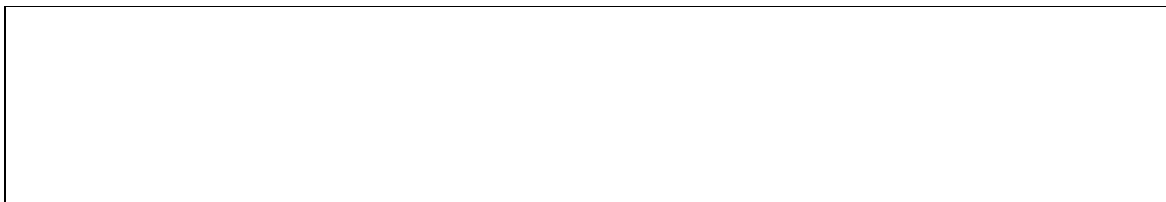

Baltic Institute of Social Sciences

**TEĀTRA APMEKLĒJUMA NOTEICOŠIE FAKTORI
UN
MĒRĶAUDITORIJAS IDENTIFICĒŠANA**

2008. gada marts – jūnijs

Baltic Institute of Social Sciences
Elizabetes iela 65-16, Rīga, LV-1050, Latvija
T. 67217553; F. 67217560
e-pasts: biss@biss.soc.lv

Saturs

Pētījuma apraksts.....	4
1. Latvijas teātru darbu regulējošo dokumentu analīze.....	6
1.1. Teātra nozares pārvalde	6
1.2. Teātru darba organizācija	6
1.3. Teātra nozari regulējošās kultūrpolitikas normas	8
2. Teātris skaitļos: Latvijas un Eiropas statistikas datu analīze.....	10
2.1. Latvijas teātru vispārējo darba rādītāju analīze.....	10
2.2. Teātra nozare Latvijā un Eiropas Savienībā.....	18
3. Teātru apmeklētāju aptaujas rezultāti.....	25
3.1. Teātru apmeklētība, to kavējošie un veicinošie faktori.....	26
3.2. Attieksme pret biļešu cenām un to iegādes veidiem.....	31
3.3. Viedoklis par teātra apmeklēšanai piemērotu dienu un laiku.....	37
3.4. Repertuāra atbilstība teātru apmeklētāju pieprasījumam.....	39
3.5. Apmierinātība ar teātru atmosfēru.....	47
3.6. Viedoklis par teātru izmantotajām sabiedrības informēšanas praksēm.....	53
4. Ekspertu interviju rezultāti.....	56
4.1. Teātru apmeklētāji piedāvājuma un pieprasījuma kontekstā	56
4.2. Teātru repertuārs un tā veidošanas principi	61
4.3. Viedoklis par repertuāra teātru atmosfēru.....	64
4.4. Repertuāra teātru biļešu cenu un izplatīšanas politika.....	72
4.5. Viedoklis par informācijas pieejamību un kvalitāti.....	79
Secinājumi.....	87
Repertuāra teātru piedāvājums.....	87
Teātru apmeklētāju pieprasījums.....	88
Teātriem pieejamie resursi.....	90

Pētījuma apraksts

Pētījuma mērķis un aktivitātes

Pētījuma „Teātru apmeklējuma noteicošie faktori un mērķauditorijas identificēšana” **mērķis** ir precizēt teātru mērķauditorijas un identificēt apmeklētāju izvēli nosakošos faktorus, lai izstrādātu priekšlikumus valsts kultūrpolitikas stratēģijai teātra nozarē.

Pētījuma ietvaros ir veiktas sekojošas **aktivitātes**:

- teātru darbību regulējošo Latvijas tiesību aktu un citu dokumentu analīze,
- Latvijas repertuāra teātru darbu raksturojošo statistikas datu analīze un to salīdzinājums ar citu Eiropas Savienības valstu teātra nozares rādītājiem;
- Latvijas repertuāra teātru apmeklētāju aptauja;
- intervijas ar teātra nozares pārstāvjiem;
- integrējoša visu pētījumā iegūto datu analīze.

Pielietotās datu ieguves un analīzes metodes

Šajā pētījumā izmantotas gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās izpētes metodes. Abu informācijas ieguves un analīzes pieeju apvienojums novērš tos trūkumus, kas raksturīgi, lietojot tikai vienu no metodēm. Piemēram, daļēji padziļinātās ekspertu interviju rezultāti ļauj veidot padziļinātu izpratni par teātra nozares organizāciju un iegūt teātru darba izvērtējumu. Latvijas repertuāra teātru apmeklētāju aptauja, savukārt, ļauj novērtēt dažādus teātru darba aspektus un to ietekmi uz skatītāju motivāciju apmeklēt to.

Latvijas repertuāra teātru apmeklētāju **aptauja** veikta laika posmā no 2008. gada marta līdz maijam. Aptauja norisinājās astoņos teātros: Dailes teātrī, Daugavpils teātrī, Jaunajā Rīgas teātrī, Latvijas Leļļu teātrī, Latvijas Nacionālajā teātrī, Liepājas teātrī, M.Čehova Rīgas Krievu teātrī (turpmāk tekstā – Rīgas Krievu teātris) un Valmieras drāmas teātrī. Izmantotā metode ir tiešā intervija, izlase – nejauša, strukturēta atbilstoši teātru repertuāram pētījuma laikā. Izmantojot soļa metodi, katrā teātrī veiktas vidēji 100 intervijas, kopumā veicot 803.

Laika posmā no 2008. gada 12. marta līdz 16. maijam tika veiktas 13 **ekspertu intervijas**, no kurām seši eksperti bija Latvijas repertuāra teātru direktori vai mākslinieciskie vadītāji un septiņi eksperti bija Latvijas Teātra padomes, Latvijas Jaunā teātra institūta un Valsts kultūrkapitāla fonda pārstāvji, kā arī tādu profesiju kā dramaturgs, režisors un kritiķis pārstāvji. Lai precīzi un ar piemēriem ilustrētu apkopotos viedokļus, pētījuma izklāstā ir citēti ekspertu interviju fragmenti, izceļot to slīprakstā un norādot, kuras grupas pārstāvis ir izteicis šo viedokli.

Pētījumā lietoto jēdzienu skaidrojums

Repertuāra teātris – teātris, kuram ir pastāvīga aktieru trupa un kura repertuārā vienlaikus ir iekļautas vairākas izrādes. Latvijā par repertuāra teātri uzskatāms Dailes teātris, Daugavpils teātris, Jaunais Rīgas teātris, Latvijas Leļļu teātris, Latvijas Nacionālajā teātris, Liepājas teātris, Rīgas Krievu teātris un Valmieras drāmas teātris.

Projektu teātris – teātris, kuram nav savas pastāvīgas aktieru trupas. Tajā katrs iestudējums top kā atsevišķs projekts, kurā no malas tiek iesaistīti aktieri vai citi radošo profesiju pārstāvji. Latvijā par projektu teātri uzskatāms teātris „Kabata”, teātris „Skatuve”, teātris TT, „United Intimacy” un citi.

Amatierteātris – teātris, kura aktieru trupu veido galvenokārt cilvēki bez profesionālas izglītības teātra nozarē.

Neatkarīgais teātris – repertuāra vai projektu teātris, kas savai darbībai nesaņem pastāvīgas valsts dotācijas. Šobrīd Latvijā par neatkarīgo teātri uzskatāms ikviens projektu teātris.

Reģionālais teātris – repertuāra teātris, kas atrodas ārpus Rīgas. Par reģionālajiem teātriem tiek dēvēti Daugavpils teātris, Liepājas teātris un Valmieras drāmas teātris.

Teātra sezona – laika periods, kurā savu darbību īsteno teātris. Parasti repertuāra teātri savu darbību īsteno laika periodā no septembra līdz nākamā gada jūnijam.

Iestudējums – teātra radošās darbības (literāro, dramatisko un muzikāli dramatisko darbu pielāgošana vai pārveidošana atbilstoši savām iecerēm) rezultāts, kas tiek iekļauts repertuārā.

Jauniestudējums – iestudējums, kura pirmizrāde notikusi esošās sezonas laikā.

Izrāde – process, kura ietvaros iestudējums tiek izrādīts skatītāju auditorijai. Ņemot vērā skatītāju pieprasījumu un apmeklētību, iestudējumu var izrādīt vien dažas reizes sezonas laikā vai arī iestudējumu var iekļaut repertuārā vairākas sezonas pēc kārtas.

Latviešu dramaturģijas iestudējumi – iestudējumi, kas tapuši pēc latviešu autoru sarakstītajiem literāri dramatiskiem darbiem. Pētījuma ietvaros dažviet par jēdziena sinonīmu lietots jēdziens „oriģināldramaturģija”, kas joprojām tiek izmantots kultūras nozares politikas dokumentos. Jēdziens „oriģināldramaturģija” ieviest padomju laikos, lai nodalītu un atšķirtu katras Padomju Savienības sastāvā esošās valsts klasisko un mūsdienu dramaturģiju.

Teātra pārstāvis – Latvijas repertuāra teātra direktors vai mākslinieciskais vadītājs.

Teātra eksperts – dramaturgs, režisors un kritiķis, kā arī tādu institūciju kā Latvijas Jaunā teātra institūta, Latvijas Kultūras akadēmijas, Latvijas Teātra padomes un Valsts kultūrkapitāla fonda pārstāvis.

1. Latvijas teātru darbu regulējošo dokumentu analīze

Lai gan Latvijā nav specifiski teātra nozarei izstrādāta likuma, tomēr teātru darbu nosaka vairāki citi Latvijas Republikas tiesību akti. To regulē gan *Kultūras institūciju likums* (1998), gan normatīvie akti, kas skar tādas sfēras kā komercdarbība, darba attiecības un autortiesības. Uz teātru darbu attiecas arī likumi par kultūras nozares pārraudzības institūcijām, kā arī dokumenti, kas izstrādāti kultūrpolitikas īstenošanai un attīstībai.

1.1. Teātra nozares pārvalde

Latvijas teātru politiku veido Kultūras ministrija, kas saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 241 *Kultūras ministrijas nolikums* (14.05.2003.) ir vadošā valsts pārvaldes iestāde kultūras nozarē. Ministrija ne tikai izstrādā kultūrpolitiku un koordinē tās īstenošanu, bet arī sniedz metodisku palīdzību Latvijas kultūras institūcijām.

Kā to nosaka *Kultūras institūciju likuma* 2. pants, par kultūras institūciju dēvējamas tās institūcijas, kuru pamatmērķis ir kultūras vērtību radīšana, izplatīšana vai saglabāšana. Tā kā teātru darbībai atbilst likuma pantā uzskaitītās funkcijas – piemēram, tādas kā kultūras vērtību popularizēšana, kultūras pasākumu organizēšana, sabiedrības intereses rosināšana un tās kultūras vajadzības apmierināšana –, tad tie atbilst šai kategorijai.

Lai gan minētie tiesību akti nosaka katras institūcijas lomu kultūras sfērā un definē to galvenās funkcijas, tomēr tie ir pārāk vispārināti un attiecināmi uz jebkuru kultūras nozari. Ne viens, ne otrs likums nevieš skaidrību par „metodisko palīdzību”, kas sadarbības līmenī ir vienīgā tiesību aktos atrodamā saite starp ministriju un teātri kā kultūras institūciju.

Teātra nozares pārvaldes jomas pilnveidošanai un nacionālas teātra mākslas attīstības veicināšanai Kultūras ministrija ir rosinājusi Latvijas Teātra padomes izveidi, kas pilda sabiedriskā padomdevēja institūcijas funkcijas. Saskaņā *Latvijas Teātra padomes nolikumu*, ko ministrija ar rīkojumu Nr. 70 apstiprinājusi 2003. gada 6. jūnijā, padome sastāv no desmit uzaicinātiem speciālistiem, kuri pārstāv vadošos teātra teorētiķus, ar teātri saistītās sabiedriskās organizācijas, teātru vadību un citas ar teātra nozari saistītas institūcijas. Padomes sastāvs tiek apstiprināts uz diviem gadiem.

Latvijas Teātra padomes nolikums paredz, ka padomei ir vairāki uzdevumi. Pirmkārt, analizēt un vērtēt teātra mākslā notiekošos procesus un sadarboties ar ministriju nozares politikas izstrādāšanā un īstenošanā. Otrkārt, veicināt finansēšanas mehānisma pilnveidošanu teātra nozarē. Treškārt, sniegt priekšlikumus teātra nozares tiesiskai sakārtošanai. Ceturtkārt, vērtēt teātru darbību un sniegt priekšlikumus to darbības uzlabošanai. Un, piektkārt, piedalīties teātra nozares mērķprogrammu izstrādē un apspriešanā un piešķirto līdzekļu izlietojuma novērtējumā.

Nolikumā noteiktie Teātra padomes uzdevumi norāda uz tās būtisko lomu nozares pārvaldē, tādēļ nav pieņemami, ka tiesiski nav regulēti tāds darbības aspekts kā padomes sastāvā aicināto speciālistu izvēles nosacījumi.

1.2. Teātru darba organizācija

Kultūras institūciju likuma 2. nodaļa paredz, ka teātris tāpat kā ikviena cita kultūras institūcija pēc sava juridiskā statusa var būt valsts, pašvaldības vai privāta institūcija. Atšķirīgs kultūras institūciju juridiskais statuss paredz atšķirīgu to vadīšanas un finansēšanas kārtību.

Kultūras ministrijas pārziņā šobrīd ir astoņi dramatiskie teātri, kas darbojas pēc repertuāra teātra modeļa. Kā izriet no Ministru kabineta noteikumu Nr. 241 *Kultūras ministrijas*

nolikums 25. punkta, ministrijas pārraudzībā ir Jaunais Rīgas teātris, Dailes teātris, Latvijas Nacionālais teātris, Latvijas Leļļu teātris, Daugavpils teātris, Valmieras drāmas teātris un Rīgas Krievu teātris.

Minētie septiņi teātri ir valsts kapitālsabiedrības, un Kultūras ministrija ir valsts kapitāla daļu turētāja tajos. *Kultūras institūciju likuma* 23. pants nosaka, ka teātri kā šāda veida kultūras institūcijas vispirms iegūst finanšu līdzekļus no savas īstenotās komercdarbības un no Valsts kultūrkapitāla fonda. Tāpat tos var finansēt no valsts budžeta līdzekļiem, piešķirot dotācijas konkrētu valsts deleģētu kultūras funkciju veikšanai gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktajā apmērā.

Astotais Kultūras ministrijas pārraudzībā esošais dramatisks teātris ir Liepājas teātris, kas atbilst *Kultūras institūciju likuma* 24. pantā noteiktajam pašvaldības kultūras institūcijas statusam. Tādējādi Liepājas teātri finanses veido pašvaldības budžeta līdzekļi un pašu īstenotās komercdarbības ienākumi. Likuma 24. pants paredz arī to, ka pašvaldību kultūras institūcijas var saņemt līdzekļus ar kultūras institūciju darbību, attīstību un pētniecību saistītu projektu un programmu īstenošanai. Liepājas teātra gadījumā tā ir valsts dotācija savas darbības īstenošanai un attīstībai, kas fiksēta līgumā starp ministriju, pašvaldību un teātri.

Latvijā darbojas arī vairāki neatkarīgie teātri, kas atbilstoši *Kultūras institūciju likumam* definējami kā privātās kultūras institūcijas. Likuma 15. pants nosaka, ka tos dibina privāto tiesību subjekti, kas tad arī nosaka to, atbilstoši kādiem valstī spēkā esošiem normatīvajiem aktiem tiks organizēta to darbība.

Kultūras institūciju likuma 7. nodaļa par valsts garantijām nosaka, ka kultūras institūcijai ir tiesības pretendēt uz kultūrkapitāla fonda līdzekļiem. Šādas tiesības valsts garantē jebkurai kultūras institūcijai neatkarīgi no tās juridiskā statusa. Proti, *Kultūras institūciju likuma* 23. pants un 24. pants nosaka, ka uz Valsts kultūrkapitāla fonda līdzekļiem var pretendēt teātri, kas definējami kā valsts un pašvaldību kultūras institūcijas. Savukārt likuma 15. pants un 26. pants paredz, ka neatkarīgo teātru kā privātu kultūras institūciju darbību un finansēšanas kārtību nosaka to dibinātāji, tātad iespējas pretendēt uz Valsts kultūrkapitāla fonda līdzekļiem atkarīgas no iespējām, kompetences un, iespējams, arī no dibināšanas statūtos atrunātā.

Valsts kultūrkapitāla fonds, saskaņā ar *Valsts kultūrkapitāla fonda likumu* (2004), ir publisks nodibinājums, kura mērķis ir veicināt līdzsvarotu visu kultūras un mākslas nozaru jaunrades attīstību un kultūras mantojuma saglabāšanu valstī saskaņā ar valsts kultūrpolitikas vadlīnijām. Fonds atbilstoši likumā noteiktajam mērķim sadala savus piesaistītos un uzrātos līdzekļus, izsludinot un organizējot konkursus finansējuma saņemšanai, kā arī piešķirot mūža stipendijas izciliem kultūras un mākslas darbiniekiem par mūža ieguldījumu kultūras un mākslas attīstībā.

Kā to paredz *Valsts kultūrkapitāla fonda likuma* 12. pants, fonda ietvaros darbojas vairākas nozaru ekspertu komisijas, to starp arī Teātra mākslas nozares ekspertu komisija. Ikvienu fonda nozares ekspertu komisiju septiņu speciālistu sastāvā veido fonda padome. Nozares ekspertu komisijas pilnvaru laiks ir divi gadi, un tās locekļi komisijās drīkst darboties ne vairāk kā vienu pilnvaru laiku pēc kārtas.

Ministru kabineta noteikumu Nr. 128 *Valsts kultūrkapitāla fonda nolikums* (11.03.2004.) 3. nodaļa nosaka nozares ekspertu komisiju funkcijas, to veidošanas un darba kārtību. Teātra mākslas nozares ekspertu komisijas pārstāvji, kuriem ir speciālas zināšanas vai darba iemaņas teātra nozarē, tāpat kā ikviena cita fonda nozares ekspertu komisija, izvērtē iesniegtos kultūras projektus un mūža stipendiju iesniegumus un sniedz padomei atzinumu

par līdzekļu piešķiršanu. Tāpat komisija izvērtē fonda direktora ziņojumus par fonda atbalstīto projektu īstenošanas gaitu un fonda līdzekļu izmantošanu, kā arī var iesniegt padomei priekšlikumus par fonda atbalstīto projektu turpmākās finansēšanas pārtraukšanu, ja tā īstenošana neatbilst fonda mērķim vai uzdevumiem.

Kopumā analizētie tiesību akti fokusējas uz teātra darba organizācijas finansiālo, nevis saturisko pusi. Tiesību akti norāda, kādus finanšu līdzekļus teātris pēc sava juridiskā statusa iegūst un uz kādiem finanšu līdzekļiem tas savas kompetences ietvaros var pretendēt. Tajā pašā laikā tiesību akti nesatur norādes par finanšu līdzekļu piešķiršanas apjoma noteikšanu, piemēram, *Kultūras institūcijas likums* neietver norādes par to, kas nosaka valsts dotāciju apjomu konkrētai kultūras institūcijai.

Aplūkotie tiesību akti neietver arī normas, kas regulētu teātru darbu attiecībā uz noteiktu mērķa grupu piesaisti auditorijai vai uz repertuāru veidošanu. To ieteikumu līmenī ir definējuši kultūrpolitikas īstenošanai un attīstībai izstrādātie dokumenti.

1.3. Teātra nozari regulējošās kultūrpolitikas normas

2001. gadā Kultūras ministrijas izstrādātās *Nacionālā programmas „Kultūra”* (2000 – 2010) mērķis ir, pamatojoties uz kultūras situācijas analīzi, noteikt kultūrpolitikas mērķus un prioritātes turpmākajam laikam, izveidot konkrētu pasākumu plānu šo mērķu sasniegšanai un prioritāšu nodrošināšanai. Tā ir mērķprogramma laika posmam līdz 2010. gadam, un tajā ietilpst apakšprogramma „Teātris”.

Izstrādājot apakšprogrammu, tika noteikti vairāki darbības virzieni. Pirmkārt, īstenot politiku, kas veicinātu teātru menedžmenta efektivitātes paaugstināšanu un finansējuma mērķtiecīgu izlietojumu. Otrkārt, īstenot un paredzēt valsts atbalsta programmas, kas mērķtiecīgi un pakāpeniski nodrošinātu skatuves mākslas procesa daudzveidīgu attīstību. Treškārt, paredzēt pasākumus latviešu dramaturģijas attīstībai, bērnu un jauniešu auditorijas piesaistei un daudzveidīgas skatuves mākslas pieejamībai valsts teritorijā.

Laika periodā no 2005. gada līdz 2007. gadam Valsts kultūrkapitāla fonds ir izstrādājis vairākas mērķprogrammas, kuru ietvaros rīkotajos projektu konkursos tiek atbalstīts teātra nozares prioritātes. Skatuves mākslas pieejamībai valsts teritorijā tiek īstenota mērķprogramma „Teātru viesizrādes Latvijā”. Veicinot bērniem un jauniešiem domāto teātra iestudējumu formu un žanru daudzveidību un mobilo izrāžu veidošanu izstrādāta mērķprogramma „Bērnu un jauniešu teātru attīstība”.

Lai radītu konkurenci valsts teātriem, stimulētu daudzveidīgāku un kvalitatīvāku teātra nozares attīstību un sekmētu nevalstisku teātra organizāciju efektīvu profesionālo darbību, Valsts kultūrkapitāla fonds atbalsta arī profesionālās nevalstiskas teātra organizācijas. Izstrādāta arī mērķprogramma „Amatierteātris”, lai nodrošinātu Latvijas amatierteātru attīstību un māksliniecisko kvalitāti, kā arī mērķprogramma „Latvijas mūsdienu dramaturģijas attīstība”, kuras mērķis ir veicināt dramaturgu sadarbību ar Latvijas profesionālajiem teātriem, tādējādi sekmējot jaunas dramaturģijas tapšanu.

Izstrādātās mērķprogrammas tiek īstenotas ar projektu konkursu palīdzību, tomēr brīvprātības princips – pašu teātru vēlme un motivācija pieteikties – nav garants veiksmīgai politikas prioritāšu nodrošināšanai. Turklāt projektu konkursos iegūstamā finansējuma apjoms ir maz motivējošs, jo, neraugoties uz teātra mākslas projektiem atvēlēta finansējuma pieaugumu, samazinās ne tikai atbalstīto, bet arī iesniegto projektu skaits (skat. 1. tabulu).

1. tabula

Valsts kultūrkapitāla fonda finansētie projekti teātra mākslas projektu konkursos

	<i>Iesniegto projektu skaits</i>	<i>Atbalstīto projektu skaits</i>	<i>Atbalstīto projektu finansējums (Ls)</i>
2004	350	223	227 969
2005	268	178	233 094
2006	288	170	241 824
2007	214	145	246 653

Avots: Valsts kultūrkapitāla fonda gada pārskati, 2004 – 2007

Ar Ministru kabineta 2006. gada 18. aprīļa rīkojumu Nr. 264 apstiprinātās *Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. – 2015. gadam* ir nākamais solis valsts kultūrpolitikas attīstībā pēc *Nacionālās programmas „Kultūra”*. To uzdevums ir pamatot kultūras stratēģiski nozīmīgo vietu valsts kopējā politikā, atklājot kultūras ieguldījumu ikvienā valsts attīstības aspektā un piedāvājot attīstības vīziju no kultūras redzespunkta.

Izstrādātais dokuments, neizdalot atsevišķi nozares, vispārīgi koncentrējas uz kultūrpolitiku, tādēļ tajā saimējami vien daži procesi, kas varētu noteikt teātru darbu tuvākajā nākotnē.

Piemēram, lai sekmētu līdzsvarotu kultūras procesu attīstību un kultūras pieejamību visā valsts teritorijā, ir paredzēts nodrošināt minimālo „kultūras pakalpojumu grozu” – tiešajā dzīves vietā pieejamo minimālo kultūras pakalpojumu klāstu, ko atbilstoši katram administratīvi teritoriālajam līmenim nodrošinās vietējā infrastruktūra. Minimālais „kultūras pakalpojumu grozs” paredz, ka katrā reģionā ir profesionālā teātra izrādēm piemērota skatuve. Savukārt katrā apdzīvotā vietā ir nodrošināta radio un TV raidorganizāciju darbība, ar kuru starpniecību tiek paplašināta profesionālās mākslas pakalpojumu pieejamība, piemēram, pārraidīti teātra izrāžu ieraksti.

Lai veicinātu uz zināšanām balstītas sabiedrības attīstību, tiek īstenota sadarbība starp izglītības un kultūras iestādēm, to starp arī teātri. Teātri, iesaistoties dažādās kultūrizglītojošās aktivitātēs, piemēram, iestudējot izglītības programmās aplūkojamo autoru darbus un aicinot izrādes apmeklēt mācību ietvaros, sekmētu jauniešu iepazīšanos ar teātra mākslu un arī apmeklētāju skaita pieaugumu teātrī.

2. Teātris skaitļos: Latvijas un Eiropas statistikas datu analīze

Lai izvērtētu Kultūras ministrijas pārraudzības esošo Latvijas repertuāra teātru darbu, šajā pētījuma sadaļā veikta to raksturojošo statistikas datu analīze. Apkopotā veidā statistikas dati par Latvijas repertuāra teātriem salīdzināti arī ar citu Eiropas Savienības valstu teātra nozares rādītājiem. Salīdzinājumā uzsvars likts uz tām valstīm, kurās ir augstāki teātra apmeklētības rādītāji, tādējādi identificējot faktorus, kas citviet iespējams pozitīvi ietekmējuši sabiedrības interesi par teātri.

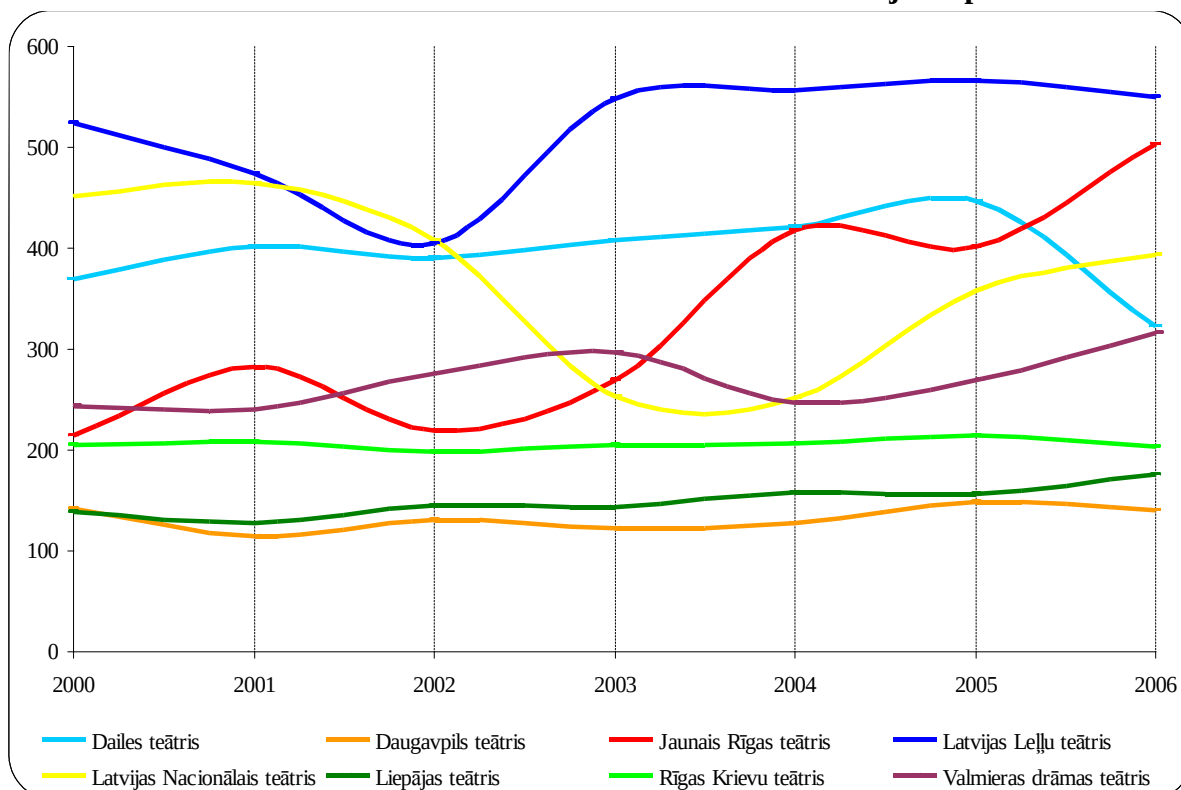
2.1. Latvijas teātru vispārējo darba rādītāju analīze

Kā liecina Kultūras ministrijas Informācijas un analīzes nodaļas rīcībā esošie dati par teātru darbu, laika posmā no 2000. gada līdz 2006. gadam ik sezonu Latvijas repertuāra teātri spēlē vidēji 2367 izrādes. Kopš 2003. gada ir acīmredzami pieaudzis izrāžu skaits sezonā. Ja 2002. gadā nospēlēto izrāžu skaits salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu saruka par 140, tad laika periodā no 2004. gada līdz 2006. gadam ik sezonu to skaits pieaug vidēji par 119. Aplūkotajā laika posmā lielākais izrāžu skaita pieaugums vērojams 2005. gadā, kad tas palielinājies par 177.

Laika posmā no 2000. gada līdz 2006. gadam ik sezonu Latvijas Leļļu teātris nospēlējis vidēji 518 izrāžu. Latvijas Nacionālais teātris sezonā vidēji nospēlējuši 369 izrādes, Dailes teātris – 394 izrādes, Jaunais Rīgas teātris – 330 izrādes, bet Rīgas Krievu teātris – 206 izrādes. Reģionos izvietotie repertuāra teātri sezonā nospēlējuši vidēji 184 izrādes. Laika posmā no 2000. gada līdz 2006. gadam Valmieras drāmas teātris sezonā nospēlējis vidēji 270 izrādes, Liepājas teātris – 149 izrādes, bet Daugavpils teātris – 132 izrādes.

1. attēls

Izrāžu skaita dinamika Latvijas repertuāra teātros

Avots: Kultūras ministrijas Informācijas un analīzes nodaļas dati

1. attēls atspoguļo katra teātra nospēlēto izrāžu skaita dinamiku. Kā redzams Rīgas Krievu teātra, Liepājas teātra un Daugavpils teātra nospēlēto teātru izrāžu skaits sezonu laikā būtiski neatšķiras. Latvijas Leļļu teātra izrāžu skaits samazinājies 2002. gada sezonā, Latvijas Nacionālajam teātrim – 2003. un 2004. gada sezonās, bet Dailes teātrim – 2006. gada sezonā. Laika posmā no 2000. gada līdz 2006. gadam strauji pieaudzis nospēlēto izrāžu skaits Jaunajā Rīgas teātrī. Pakāpenisks nospēlēto izrāžu skaita pieaugums vērojams Valmieras drāmas teātrī.

Sezonā nospēlēto izrāžu skaits ir atkarīgs no repertuārā iekļauto iestudējumu skaita – palielinoties teātru repertuāros iekļauto iestudējumu skaitam, pieaudzis arī nospēlēto izrāžu skaits. Laika posmā no 2004. gada līdz 2006. gadam, kad vērojams augstākais nospēlēto izrāžu skaits, teātru repertuāros iekļauts vairāk iestudējumu nekā iepriekš.

Aplūkotajā laika posmā Latvijas teātri saviem skatītājiem rādījuši vidēji 211 iestudējumus sezonā, katram repertuāra teātrim spēlējot vidēji 26 no tiem. Dailes teātris sezonā repertuārā iekļauj vidēji 39 iestudējumus, Latvijas Nacionālais teātris – 35 iestudējumus, Latvijas Leļļu teātris – 31 iestudējumu, Rīgas Krievu teātris – 22 iestudējumus, bet Jaunais Rīgas teātris – 19 iestudējumus.

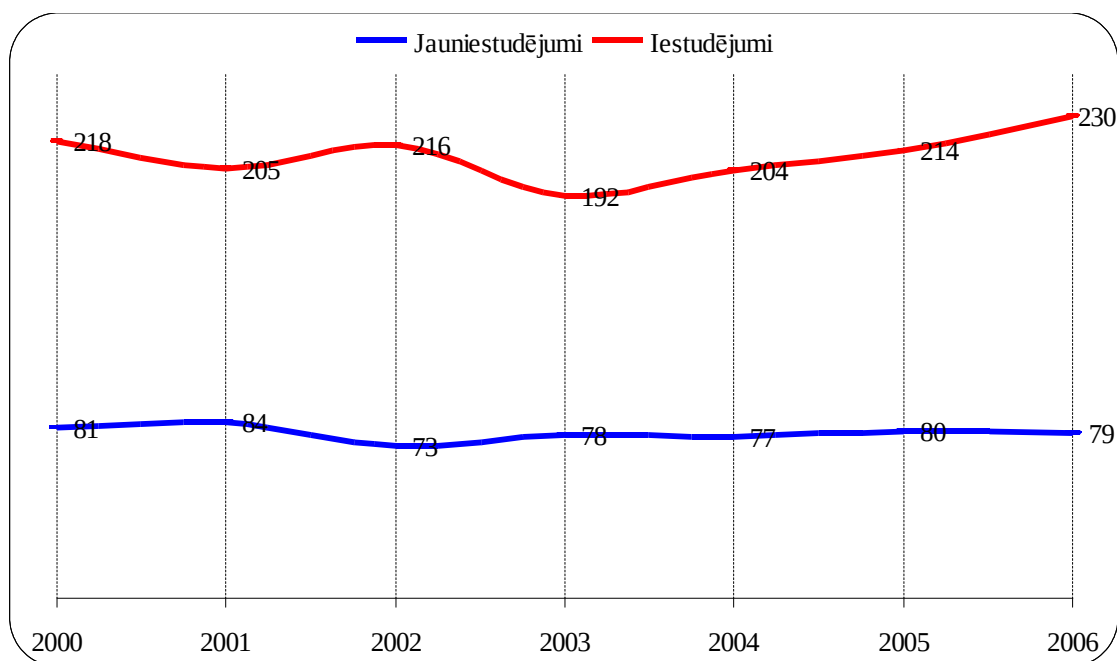
Reģionālie teātri sezonā savā repertuārā iekļauj vidēji 22 iestudējumus. Laika posmā no 2000. gada līdz 2006. gadam Valmieras drāmas teātra repertuārā bijuši vidēji 26 iestudējumi, savukārt Daugavpils un Liepājas teātros – vidēji 20.

Teātra repertuārs ik sezonu tiek papildināts ar jauniem iestudējumiem, kas kopumā sastāda vidēji 42% repertuāra. Lielāko jauniestudējumu skaitu savā repertuārā ik sezonu iekļauj Dailes teātris (vidēji 16 jauniestudējumi sezonā), Latvijas Nacionālais teātris (vidēji 11) un Daugavpils teātris (vidēji 10). Pārējie teātri repertuāru sezonā papildina ar astoņiem vai deviņiem jauniestudējumi.

Statistikas dati par Latvijas teātru darbu rāda, ka, neraugoties uz repertuārā iekļauto iestudējumu skaita svārstībām, jauniestudējumu skaits ir stabils, un tie ir vidēji 79 jauniestudējumi gadā (skat. 2. attēlu).

2. attēls

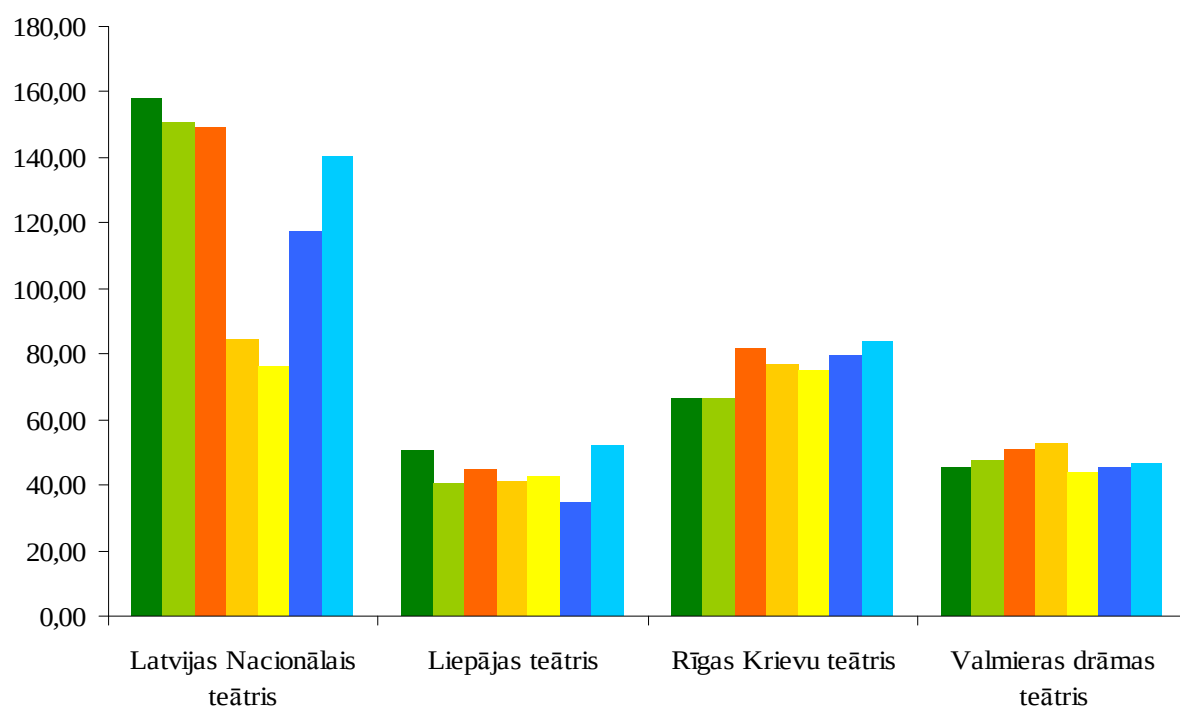
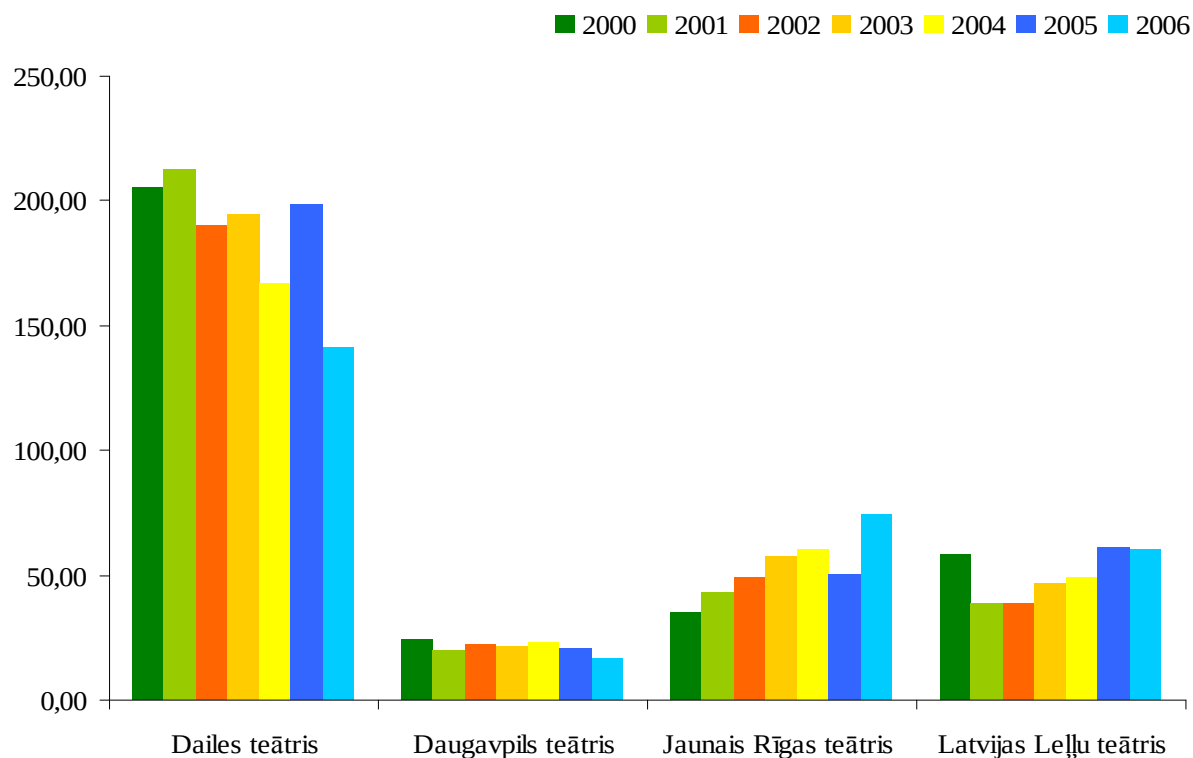
Iestudējumu un jauniestudējumu skaita dinamika Latvijas repertuāra teātros

Avots: Kultūras ministrijas Informācijas un analīzes nodaļas dati

3. attēls

Skatītāju skaita dinamika teātros (tūkst.)

Avots: Kultūras ministrijas Informācijas un analīzes nodaļas dati

3. attēls atspoguļo skatītāju skaita dinamiku Latvijas repertuāra teātros laika posmā no 2000. gada līdz 2006. gadam. Kā redzams būtiski atšķiras ne tikai skatītāju skaits teātros, bet arī skatītāju skaita dinamikas tendences.

Dailes teātra izrādes sezonā noskatās vidēji 187 tūkstoši skatītāju, kas kopumā ir augstākais rādītājs repertuāra teātru vidū. Arī Latvijas Nacionālā teātra izrādes vidēji sezonā noskatās salīdzinoši liela skatītāju auditorija, proti, tie ir 125 tūkstoši. Tomēr jāatzīmē, ka abu teātru piesaistītās auditorijas apjoms nav stabils. Neraugoties uz to, ka salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem 2005. gadā Dailes teātra un 2006. gadā Latvijas Nacionālo teātra izrādes apmeklētājs lielāks skatītāju skaits, tomēr kopumā šobrīd skatītāju skaits nav sasniedzis tūkstošgades sākuma skatītāju aktivitātes līmeni.

Rīgas Krievu teātri sezonā apmeklē vidēji 76 tūkstoši skatītāju, turklāt to skaits pakāpeniski pieaug. Pieaug arī skatītāju skaits Rīgas Jaunajam teātrim, ko laika posmā no 2000. gada līdz 2006. gadam sezonā apmeklē vidēji 53 tūkstoši skatītāju, un arī Latvijas Leļļu teātrim, kura izrādes sezonā noskatās vidēji 51 tūkstotis skatītāju.

Reģionālie teātri ar savu darbu piesaista vidēji 38 tūkstošus skatītāju sezonā. Valmieras drāmas teātri sezonā apmeklē vidēji 48 tūkstoši skatītāju, Liepājas teātri – 44 tūkstoši skatītāju, savukārt Daugavpils teātri – 21 tūkstotis skatītāju. Lai arī skatītāju, kas apmeklē reģionālo teātru izrādes ir skaitliski mazāk, tomēr to skatītāju skaita dinamika ir stabila.

Līdzīgi kā atšķiras Latvijas repertuāra teātru skatītāju skaits un tā dinamika, atšķiras arī teātru apmeklētība, ko nosaka pēc teātra nospēlēto izrāžu skaita, atnākušo skatītāju skaita un vietu skaita zālēs (skat. 4. attēlu). Laika posmā no 2000. gada līdz 2006. gadam augstākie un stabilākie apmeklētības rādītāji ir Dailes teātrim – izrāžu laikā aizpildīts ir vidēji 81% sēdvietu.

Augsti apmeklētības rādītāji ir Jaunajam Rīgas teātrim – izrādēs aizpildīti vidēji 77% sēdvietu. Turklāt laika posmā no 2002. gada līdz 2006. gadam, salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, Jaunā Rīgas teātra apmeklētība strauji augusi – no vidēji 59% aizpildītu sēdvietu 2000. gadā līdz vidēji 84% aizpildītu sēdvietu, sākot ar 2002. gadu.

Augsti apmeklētības rādītāji ir arī Valmieras drāmas teātrī, kur izrāžu laikā aizpildīts ir vidēji 71% sēdvietu. Statistikas dati par Valmieras drāmas teātra darbu rāda, ka no 2000. gada līdz 2006. gadam ik sezonu teātra apmeklētība ir palielinājusies par vidēji 4%.

Pēdējo trīs gadu laikā palielinājusies arī Latvijas Nacionālā teātra apmeklētība. Ja vidēji Latvijas Nacionālā teātrī izrāžu laikā aizpildīti ir vidēji 66% sēdvietu, tad laika posmā no 2004. gada līdz 2006. gadam šis rādītājs pārsniedz 70%. Zemākie apmeklētības rādītāji bija 2003. gadā, kad teātra telpās veikts remonts un izrādes spēlētas citviet.

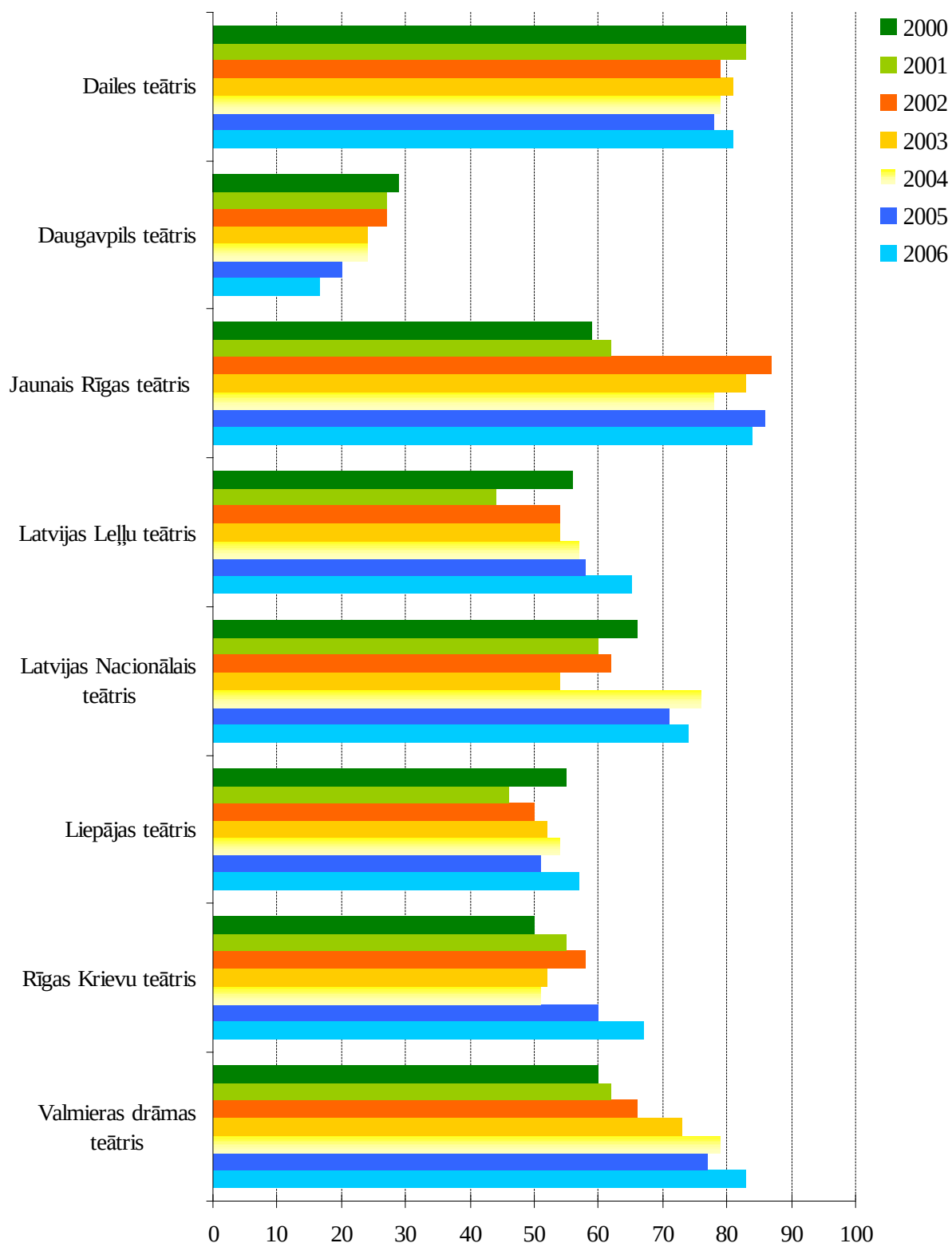
Rīgas Krievu teātrī (56%), Latvijas Leļļu teātrī (55%) un Liepājas teātrī (52%) ir vidēji apmeklētības rādītāji. Tomēr dati rāda, ka pēdējo gadu laikā apmeklētība palielinājusies gan Rīgas Krievu teātrī, gan arī Latvijas Leļļu teātrī un Liepājas teātrī.

Atšķirībā no citiem repertuāra teātriem, Daugavpils teātra apmeklētība ir zema – vidēji izrāžu laikā aizpildīti vien 24% sēdvietu. Teātra apmeklētība ik gadu samazinās par vidēji 2% – ja 2000. gadā aizpildīti bija vidēji 29% sēdvietu, tad 2006. gadā aizpildīto sēdvietu skaits izrāžu laikā sarucis līdz vidēji 17%. Tas ir ne tikai līdz šim zemākais apmeklētības rādītājs, bet tas ir zemāks nekā pirms desmit gadiem – 1996. gadā izrāžu laikā aizpildīti bija 25% sēdvietu¹.

¹ LR Kultūras ministrija (2001) *Nacionālā programma „Kultūra”*. 125.lpp.

4. attēls

Izrāžu kopējā apmeklētība teātru telpās (%)

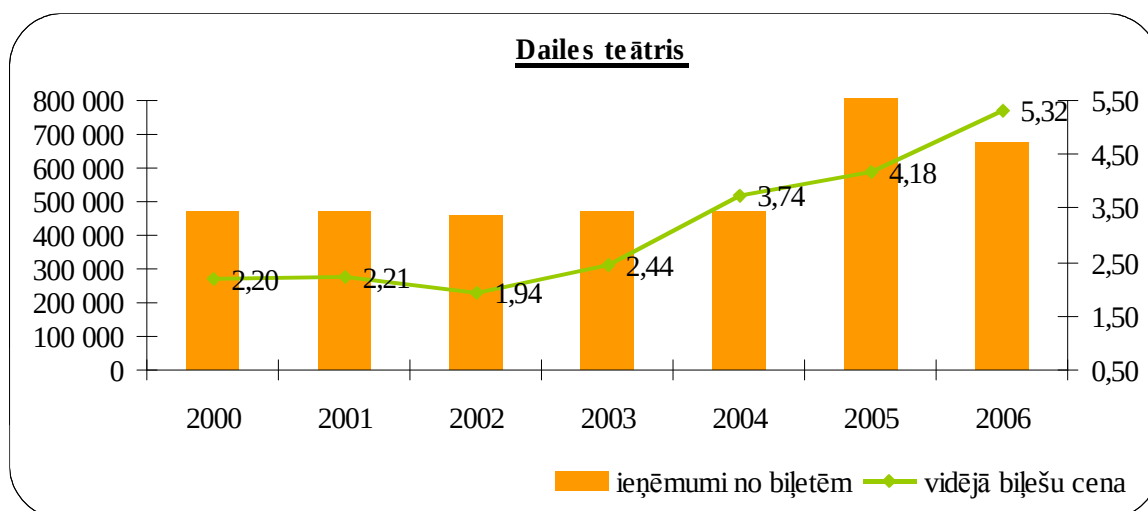
Avots: Kultūras ministrijas Informācijas un analīzes nodaļas dati

5. attēls atspoguļo vidējās biļešu cenas un teātru ieņēmumus no biļetēm. Statistikas datu atspoguļotās tendences rāda, ka, būtiski nesamazinot nospēlēto izrāžu skaitu, biļešu cenu paaugstināšana kopumā palielina teātru ienākumus.

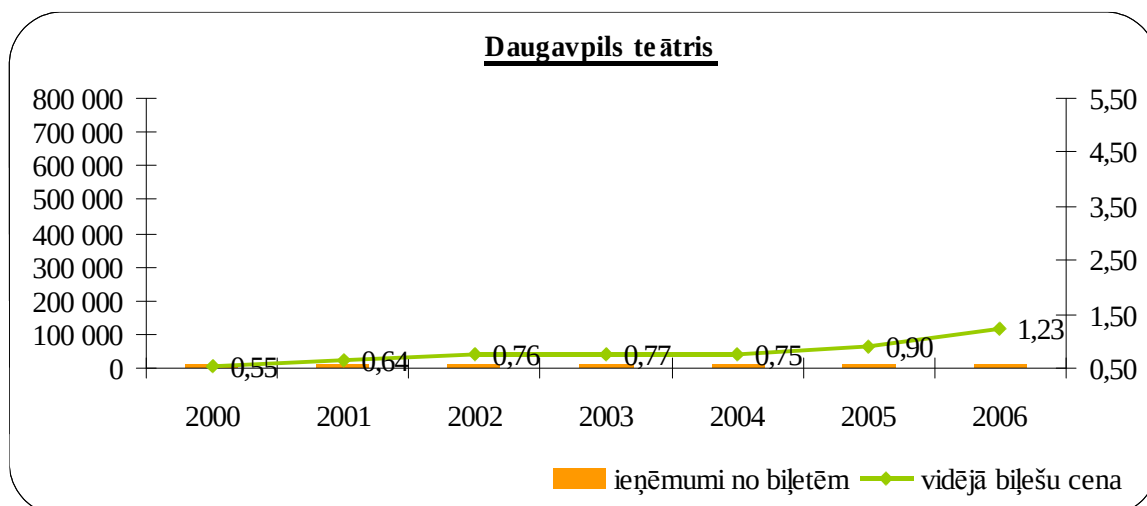
Kā liecina statistikas dati, pēdējos trijos gados biļešu cenas strauji palielinājušās teātros, kurus ik sezonu apmeklē liels skatītāju skaits un kur izrāžu laikā zālē ir aizpildīti vidēji 70-80% sēdvietu. Tie ir Dailes teātris, Latvijas Nacionālais teātris un Jaunais Rīgas teātris.

Pēdējos gados biļešu cenas palielinājušās arī Rīgas Krievu teātrī, Latvijas Leļļu teātrī un Valmieras drāmas teātrī. Laika posmā no 2000. gada līdz 2006. gadam būtiskas izmaiņas nav vērojamas Liepājas teātra un Daugavpils teātra biļešu cenās. Izvērtējot skatītāju skaita dinamiku un izrāžu apmeklētību, jāsecina, ka tuvāko sezonu laikā biļešu cenas var palielināt Liepājas teātrī, jo 2006. gadā būtiski pieaudzis tā izrāžu pieprasījums (pieaudzis gan kopējais skatītāju skaits, gan apmeklētība), taču tā cenas nav mainījušās.

5. attēls

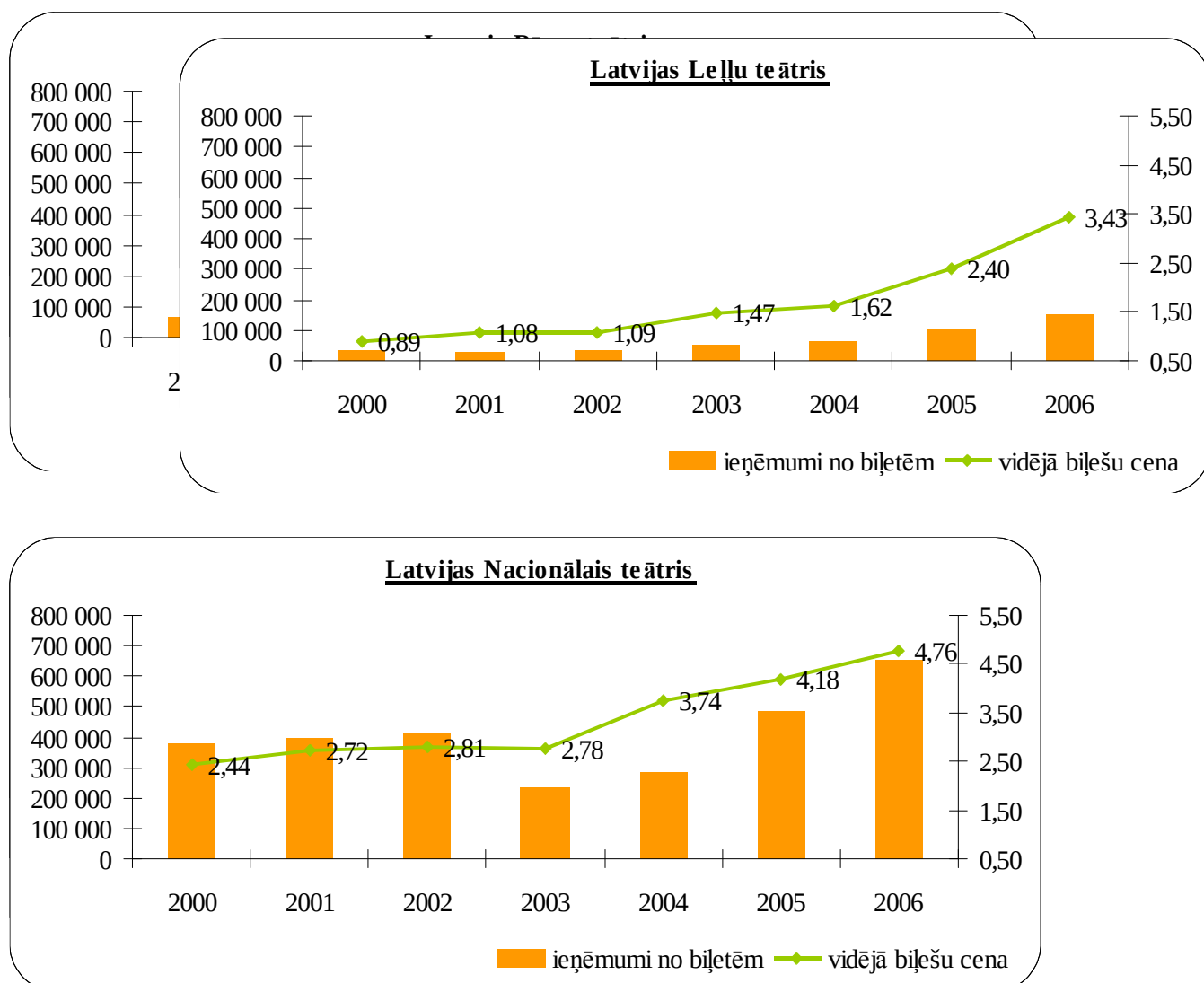
Vidējās biļešu cenas un teātru ieņēmumi (Ls)

Avots:
Kultūras
ministrijas
Informācijas un
analīzes nodaļas
dati

5. attēls – turpinājums

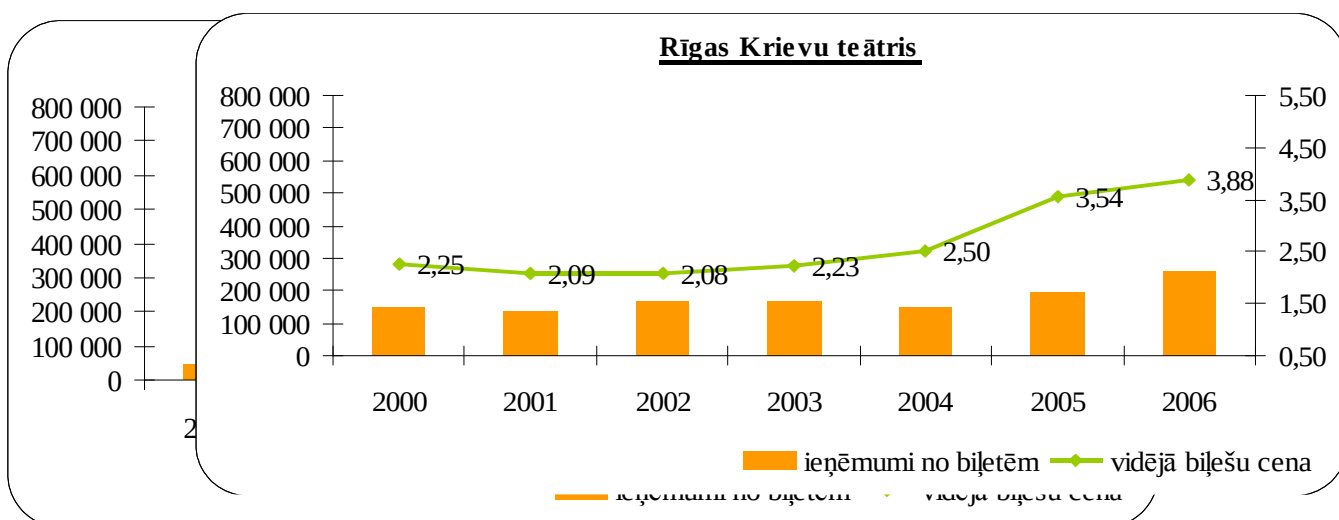
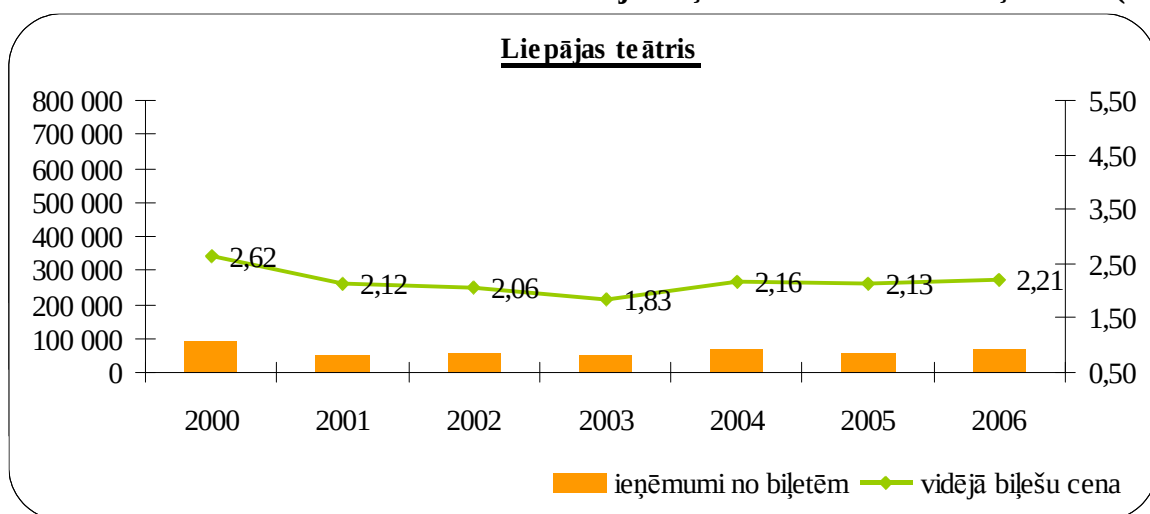
Vidējās biļešu cenas un teātru ieņēmumi (Ls)

Avots: Kultūras ministrijas Informācijas un analīzes nodaļas dati

5. attēls – turpinājums

Vidējās biļešu cenas un teātru ieņēmumi (Ls)

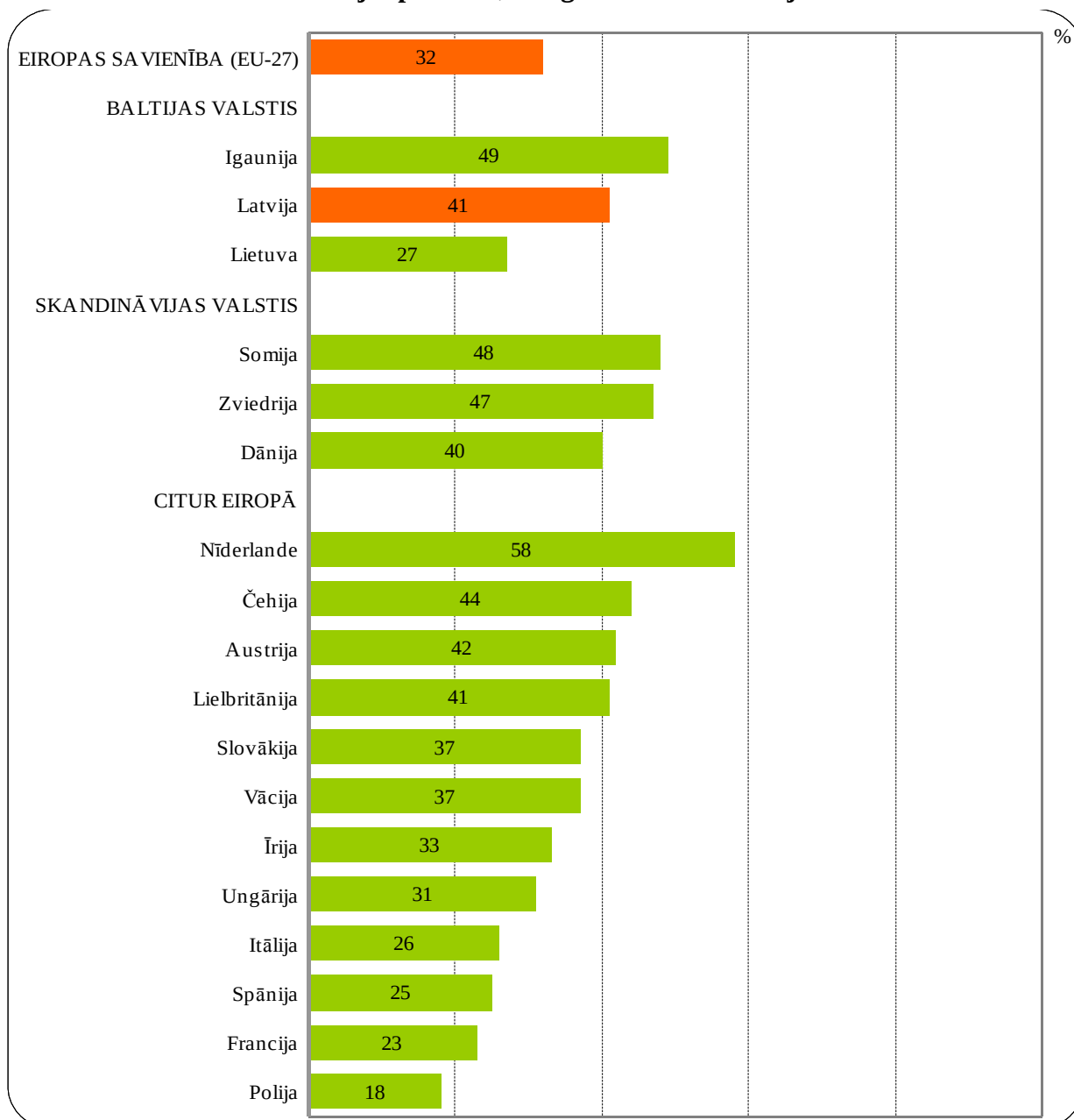
Avots: Kultūras ministrijas Informācijas un analīzes nodaļas dati

2.2. Teātra nozare Latvijā un Eiropas Savienībā

Daudziem Eiropas Savienības iedzīvotājiem (39%) vārds „kultūra” asociējas ar dažādām vizuālās mākslas (*visual art*) vai izpildītājmākslas (*performance art*) izpausmēm², ar arhitektūru un glezniecību vai ar mūziku, teātri, kino, baletu vai operu. Arī Latvijas iedzīvotājiem kultūra galvenokārt saistās ar dažādiem mākslas veidiem – šādas asociācijas ir katram otram Latvijas iedzīvotājam (50%).

6. attēls

Iedzīvotāju īpatsvars, kas gada laikā teātrī bijuši vismaz vienu reizi

Avots: *European Cultural Values*, 2007

Eurobarometer pētījuma rezultāti liecina, ka teātri gada laikā vismaz reizi apmeklējusi trešā daļa Eiropas Savienības iedzīvotāju (32%). Turklāt pētījuma rezultāti atklāj

² European Commission (2007) *Special Eurobarometer 278. European Cultural Values*. p.5
Aplūkots: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_278_en.pdf (09.04.2008.)

interesantu sakarību – teātra apmeklētība ir augtāka tajās Eiropas Savienības dalībvalstīs, kurās lielākam iedzīvotāju īpatsvaram kultūru asociējas tieši ar vizuālo mākslu vai izpildītājmākslu.

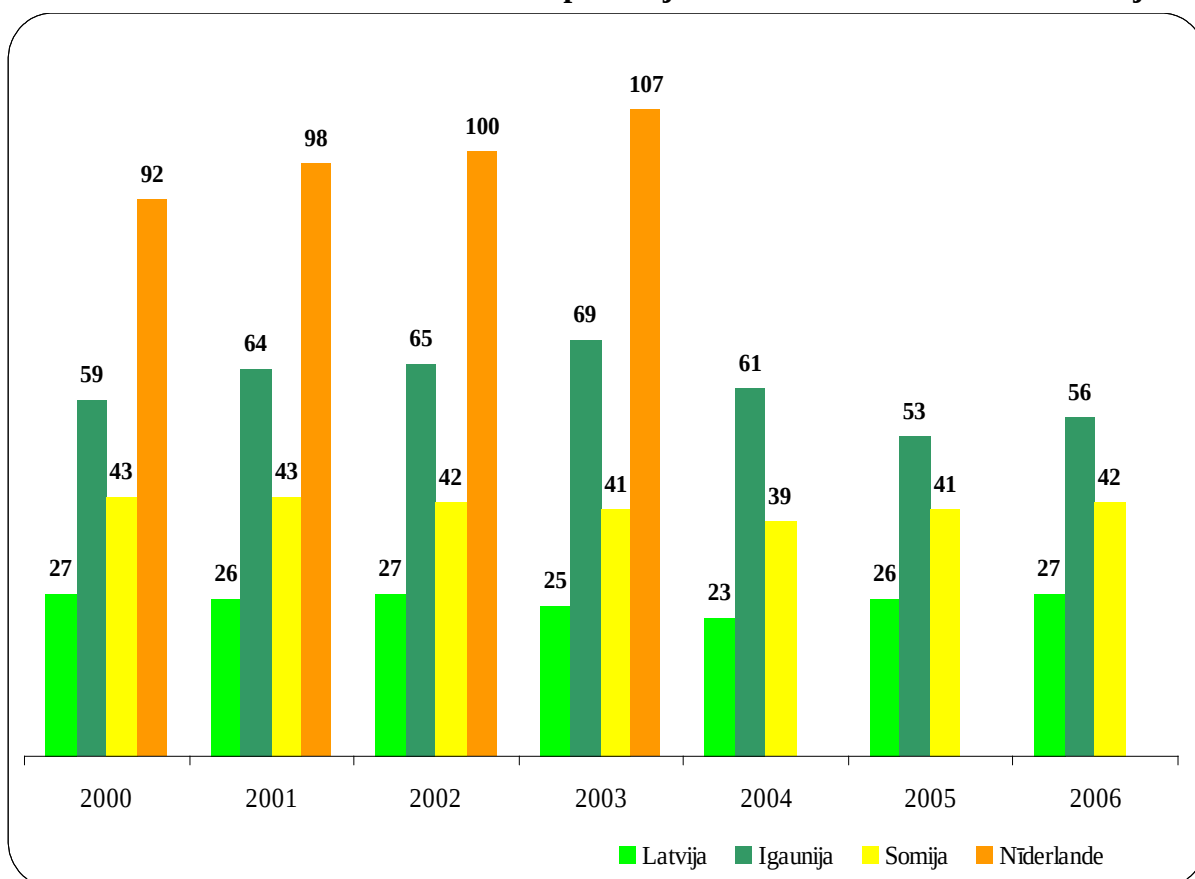
Augstākie teātra apmeklētības rādītāji vērojami Nīderlandē, kur 58% iedzīvotāji gada laikā vismaz reizi devušies uz teātri, bet vairāk kā piecas reizes teātrī pabijuši 12% iedzīvotāju (skat. 6. attēlu). Savukārt ievērojami mazāk teātri apmeklē Polijas iedzīvotāji – vismaz reizi gadā 18%, bet vairāk kā piecas reizes vien 2%.

Skandināvijas valstīs teātri gada laikā apmeklē vidēji pieci no desmit iedzīvotājiem (Somijā 48%, Zviedrijā 47%, Dānijā 40%). Tajā pašā laikā Baltijas valstīs teātra apmeklēšanas vidējie rādītāji nebūt nav tik līdzīgi. Igaunijas iedzīvotāji teātri apmeklē acīmredzami vairāk nekā Latvijas vai Lietuvas iedzīvotāji – vismaz reizi gada laikā uz teātri devušies pieci no desmit Igaunijas iedzīvotājiem (49%), četri no desmit Latvijas iedzīvotājiem (41%) un trīs no desmit Lietuvas iedzīvotājiem (27%).

Rezumējot jāsaņem, kaut arī Latvijā teātra apmeklētības rādītāji ir zemāki nekā Skandināvijas valstīs vai daļā Rietumeiropas valstu, tomēr kopumā tie 27 Eiropas Savienības dalībvalstu vidū ir augstāki par vidējiem apmeklētības rādītājiem.

7. attēls

Teātra apmeklējumu skaits uz 100 valsts iedzīvotājiem

Piezīme: Publiski nav pieejami jaunāki statistikas dati par teātra nozari Nīderlandē

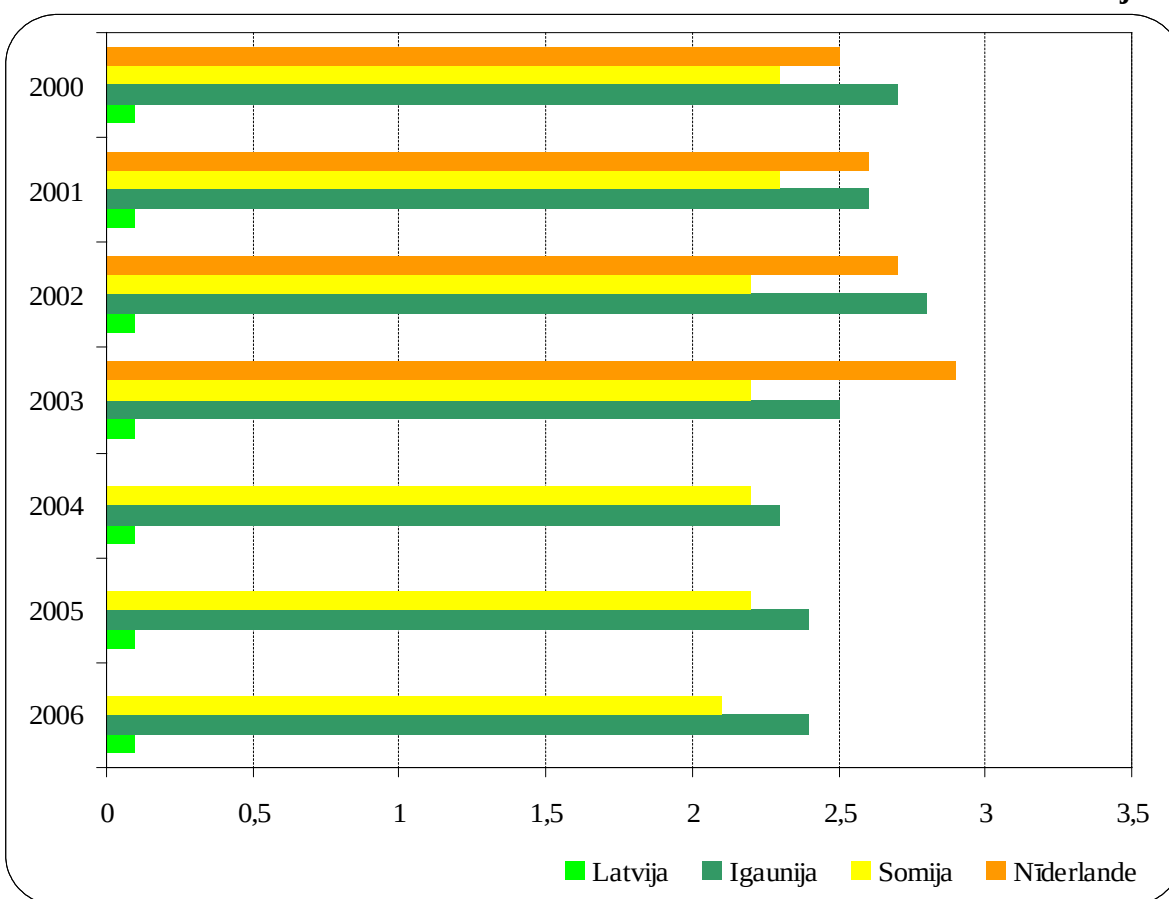
Avots: LR Centrālā statistikas pārvalde, Eesti Statistika, Statistiekcentralen, Statline

Aplūkojot *Eurobarometer* pētījuma rezultātus un arī statistiku par valstu finansēto teātru darbu, jāsecina, ka teātra nozare Latvijā funkcionē citādāk nekā citviet. Turpinājumā Latvijas teātra nozares statistika salīdzināta ar līdzīgiem rādītājiem par teātri tajās valstīs, kur ir augstākie teātru apmeklētības rādītāji, – ar Igauniju, Somiju un Nīderlandi.

Laika posmā no 2000. gada līdz 2006. gadam teātri apmeklējuši vidēji 26 no 100 Latvijas iedzīvotājiem (skat. 7. attēlu). Savukārt Somijā šajā laika posmā uz teātri devies vidēji 42 no 100 iedzīvotājiem, bet Igaunijā – vidēji 61 no 100 iedzīvotājiem. Publiski pieejamā statistika par Nīderlandi rāda, ka laika posmā no 2000. gada līdz 2003. gadam teātri apmeklējuši vidēji 99 no 100 iedzīvotājiem. Turklāt jāatzīmē, ka šiem augstajiem rādītājiem ir tendence pieaugt – ja 2000. gadā uz teātri devās 92 no 100 Nīderlandes iedzīvotājiem, tad 2003. gadā jau 107 no 100, proti, daļa iedzīvotāju teātri apmeklēja vairākkārt.

Neanalizējot iespējamās Latvijas, Igaunijas, Somijas un Nīderlandes sabiedrības sociāli ekonomiskās atšķirības, bet, pievēršot uzmanību teātra nozarei, jāsecina, ka visupirms teātru apmeklētību nosaka piedāvājums. Ja Latvijā valsts finansiāli atbalstītie astoņi repertuāra teātri ik gadu uz 1000 iedzīvotājiem nospēlē vidēji 0,1 izrādi, tad Somijā teātri nospēlē vidēji 2,2 izrādes, Igaunijā – vidēji 2,5 izrādes un Nīderlandē – vidēji 2,7 izrādes (skat. 8. attēlu).

8. attēls

Teātra izrāžu skaits uz 1000 iedzīvotājiem

Piezīme: Publiski nav pieejami jaunāki statistikas dati par teātra nozari Nīderlandē

Avots: LR Centrālā statistikas pārvalde, Eesti Statistika, Statistiekcentralen, Statline

Nenoliedzami, ka lielāks teātru skaits spēj nodrošināt skaitliski lielāku piedāvājumu. Somijā valsts finansē 56 teātru darbu un vēl apmēram 40 saņem regulāru valsts un pašvaldību finansiālu atbalstu³. Nīderlandē, kur darbojas vidēji 300 lielāki vai mazāki

³ Finnish Theatre Information Centre. *Theatre in Finland*.

Aplūkots: <http://www.teatteri.org/english/theatre-finland/index.html> (02.04.2008.)

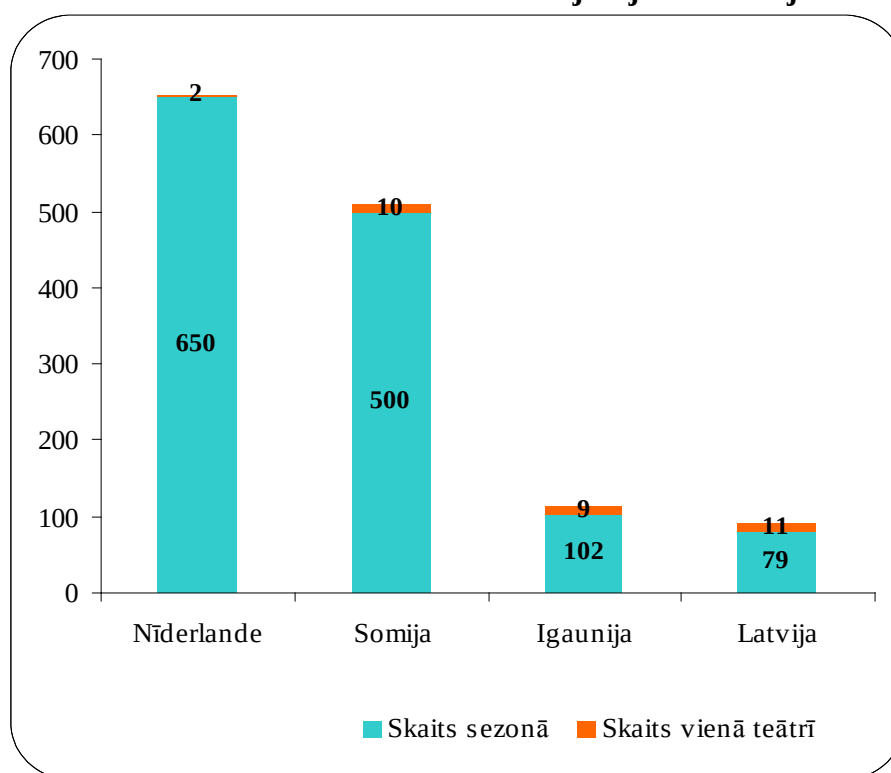
teātri, valsts un pašvaldības daļēji finansē apmēram 100, bet pārējiem ir iespēja saņemt finansiālu atbalstu savu radošo projektu izmaksām 15-20% apmērā⁴.

Taču, kā rāda Igaunijas teātru darbu raksturojošie rādītāji, arī ievērojami mazāks teātru skaits spēj nodrošināt skaitliski lielu piedāvājumu – proti, Igaunijā 11 valsts finansētie repertuāra teātri ik sezonu spēlējuši vidēji tikai par 0,2 izrādēm mazāk nekā vidēji visi Nīderlandes teātri kopā.

Lai piesaistītu skatītājus, teātri ik sezonu paplašina savu piedāvājumu, repertuārā iekļaujot arvien jaunas izrādes. Piemēram, Latvijā repertuāra teātri ik sezonu iestudē vidēji 79 jaunas izrādes. Igaunijā katru gadu teātru repertuārs tiek papildināts ar 102 jauniestudējumiem, bet Somijā un Nīderlandē – ar vidēji 500 un 650 jauniestudējumiem (skat. 9. attēlu).

9. attēls

Vidējais jauniestudējumu skaits sezonā

Avots: LR

Centrālā statistikas pārvalde, Eesti Statistika, Statistiekcentralen, Statline

Jānorāda, ka viens teātris Latvijā un Somijā vidēji sezonā uzved vairāk jaunu iestudējumu nekā vidēji viens teātris Nīderlandē, kur ievērojami lielāka sabiedrības daļa apmeklē teātri un kur tādēļ sava tirgus paplašināšana šādā veidā ir mazāk nepieciešama.

Sniedzot ne vien plašāku, bet arī atšķirīgām interesēm atbilstošu piedāvājumu, teātri savā repertuārā iekļauj dažāda žanra iestudējumus. 2006. gadā Somijā apmēram pusi no valsts finansēto teātru repertuāra veidoja dažādi dramatiskie iestudējumi (51%), bet atlikušo daļu – muzikālie (30%) un cita veida iestudējumi (18%). Teātru repertuārā atrodams ļoti niecīgs skaits bērniem veltītu izrāžu (skat. 10. attēlu).

Savukārt Igaunijā 45% no valsts finansēto teātru repertuāra veidoja dramatiskie iestudējumi, no kuriem lielākā daļa bija drāma (63%)⁵. Piekto daļu teātra repertuāra vienlīdz veidoja gan muzikālās izrādes (19%), gan izrādes bērniem (20%). Neraugoties uz

⁴ Van Maanen, H. (2002) The Dutch Theatre System: A World of Independents. *Theater Research International*. Vol.27, No.2, pp.180-181

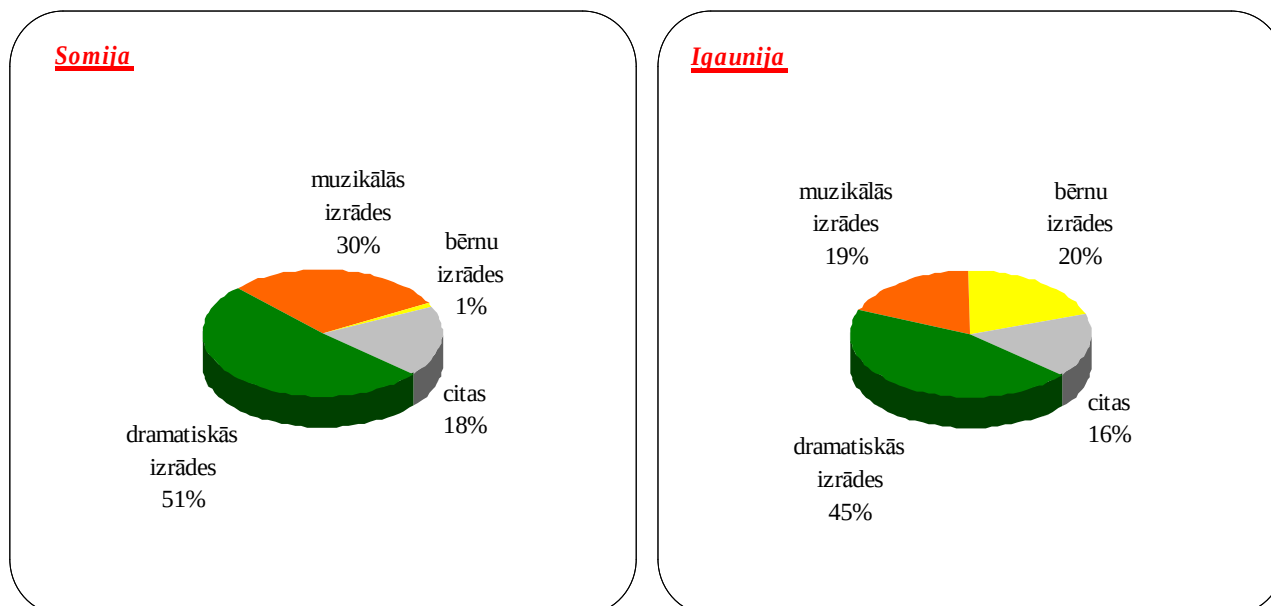
⁵ Information Centre of Estonian Theatre Union (2007) *Estonian theatre in numbers*.

to, ka Igaunijā darbojas seši teātri, kuri orientējas tikai uz bērnu un jauniešu auditoriju, arī pārējie teātri savā repertuārā iekļauj šai grupai paredzētas izrādes. Piemēram, 2006. gadā teātru repertuārā iekļauti 93 iestudējumi bērniem, no kuriem 31% iestudēta šajā konkrētajā sezonā. Šai grupai teātri veltījuši gan dramatiskās izrādes (50%), gan leļļu izrādes (28%)⁶.

Salīdzinot Somijas un Igaunijas teātru repertuārus, jāsecina, ka žanru daudzveidība un orientēšanās uz dažādām mērķauditorijām var piesaistīt lielāku skaitu apmeklētāju. Arī Nīderlandes teātros vismaz katra piektā iestudētā izrāde paredzēta bērnu vai jauniešu auditorijai, tādējādi rosinot gados jaunus skatītājus doties uz teātri⁷.

Kaut arī nav apkopota statistiskā informācija par Latvijas repertuāra teātru iestudēto izrāžu žanriem un par auditoriju, kam tās paredzētas, tomēr iepriekš veiktā pētījuma rezultāti rāda, ka tie orientējas galvenokārt uz pieaugušo auditoriju⁸. Proti, atšķirībā no Nīderlandes, kur teātri salīdzinoši aktīvi apmeklē jaunieši vecumā no 12 līdz 19 gadiem, Latvijā aktīvs repertuāra teātra apmeklētājs ir vecumā no 26 līdz 59 gadiem.

10. attēls

Avots: Statistical Yearbook of Finland 2007.
Finlands officiella statistik, p.552

Avots: Statistical database: Culture. Eesti
Statistika

Teātru spēlēto iestudējumu žanri

Pieejamā informācija par Somijas un Igaunijas teātru repertuāru rāda, ka būtiski ir ne tikai repertuārā iekļaut dažāda žanra un dažādām mērķauditorijām paredzētus iestudējumus, bet arī sniegt skatītājiem iespēju redzēt iestudējumus, kuru pamatā ir vietējo autoru radītās lugas. Somijā somu autoru radītie mūsdienu dramaturģijas iestudējumi ir ļoti populāri – ik sezonu uz skatuves pirmizrādi piedzīvo vidēji 70-80 jaunas, somu autoru sarakstītas lugas,

⁶ Information Centre of Estonian Theatre Union (2007) *Estonian theatre in numbers*.

⁷ Huysmans, F.; Van den Broen, A.; De Haan, J. (2005) *Culture-lovers and culture-leavers: Trends in interest in the arts and cultural heritage in the Netherlands*. pp.44-47

Aplūkots: http://www.scp.nl/english/publications/books/9037702171/Culture_lovers.pdf (09.04.2008.)

⁸ Baltic Institute of Social Sciences (2007) *Kultūras pieejamība reģionos – aptauja un ekspertu intervijas*. 11.lpp. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/UI/imagebinary.asp?imageid=4944>

kas teātriem ienes peļņu 40% apmērā no visiem ienākumiem, ko devusi izrāžu biļešu pārdošana⁹.

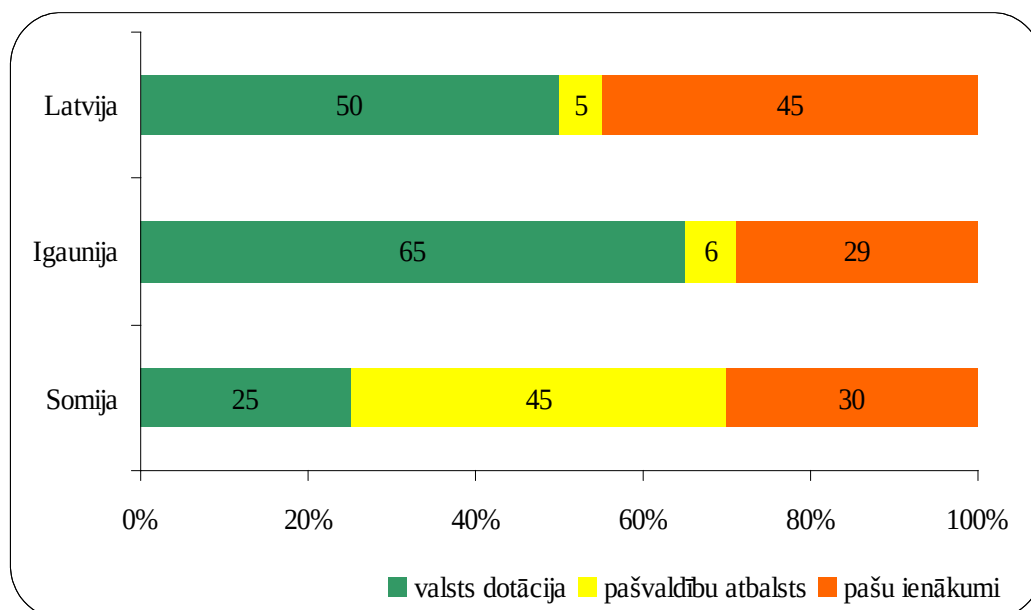
Arī Igaunijā igauņu autoru radītie mūsdienu dramaturģijas iestudējumi ieguvuši popularitāti. 2006. gadā Igaunijas repertuāra teātros 45% no visiem iestudējumiem tapuši pēc igauņu autoru darbiem. Turklāt savu autoru radītie darbi iestudēti arī bērnu un jauniešu auditorijai – 58% šai grupai pieredzēto dramatisko iestudējumu autori bija igauņi¹⁰.

Diemžēl nav iespējams salīdzināt pašmāju autoru radīto mūsdienu dramaturģijas iestudējumu proporciju teātru repertuārā Latvijā un citviet, jo nav apkopota statistiskā informācija par to, kādu valstu autoru darbi tiek iestudēti Latvijas repertuāra teātros. Tomēr, ieskatoties pašreizējā teātru piedāvājumā, jāsecina, ka latviešu autoru radītie mūsdienu dramaturģijas iestudējumi veido proporcionāli mazāko repertuāru daļu.

Vidēji 50% no Latvijas repertuāra teātru budžeta veido valsts dotācijas, bet vidēji 45% – pašu teātru ieņēmumi (skat. 11. attēlu). Ar tiešām dotācijām teātru darbībā šobrīd piedalās tikai dažas pašvaldības, līdz ar to atbalsts uz kopējā fona ir salīdzinoši neliels (5%).

Arī valsts pārraudzībā esošo Igaunijas teātru budžeta lielāko daļu veido valsts dotācijas – tie vidēji ir 65%. Nepilnu trešdaļu (29%) ienākumu teātri gūst paši ar savu darbu – vidēji 21% ienākumu tiek gūts no izrāžu biļešu tirdzniecības. Igaunijā, tāpat kā Latvijā, pašvaldību atbalsts teātriem ir salīdzinoši neliels. Savukārt Somijā, tieši pretēji, proporcionāli lielāko daļu teātru budžeta veido pašvaldību sniegtais atbalsts (45%).

11. attēls
Teātru budžeta struktūra

Avots: LR Centrālā statistikas pārvalde, Eesti Statistika, Statistikcentralen

Jāatzīmē, ka Igaunijā un Somijā lielāko daļu – vidēji 70% – teātru budžeta veido valsts un pašvaldību dotācijas, kamēr Latvijā šādas dotācijas sastāda nedaudz vairāk kā pusi teātru budžeta. Līdz ar to var apgalvot, ka Latvijas teātri ir spiesti ne tikai fokusēties uz komerciāli izdevīgāku iestudējumu uzvešanu (un arī – to reklamēšanu) un repertuāra nemitīgu papildināšanu ar jauniestudējumiem, bet arī pievērsties citiem ienākumu gūšanas veidiem – piemēram, telpu iznomāšanai.

⁹ Finnish Theatre Information Centre. *Theatre in Finland*.

Aplūkots: <http://www.teatteri.org/english/theatre-finland/index.html> (02.04.2008.)

¹⁰ Information Centre of Estonian Theatre Union (2007) *Estonian theatre in numbers*.

Kaut arī Nīderlandē teātri saņem valsts vai pašvaldību atbalstu, tomēr tie neveic ne nacionālās, ne reģionālās reprezentācijas funkcijas un savā darbībā ir neatkarīgi¹¹. Teātru trupas nav piesaistītas konkrētai skatuvei, tādēļ, lai varētu pastāvēt, dodas turnejās pa visu valsti. Tādējādi tiek garantēts, ka pat mazo Nīderlandes pilsētu iedzīvotāji ik mēnesi laika posmā no oktobra līdz maijam var noskatīties vismaz vienu teātra izrādi. Ja viņiem ir vēlme teātri apmeklēt biežāk, tad jādodas uz lielāku pilsētu, kas neatrodas tālāk par 20-30 kilometriem.

Nīderlandes un Igaunijas piemērs liecina, ka teātru pieejamību reģionos veicina arī teātra spēlei piemērotas zāles. Nīderlandē visas valsts teritorijā šādu zāļu ir apmēram 600¹². Arī Igaunijā daudzviet ir teātra spēlei piemērotas zāles – 2006. gadā tādu bija 190¹³. Lai gan nav apzināta informācija par to, cik vietās Latvijā ir iespējams rādīt teātra izrādes, tomēr jāatzīst, ka to skaits ne tuvu nelīdzinās iepriekš aprakstītajām valstīm. Informācijas trūkums par teātra izrādēm piemērotām zālēm reģionos liedz novērtēt, cik lielā mērā zāļu rekonstrukcija vai arī multifunkcionālo zāļu uzcelšana ļaus īstenot kultūrpolitikas programmas mērķi – katrā reģionā profesionālām teātra izrādēm piemērota skatuve.

Turklāt Igaunijā augstā mākslinieciskā līmenī darbojas apmēram 500 amatierteātri, kas nodrošina labus konkurences apstākļus profesionālajiem teātriem¹⁴. Savu radošo ieceru īstenošanai arī šiem teātriem ir iespēja iegūt finansiālu atbalstu no valsts un pašvaldībām. Arī Latvijā projektu konkursu ietvaros amatierteātri var saņemt valsts atbalstu, tomēr grūti spriest par to darbu, jo statistiskas informācijas par to nav.

Jāsecina, ka aktīvs amatierteātru darbs paplašina iedzīvotāju iespējas baudīt teātra mākslu. To paplašina arī izrāžu „nogādāšana” tuvāk saviem skatītājiem jeb plašs teātra spēlei piemērotu zāļu skaits visā valsts teritorijā.

¹¹ Van Maanen, H. (2002) The Dutch Theatre System: A World of Independents. *Theater Research International*. Vol.27, No.2, pp.182-184

¹² *Professional performing arts: podiums*. Statline

¹³ Information Centre of Estonian Theatre Union (2007) *Estonian theatre in numbers*.

¹⁴ Estonian Ministry of Culture. *Estonian Theatre System*.

Aplūkots: <http://www.kul.ee/index.php?path=0x1377x1028> (02.04.2008.)

3. Teātru apmeklētāju aptaujas rezultāti

Apmeklētāju aptauja ļauj novērtēt dažādus teātra darba aspektus un to ietekmi uz motivāciju apmeklēt teātri (sīkāk par pētījuma mērķi un aktivitātēm, skat. „Pētījuma apraksts”), kā arī konstatēt, vai ir novērojamas kādas atšķirības repertuāra teātru skatītāju starpā.

Izmantojot iepriekš sagatavotu aptaujas anketu, kopumā dažādos Latvijas repertuāra teātros tika nointervēti 803 respondenti, tai skaitā, 639 (80%) sievietes un 164 (20%) vīrieši (skat. 2. tabulu). 45% aptaujāto ir vecumā no 14 līdz 34 gadiem, 36% – vecumā no 35 līdz 54 gadiem un 19% – vecumā no 55 līdz 65 un vairāk gadiem. No visiem aptaujātajiem teātru apmeklētājiem 74% norāda, ka viņu ģimenē galvenokārt tiek runāts latviešu valodā, bet 26% – ka viņu ģimenēs galvenokārt tiek runāts krievu vai citā valodā.

2. tabula

Izlases sociāli demogrāfiskais raksturojums

		<i>Skaits izlasē</i>	<i>% no izlases kopējā skaita</i>
Dzimums	sievietes	639	80
	vīrieši	164	20
Vecums	14-24	191	23
	25-34	179	22
	35-44	150	19
	45-54	135	17
	55-64	78	10
	65 un vairāk	70	9
Valoda, kāda tiek galvenokārt lietota ģimenē	latviešu	589	74
	krievu	203	25
	cita	8	1
Izglītība	sākumskola vai nepabeigta pamatizglītība	22	3
	pamatizglītība vai nepabeigta vidējā	55	7
	vidējā vai vidējā speciālā	405	34
	augstākā	447	56
Ienākumi	līdz Ls 100	44	5
	Ls 100-200	197	25
	Ls 201-300	189	24
	Ls 301-400	92	12
	Ls 401-500	95	12
	Ls 501-600	53	6
	Ls 601 un vairāk	55	6
	nezina	78	10
Dzīvesvieta	Rīga	359	45
	Rajona centrs	245	30
	Cita pilsēta	142	18
	Neliels ciems, lauki	55	7

visi respondenti, n=803

56% aptaujāto teātru apmeklētāju ir augstākā izglītība, 34% – vidējā vai vidējā speciālā izglītība, 7% – pamatizglītība vai nepabeigta vidējā izglītība, savukārt 3% – sākumskolas vai nepabeigta pamatizglītība. 5% respondentu min, ka ik mēneša ienākumi uz vienu viņu ģimenes locekli nepārsniedz 100 latus, 49% – ka ik mēneša ienākumi ir no 101 līdz 300

latiem, 24% – ka ik mēneša ienākumi ir no 301 līdz 500 latiem, bet 12% – ka ik mēneša ienākumi ir 501 un vairāk latu.

Aptaujas datu analīzei veikta, izmantojot datu apstrādes programmu SPSS for Windows 13. Analizējot datus, aprēķināti atbilžu biežuma sadalījumi (%) un vidējie rādītāji dažādās aptaujāto grupās. Iegūto datu analīzē visupirms aplūkoti repertuāra teātri kopumā, tad izdalīts katrs pētījumā iekļautais teātris. Analizējot teātru apmeklētāju pausto viedokli, tika ņemtas vērā arī viņu sociāli demogrāfiskās pazīmes.

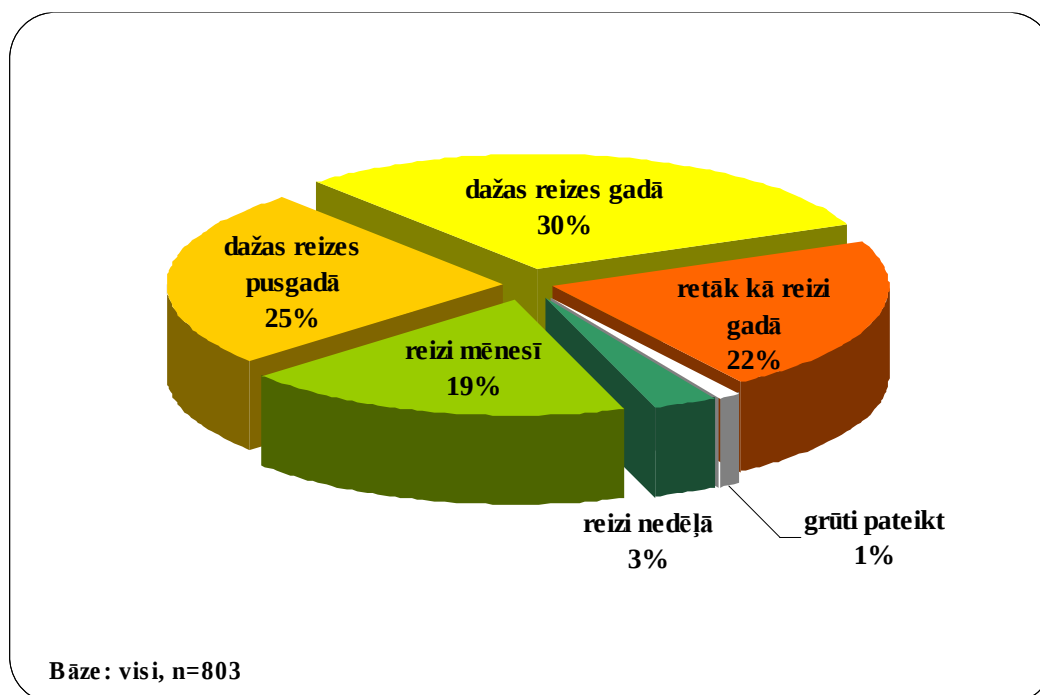
3.1. Teātru apmeklētība, to kavējošie un veicinošie faktori

Repertuāra teātru apmeklētības biežums tika mērīts, noskaidrojot teātru apmeklēšanas prakses. Lai noskaidrotu teātru apmeklētību ietekmējošos faktorus, respondentiem tika lūgts nosaukt, pirmkārt, iemeslus, kas kavē viņus doties uz teātri, un, otrkārt, iemeslus, kādēļ viņi apmeklē teātri.

Kā redzams 12. attēlā, 3% aptaujāto teātru apmeklētāju uz teātri dodas reizi nedēļā, bet 19% respondentu teātri apmeklē reizi mēnesī. Tomēr lielākā daļa respondentu (55%) norāda, ka uz teātri drīzāk dodas vairākas reizes gadā – 25% dažas reizes pusgadā un 30% dažas reizes gadā. 22% respondentu atzina, ka teātri apmeklē retāk kā reizi gadā.

12. attēls

Teātra apmeklēšanas biežums

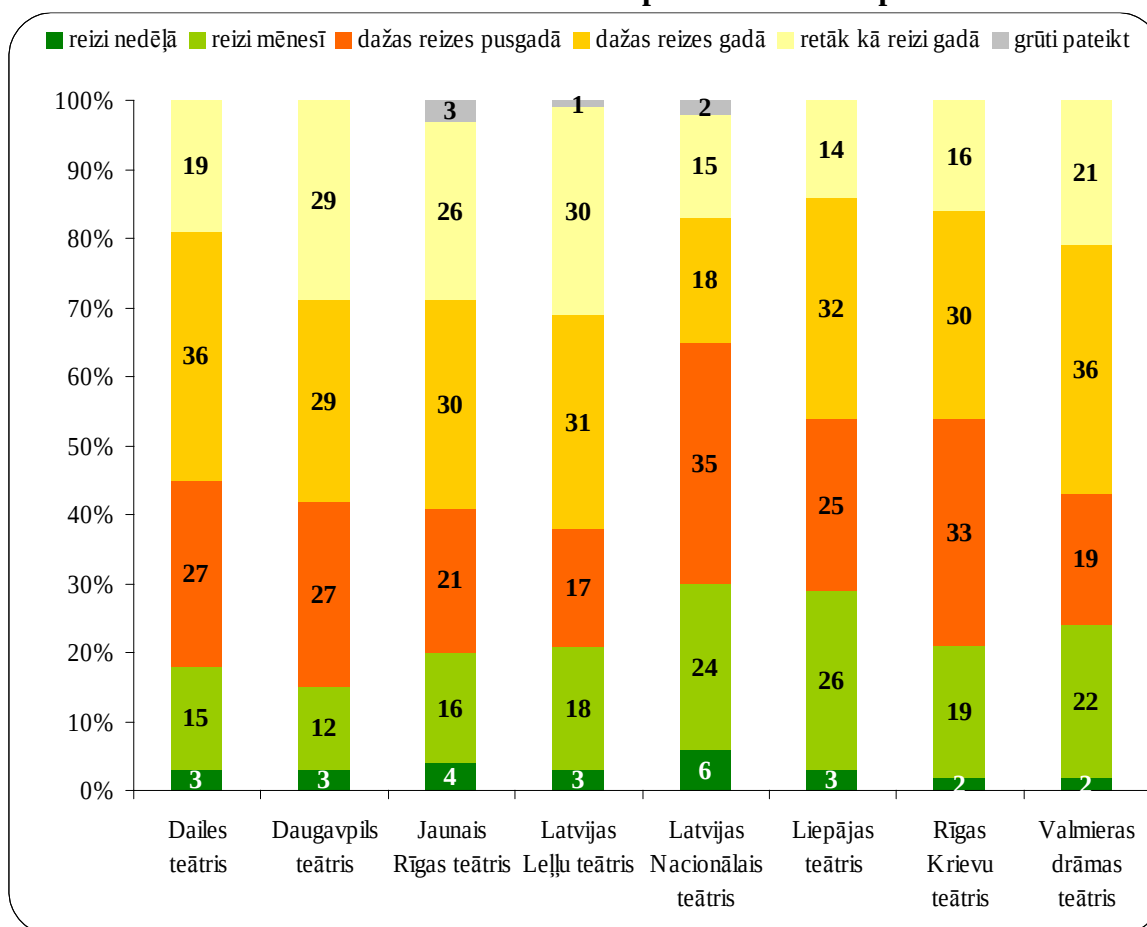
Summējot atbildes „reizi nedēļā” un „reizi mēnesī”, kā arī atbildes „dažas reizes pusgadā” un „dažas reizes gadā”, jāsecina, ka visbiežāk uz teātri dodas Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāji (vismaz reizi mēnesī apmeklē – 30%, vismaz reizi gadā – 53%) (skat. 13. attēlu). Salīdzinoši bieži uz teātri dodas arī Liepājas teātra (vismaz reizi mēnesī – 29%, vismaz reizi gadā – 57%) un Valmieras drāmas teātra (vismaz reizi mēnesī – 24%, vismaz reizi gadā – 55%) apmeklētāji.

63% aptaujāto Dailes teātra un Rīgas Krievu teātra apmeklētāji konkrēti šos teātrus apmeklē vismaz reizi gadā. Savukārt vismaz reizi mēnesī uz Rīgas Krievu teātri dodas 21% aptaujāto apmeklētāju, bet uz Dailes teātri – 18% aptaujāto apmeklētāju.

Atšķirībā no citiem teātriem, aptaujātie Latvijas Leļļu teātra (36%), Daugavpils teātra (29%) un Jaunā Rīgas teātra (26%) apmeklētāji biežāk norādījuši, ka konkrēti šos teātrus apmeklē retāk kā reizi gadā.

13. attēls

Repertuāra teātru apmeklēšanas biežums

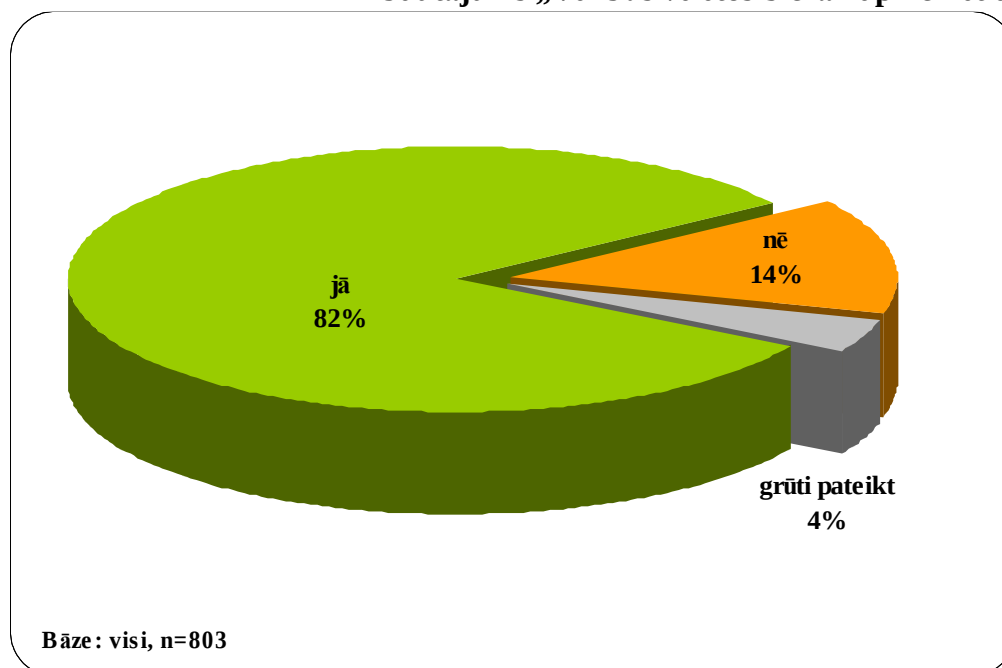
82% aptaujāto repertuāra teātru apmeklētāju vēlētos biežāk apmeklēt teātri (skat. 14. attēlu). 14% respondentu atzina, ka viņi nevēlētos to darīt, bet 4% nesniedza konkrētu atbildi uz jautājumu, vai viņi vēlētos biežāk apmeklēt konkrēto repertuāra teātri.

Atbilžu sadalījums par katru pētījumā iekļauto repertuāra teātri būtiski neatšķiras no kopējā sadalījuma. 87% Rīgas Krievu teātra apmeklētāju, 86% Jaunā Rīgas teātra apmeklētāju, 81% Latvijas Leļļu teātra apmeklētāju, 81% Dailes teātra apmeklētāju un 74% Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāju vēlētos biežāk apmeklēt šos teātrus. Arī reģionālo teātru skatītāju atbilžu sadalījums ir līdzīgs – 86% Daugavpils teātra apmeklētāju, 81% Valmieras drāmas teātra apmeklētāju un 80% Liepājas teātra apmeklētāju norāda, ka vēlētos šos teātrus apmeklēt biežāk.

Biežāk teātrus vēlētos apmeklēt sievietes, respondenti vecumā no 14 līdz 24 gadiem, respondenti, kuru ģimenēs galvenokārt runā krievu valodā, respondenti ar vidējo izglītību un respondenti, kuru ik mēneša ienākumi uz vienu ģimenes locekli atbilst zemākajām ienākumu grupām (līdz 200 Ls).

14. attēls

Jautājums „Vai Jūs vēlētos biežāk apmeklēt teātri?”

Kā redzams 15. attēlā, trīs visbiežāk minētie iemesli, kas kavē apmeklēt teātri, ir laika trūkums (38%), teātra atrašanās vieta – tālu no dzīvesvietas (18%) un teātra biļešu dārdzība – nevar atļauties (17%). 10% respondentu norāda, ka teātra apmeklēšanu kavē arī neretais biļešu trūkums, proti, ne vienmēr ir iespējams iegādāties biļeti uz vēlamu izrādi. Savukārt 14% aptaujāto atzīst, ka nekas nekavē viņus apmeklēt teātri.

15. attēls

Teātra apmeklēšanu kavējošie faktori

Sociāli demogrāfiskā analīze par trīs biežāk minētajiem teātra apmeklēšanu kavējošiem iemesliem atklāj, ka laika trūkumu vairāk norāda gados jauni cilvēki (14-24 gadi), cittautieši, respondenti ar vidējo vai vidējo speciālo izglītību un pilsētās dzīvojošie. Teātra atrašanās vieta – tālu no dzīvesvietas – biežāk kavē uz teātri doties vidējās (35-54 gadi) un vecākās (55 un vairāk gadi) paaudzes cilvēkus, kā arī ārpus rajona centriem un laukos dzīvojošos. Teātra biļešu dārdzību biežāk min vecākās paaudzes cilvēki, respondenti ar vidējo vai vidējo speciālo izglītību, respondenti ar zemiem ik mēneša ienākumiem (līdz 200 Ls) un rīdzinieki.

Salīdzinot kopējos rezultātus ar katru repertuāra teātri ir vērojamas kopīgas tendences, taču par noteiktiem faktoriem pastāv krasas atšķirības. Dailes teātra apmeklētāji, runājot par kavējošiem iemesliem, visbiežāk min laika trūkumu (41%), teātra atrašanās vietu (26%) un biļešu dārdzību (23%). Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji par kavējošiem iemesliem biežāk nosauc biļešu trūkumu (51%) un laika trūkumu (22%).

Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāji biežāk min laika trūkumu (37%), biļešu dārdzību (25%) un teātra atrašanās vietu (14%). Rīgas Krievu teātra apmeklētāji par kavējošu iemeslu galvenokārt uzskata laika trūkumu (46%).

Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji par kavējošiem iemesliem biežāk nosauc teātra biļešu dārdzību (28%), laika trūkumu (27%) un teātra atrašanās vietu (19%), kā arī to, ka bērns vēl bija par mazu teātra apmeklējumam (10%). Interesanti, ka Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji, salīdzinājumā ar citu teātru apmeklētājiem, biežāk atzīst, ka viņiem nekas nekavē apmeklēt šo teātri.

Daugavpils teātru apmeklētāju trīs biežāk nosauktie iemesli ir laika trūkums (64%), domubiedru trūkums (22%) un informācijas trūkums par teātrī notiekošo (20%). Liepājas teātra apmeklētāji biežāk min teātra atrašanās vietu (30%), laika trūkumu (26%) un biļešu dārdzību (21%), savukārt Valmieras drāmas teātra apmeklētāji – laika trūkumu (37%) un teātra atrašanās vietu (24%).

Salīdzinot pētījuma rezultātus ar statistikas datiem (skat. „Teātris skaitļos: Latvijas un Eiropas statistikas datu analīze”), jāsecina, ka apmeklētāji retāk kā kavējošu iemeslu min laika trūkumu tajos teātros, kur apmeklētība pēdējos gados ir pieaugusi – Jaunajā Rīgas teātrī, Latvijas Leļļu teātrī un Liepājas teātrī.

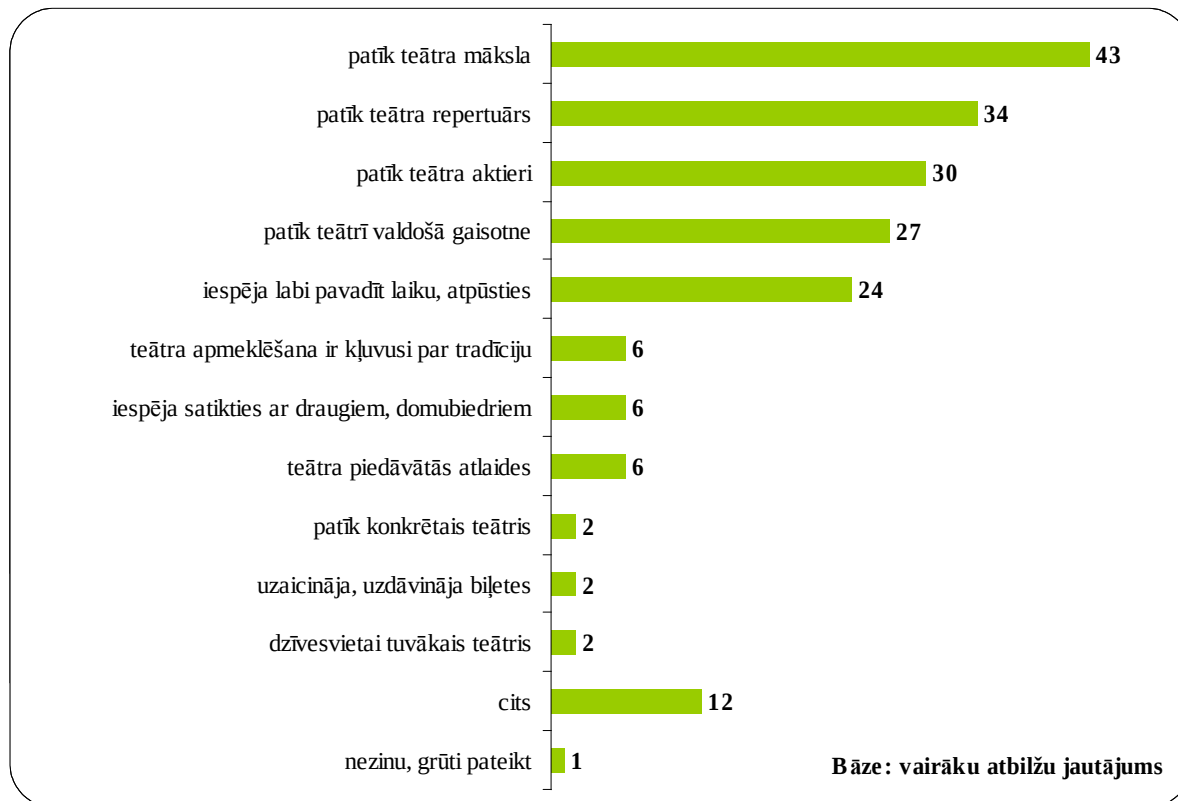
Tā kā teātra atrašanās vietu biežāk kā kavējošu iemeslu min Dailes teātra, Latvijas Leļļu teātra, Latvijas Nacionālā teātra, Liepājas teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji, tad jāsecina, ka šos teātrus vairāk nekā citus iecienījuši cilvēki, kas dzīvo ne tikai konkrētajā pilsētā, bet arī plašākā reģionā ap to.

Kā redzams 16. attēlā, visbiežāk aptaujātie teātru apmeklētāju atzīst, ka viņiem patīk teātra māksla (43%), un tieši tas viņus mudina apmeklēt teātri. Nākamie biežāk minētie teātra apmeklēšanu veicinošie faktori ir gaumei atbilstošs teātra repertuārs (34%) un simpātijas pret teātra aktieriem (30%). 27% respondentu min, ka teātri apmeklē, jo viņiem patīk tur valdošā gaisotne. 24% respondentu teātra apmeklējumu saista ar iespēju labi pavadīt laiku un atpūsties.

Aplūkojot teātra apmeklēšanu veicinošos faktoros sociāli demogrāfiskā griezumā, ir redzamas zināmas atšķirības atkarībā no vecuma, sarunvalodas ģimenē un ik mēneša ienākumu līmeņa. To, ka viņiem patīk teātra māksla, biežāk min gados vecāki respondenti (55 gadi un vairāk), kā arī krieviski un citā valodā runājošie. Gaumei atbilstošu repertuāru kā teātra apmeklēšanu veicinošu iemeslu biežāk min gados jaunāki (14-54 gadi) respondenti, kā arī respondenti ar augstiem ik mēneša ienākumiem (virs 400 Ls).

To, ka teātra apmeklēšana ir iespēja labi pavadīt laiku un atpūsties, biežāk atzīst respondenti vecumā no 14 līdz 24 gadiem un respondenti ar zemiem ik mēneša ienākumiem (līdz 200 Ls). Respondenti vecumā no 45 gadiem un vairāk norāda, ka teātri apmeklē, jo tas ir kļuvis par tradīciju.

16. attēls

Teātra apmeklēšanu veicinošie faktori

Salīdzinot kopējos rezultātus ar katru repertuāra teātri ir vērojamas kopīgas tendences, taču par noteiktiem faktoriem vērojamas atšķirības. Dailes teātra apmeklētāji, runājot par veicinošiem faktoriem, visbiežāk norāda, ka viņus saista aktieri (43%), repertuārs (37%) un teātra māksla (33%). Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāji saistībā ar veicinošiem faktoriem biežāk min repertuāru (40%), teātra mākslu (38%) un aktierus (34%).

Rīgas Krievu teātra apmeklētāju trīs biežāk nosauktie iemesli ir repertuārs (44%), teātra māksla (41%) un teātrī valdošā gaisotne (37%). Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji saistībā ar veicinošiem faktoriem biežāk min repertuāru (63%) un aktierus (49%). Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji salīdzinājumā ar citu teātru apmeklētājiem atzīmē, ka uz šo teātri dodas arī režisora darba un labo atsauksmju dēļ, kā arī tādēļ, ka tas atšķiras no citiem teātriem.

Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji starp veicinošiem faktoriem biežāk min teātra mākslu (41%) un iespēju labi pavadīt laiku un atpūsties (26%). Tomēr visbiežāk par veicinošo faktoru tiek minēta bērnu iepriecināšana (47%), piebilstot, ka cita bērnu auditorijai atbilstoša teātra Latvijā nav.

Reģionālo teātru apmeklētāju trīs biežāk nosauktie iemesli ir teātra māksla (Daugavpils teātris – 68%, Liepājas teātris – 53%, Valmieras drāmas teātris – 54%), teātrī valdošā gaisotne (Daugavpils teātris – 25%, Liepājas teātris – 26%, Valmieras drāmas teātris – 35%) un aktieri (Daugavpils teātris – 23%, Liepājas teātris – 20%, Valmieras drāmas teātris – 33%).

56% Daugavpils teātra apmeklētāju min, ka dodas uz teātri, lai labi pavadītu laiku un atpūstos. Atpūtas un arī repertuāra dēļ uz teātri dodas 20% Liepājas teātra apmeklētāji. Arī Valmieras drāmas teātra apmeklētāji par nozīmīgu faktoru min repertuāru (33%) un iespēju atpūsties (26%).

3.2. Attieksme pret biļešu cenām un to iegādes veidiem

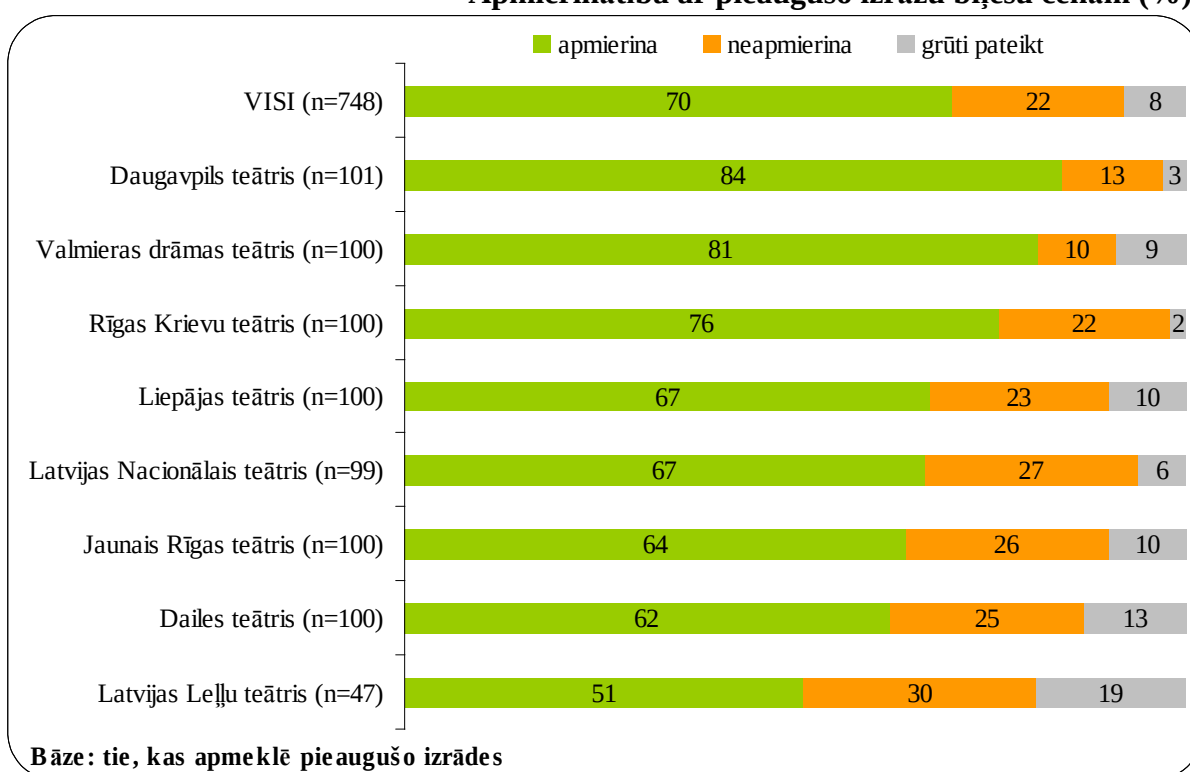
Teātru apmeklētāju apmierinātība ar biļešu cenām tika mērīta ar vairāku jautājumu palīdzību. Vispirms tika noskaidrots, vai viņi ir apmierināti ar pašreizējām teātru biļešu cenām uz pieaugušo un bērnu izrādēm, un pēc tam tika noteiktas optimālās biļešu cenas skatītāju vērtējumā, proti, respondenti norāda, cik lielu naudas summu viņi būtu ar mieru maksāt, lai apmeklētu pieaugušo izrādi un bērnu izrādi. Saistībā ar biļešu iegādi teātru apmeklētājiem tika vaicāts, kur parasti tas tiek darīts, kā arī noskaidroti iemesli, kādēļ respondenti izvēlējušies tieši konkrēto biļešu iegādes veidu.

Pētījuma rezultāti rāda, ka 70% aptaujāto ir apmierināti ar pašreizējām biļešu cenām uz pieaugušo izrādēm, neapmierināti ir 22%, bet 8% ir grūti sniegt konkrētu atbildi uz šo jautājumu (skat. 17. attēlu). Sociāli demogrāfiskā analīze atklāj, ka ar biļešu cenām uz pieaugušo izrādēm neapmierinātāki ir gados vecāki cilvēki (65 gadi un vairāk) un respondenti ar zemiem ik mēneša ienākumiem uz vienu ģimenes locekli (līdz 100 Ls).

Mazāku neapmierinātību ar biļešu cenām uz pieaugušo izrādēm pauduši Daugavpils teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji, kur vidēji ir zemākās teātra biļešu cenas (skat. „Teātris skaitļos: Latvijas un Eiropas statistikas datu analīze”).

17. attēls

Apmierinātība ar pieaugušo izrāžu biļešu cenām (%)

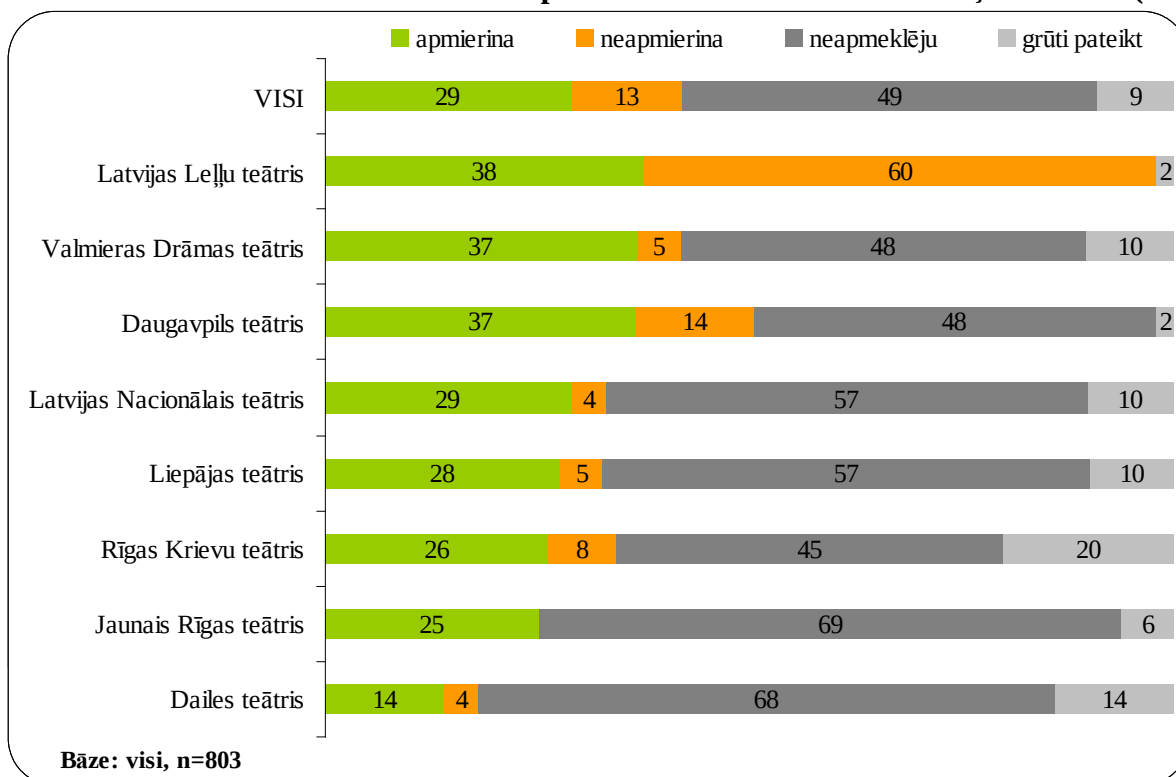

29% no visiem teātru apmeklētājiem ir apmierināti ar biļešu cenām uz bērnu izrādēm, 13% nav apmierināti, bet 9% ir grūti atbildēt uz šo jautājumu (skat. 18. attēlu). 49% aptaujāto atzīst, ka bērnu izrādes neapmeklē.

Salīdzinot ar citiem teātriem, lielāku neapmierinātību ar biļešu cenām uz bērnu izrādēm paiduši Daugavpils teātra apmeklētāji. Tomēr jāuzsver, ka vislielāko neapmierinātību pauž apmeklētāji Latvijas Leļļu teātrī, kura repertuārs lielākoties veltīts bērniem.

18. attēls

Apmierinātība ar bērnu izrāžu biļešu cenām (%)

Pētījuma rezultāti rāda, ka teātra biļetes optimālā cena uz pieaugušo izrādi ir robežās no trijiem līdz desmit latiem. 18% teātru apmeklētāju pieaugušo izrādei atvēlētu Ls 3,01 līdz 5,00. 31% respondentu par pieaugušo izrādi būtu ar mieru maksāt Ls 7,01 līdz 10,00, savukārt 20% respondentu maksātu Ls 5,01 līdz 7,00.

Aplūkojot rezultātus par atsevišķiem teātriem, ir redzams, ka lielāks skaits Dailes teātra apmeklētāju būtu ar mieru maksāt Ls 7,01 līdz 10,00 par izrādi (skat. 3. tabulu). Arī Jaunā Rīgas teātra, Latvijas Nacionālā teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji lielākoties par izrādi būtu ar mieru maksāt Ls 7,01 līdz 10,00.

Liepājas teātra apmeklētāji par pieaugušo izrādi būtu ar mieru maksāt no Ls 3,01 līdz 10,00. Lielāka daļa Rīgas Krievu teātru apmeklētāju par izrādi ir ar mieru maksāt Ls 7,01 līdz 10,00, tomēr daļa par pieaugušo izrādi negribētu maksāt vairāk par Ls 3,01 līdz 7,00. Lielākā daļa Daugavpils teātra apmeklētāju par biļeti uz pieaugušo izrādi būtu ar mieru maksāt 3,01 līdz 5,00.

Kaut arī reģionālo teātru un Rīgas Krievu teātra apmeklētāji salīdzinoši biežāk ir atvēlējuši mazāku naudas summu biļetei, tomēr jāatzīmē, ka ne tikai šajos, bet arī pārējos teātros 2006. gadā vidējā biļešu cena bija zemāka par teātru apmeklētāju norādītajām.

Līdzīgi kā citu teātru apmeklētāji, arī Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji biļetei uz pieaugušo izrādi atvēlētu 3,01 līdz 10,00. Taču lielākajai daļai Latvijas Leļļu teātra apmeklētāju ir grūti atbildēt uz šo jautājumu.

Nemot vērā, ka viens no trīs biežāk minētajiem teātra apmeklēšanu kavējošiem faktoriem ir augstas teātra biļešu cenas un naudas trūkums, ir svarīgi ir noteikt to grupu, kura,

salīdzinājuma ar citām grupām, biļetei atvēlētu mazāku naudas summu. Kopējo rezultātu sociāli demogrāfiskā analīze rāda, ka tie lielāko tiesu ir respondenti vecumā virs 55 gadiem un respondenti, kuru ienākumi nepārsniedz Ls 100 uz vienu ģimenes locekli, tātad aptaujātie ar zemiem ienākumiem.

3. tabula

Atvēlētā naudas summa pieaugušo izrādes biļetei (absolūtos skaitļos)

	1,00 – 3,00 Ls	3,01 – 5,00 Ls	5,01 – 7,00 Ls	7,01 – 10,00 Ls	10,01 – 15,00 Ls	15,01 – 20,00 Ls	20,01 Ls un vairāk	grūti pateikt
Dailes teātris	2	11	21	35	20	4	2	4
Daugavpils teātris	28	45	23	3	1	-	-	-
Jaunais Rīgas teātris	1	5	17	43	19	12	2	1
Latvijas Leļļu teātris	2	9	13	12	5	-	5	53
Latvijas Nacionālais teātris	4	16	18	44	11	1	3	3
Liepājas teātris	5	28	20	23	18	6	-	1
Rīgas Krievu teātris	4	24	23	39	7	-	1	2
Valmieras drāmas teātris	1	8	27	45	14	2	1	2

Bāze: visi, n=803

Attiecībā uz bērnu izrādēm atvēlētajām naudas summām aptaujas rezultāti liecina, ka optimālā biļetes cena ir robežās no viena līdz pieciem latiem. 44% no tiem, kas repertuāra teātros apmeklē bērnu izrādēs, būtu ar mieru maksāt tieši šādu summu, tajā pašā laikā 40% respondentu nesniedza konkrētu atbildi.

Daļa Daugavpils teātra un Liepājas teātra apmeklētāju par bērnu izrādes biļeti būtu ar mieru maksāt Ls 1,00 līdz 3,00 (skat. 4. tabulu). Savukārt daļa Dailes teātra, Jaunā Rīgas teātra, Latvijas Nacionālā teātra un Valmieras drāmas teātru apmeklētāju bērnu izrādes biļetei atvēlētu Ls 3,00 – 5,00. Rīgas Krievu teātra apmeklētāju par bērnu izrādes biļeti būtu ar mieru maksāt Ls 1,00 līdz 5,00.

4. tabula

Atvēlētā naudas summa bērnu izrādes biļetei (absolūtos skaitļos)

	1,00 – 3,00 Ls	3,01 – 5,00 Ls	5,01 – 7,00 Ls	7,01 – 10,00 Ls	10,01 – 15,00 Ls	15,01 – 20,00 Ls	20,01 Ls un vairāk	grūti pateikt
Dailes teātris (n=32)	7	14	5	8	1	-	1	64
Daugavpils teātris (n=53)	58	18	2	-	-	-	-	23
Jaunais Rīgas teātris (n=31)	5	28	7	6	3	-	-	51
Latvijas Leļļu teātris (n=101)	34	36	15	14	-	1	-	1
Latvijas Nacionālais teātris (n=43)	9	19	11	9	-	-	-	52
Liepājas teātris (n=43)	26	19	7	4	-	2	-	43
Rīgas Krievu teātris (n=54)	18	18	2	2	-	-	-	59
Valmieras drāmas teātris (n=51)	18	36	8	6	3	-	-	27

Bāze: tie, kas apmeklē bērnu izrādes

Atšķirībā no citu teātru apmeklētājiem, Daugavpils teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji biežāk min konkrētu naudas summu, ko varētu atvēlēt biļetei par bērnu izrādi, tādējādi apliecinot, ka šo teātru repertuārā regulāri tiek iekļautas bērnu izrādes. Līdzīgi arī Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji biežāk min konkrētas summas – bērnu izrādes biļete varētu maksāt no Ls 1,00 līdz 5,00.

Iegūtie rezultāti rāda, ka teātru apmeklētāji par bērnu izrādēm ir gatavi maksāt mazāku naudas summu nekā par pieaugušo izrādēm. Tādējādi iespējams izvirzīt pieņēmumu, ka teātru apmeklētāji sagaida gan zemākas cenas, gan dažādas cenu atlaides kā bērniem, tā pieaugušajiem.

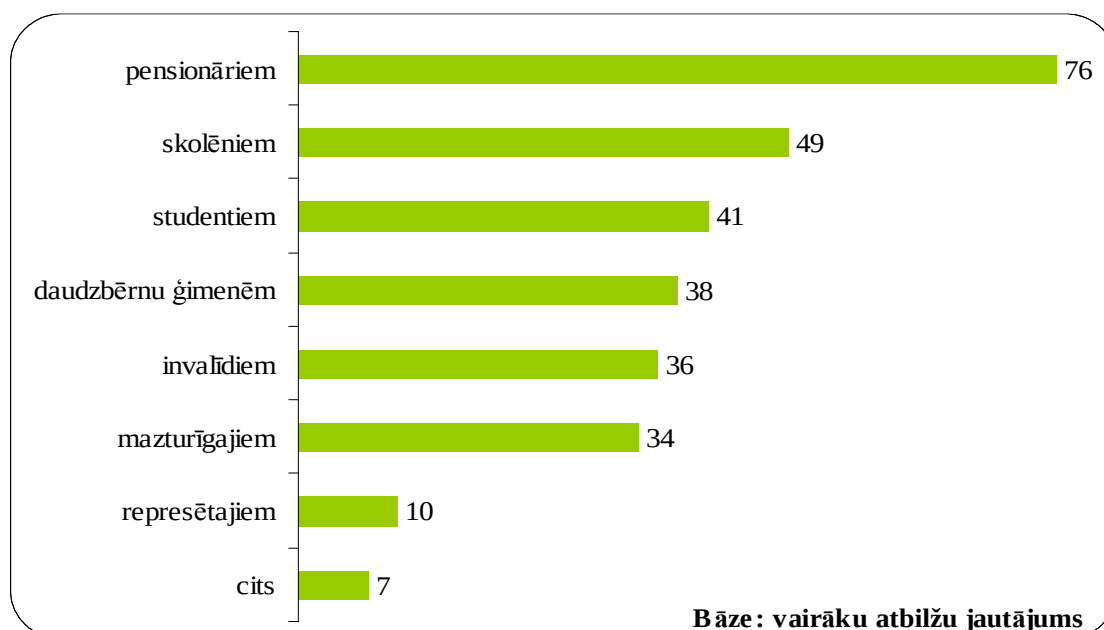
Kā redzams 19. attēlā, teātru apmeklētāji ir uzskaitījuši virkni iedzīvotāju grupu, kurām vajadzētu saņemt atlaides biļešu iegādei. Pēc respondentu domām, atlaides galvenokārt nepieciešamas pensionāriem (76%). Citas biežāk minētās grupas, kurām nepieciešamas atlaides, ir skolēni (49%), studenti (41%), daudzbērnu ģimenes (38%), invalīdi (36%) un mazturīgie iedzīvotāji (34%).

Salīdzinot kopējos rezultātus ar katru repertuāra teātri ir vērojamas kopīgas tendences, taču atsevišķos gadījumos vērojamas atšķirības. Jaunā Rīgas teātra, Latvijas Nacionālā teātra, Liepājas teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāju trīs biežāk nosauktās iedzīvotāju grupas, kurām vajadzētu saņemt atlaides biļešu iegādei, ir pensionāri, studenti un skolēni.

Dalles teātra apmeklētāji salīdzinoši bieži min tādas iedzīvotāju grupas kā invalīdi, daudzbērnu ģimenes un represētie. Daugavpils teātra apmeklētāji vairāk uzsver, ka atlaides ir jāsaņem pensionāriem un mazturīgajiem, bet Rīgas Krievu teātra apmeklētāji – ka pensionāriem, studentiem un invalīdiem.

Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji uzskata, ka atlaides teātra biļešu iegādei būtu jāsaņem galvenokārt daudzbērnu ģimenēm, mazturīgajiem iedzīvotājiem, studentiem un pirmskolas vecuma bērniem.

19. attēls

Iedzīvotāju grupas, kurām nepieciešamas atlaides teātru biļešu iegādei (%)

Kā liecina pētījuma rezultāti, vairāk kā puse teātra apmeklētāju (55%) biļetes uz izrādēm iegādājas teātra kasē. 9% respondentu norāda, ka biļetes pērk citās biļešu tirdzniecības vietās, bet 16% – ka biļetes pērk internetā, t.sk., teātra mājas lapā. 17% aptaujāto teātru

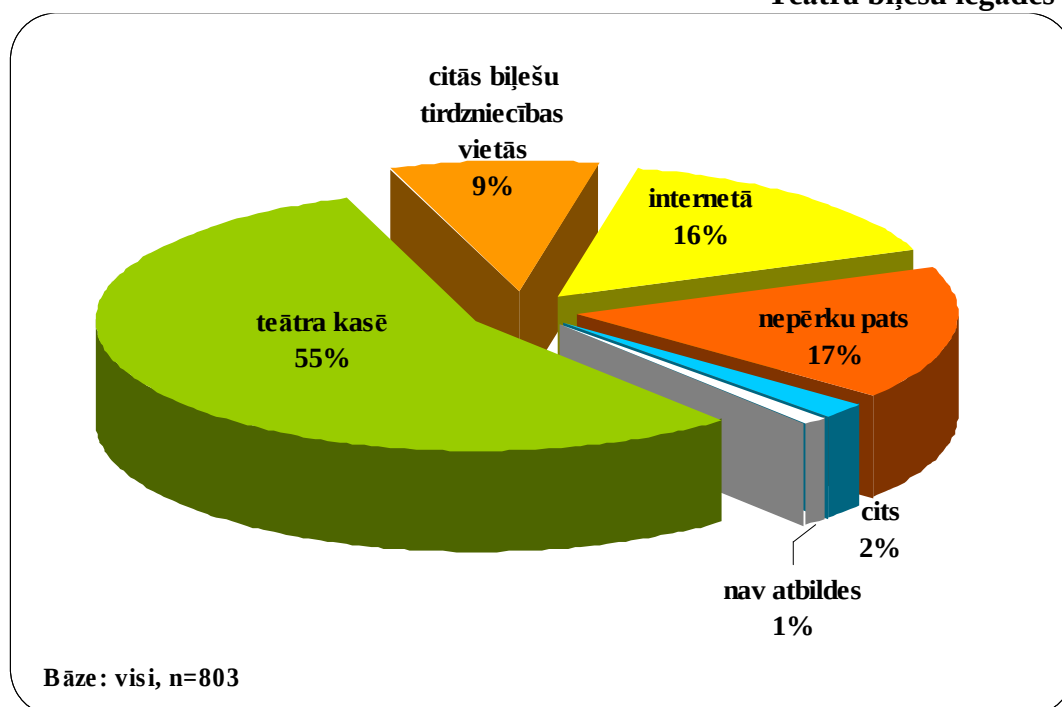
apmeklētāju atzīst, ka teātra biļetes parasti nepērk pats – tās sagādā radi, draugi vai viņu darbavieta.

Biežāk biļetes teātra kasē iegādājas cittautieši, respondenti vecāki par 45 gadiem un respondenti ar zemiem ik mēneša ienākumiem (līdz Ls 200). Citās biļešu tirdzniecības vietās teātra biļetes biežāk iegādājas tie respondenti, kas dzīvo ārpus rajonu centriem pilsētās. Savukārt internetā biežāk teātra biļetes iegādājas respondenti vecumā no 25 līdz 34 gadiem, respondenti ar augstāko izglītību un respondenti ar augstiem ik mēneša ienākumiem uz vienu ģimenes locekli (virs Ls 500).

Latvijas Leļļu teātra (63%), Latvijas Nacionālā teātra (51%) un Rīgas Krievu teātra (62%) galvenokārt biļetes iegādājas teātra kasē. Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji teātra biļetes biežāk pērk internetā (50%), nevis teātra kasē (31%). Savukārt Dailes teātra apmeklētāji vienlīdz biļešu iegādei izmanto kā teātra kasi (36%), tā arī internetu (23%) un citas biļešu tirdzniecības vietas (21%).

Daugavpils teātra (75%) un Valmieras drāmas teātra (71%) apmeklētāji biļetes galvenokārt iegādājas teātru kasēs. Savukārt Liepājas teātra apmeklētāji, atšķirībā no citu reģionālo teātru apmeklētājiem, biļetes iegādājas arī citās biļešu tirdzniecības vietās (teātra kasē – 59%, citās biļešu tirdzniecības vietās – 16%).

20. attēls
Teātra biļešu iegādes veidi

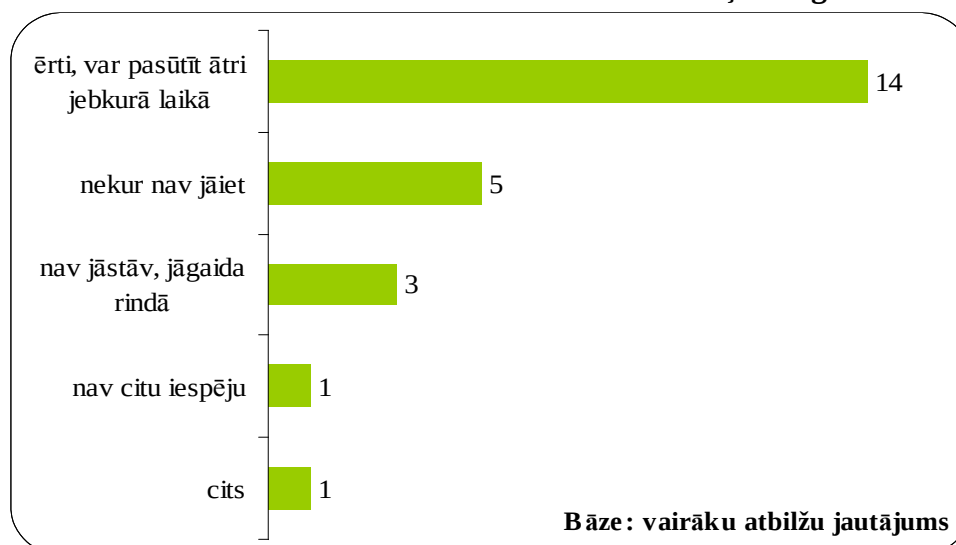

Tie teātru apmeklētāji, kas biļetes iegādājas internetā, savu izvēli pamato ar to, ka tas izdarāms ērti, ātri un, lai veiktu iegādi, speciāli nekur nav jādodas (skat. 21. attēlu).

Tajā pašā laikā tie, kas biļetes nepērk internetā, min virkni iemeslu, kādēļ nav izvēlējušies šo biļešu iegādes veidu (skat. 22. attēlu). Visbiežāk respondenti min, ka viņiem nav pieejas internetam vai ka viņi nemāk darboties ar internetu. Respondenti biļešu iegādi internetā raksturo kā nepārskatāmu, neērtu un nedrošu. Tā kā biļetes nevar izdrukāt un tām tāpat jādodas pakaļ, tad respondenti labprātāk izvēlas uzreiz doties uz teātra kasi. Daži respondenti atzīst, ka biļešu pirkšana teātra kasē ir kļuvusi par ieradumu, ko nav mēģinājuši vai nevēlas mainīt.

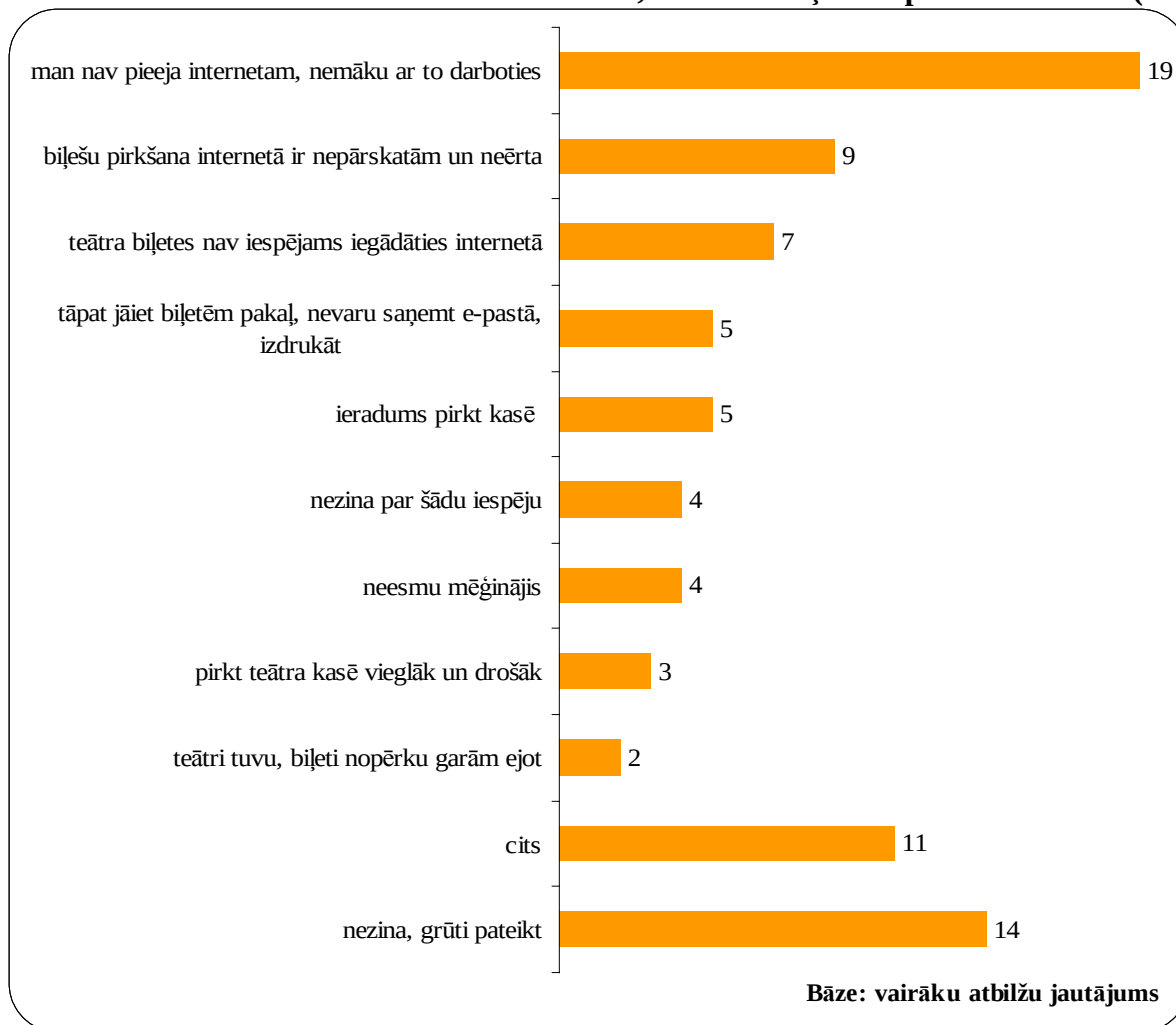
21. attēls

Iemesli teātra biļešu iegādei internetā (%)

22. attēls

Iemesli, lai teātra biļešu nepirktu internetā (%)

3.3. Viedoklis par teātra apmeklēšanai piemērotu dienu un laiku

72% aptaujāto teātru apmeklētāju atzīst, ka izrādes norises diena ietekmē viņu izvēli to apmeklēt. Savukārt 77% aptaujāto norāda, ka arī izrādes norises laikam ir nozīme lēmuma pieņemšanā to apmeklēt vai neapmeklēt.

Lai noskaidrotu piemērotāko laiku teātra apmeklēšanai, repertuāra teātru apmeklētājiem tika vaicāts par laiku, ko teātra apmeklēšanai izvēlētos darba dienās, sestdienās, svētdienās un svētku dienās. Iegūtie rezultāti ir atspoguļoti 5. tabulā.

5. tabula

Piemērotākais teātra apmeklēšanas laiks (%)

	darba dienās	sestdienās	svētdienās	svētku dienās
11:00	-	2	1	1
12:00	1	18	22	21
13:00	-	1	1	1
14:00	-	2	2	2
15:00	-	1	1	1
16:00	2	15	17	16
17:00	3	16	14	13
18:00	23	29	16	16
18:30	3	-	-	-
19:00	58	17	14	15
19:30	1	-	-	-
20:00	1	4	-	-
jebkurš laiks	-	-	4	4
cits laiks	4	1	1	1
neapmeklēju	2	-	1	1
grūti pateikt	3	4	5	7

Bāze: visi, n=803

Darba dienās Aptaujas dati likumsakarīgi atspoguļo galvenokārt to laiku, kurā jau šobrīd repertuāra teātros notiek izrādes. Proti, lielākā daļa (86%) teātru apmeklētāji norāda, ka piemērotākais laiks teātra apmeklējumam darba dienās ir vakara stundas. Atbilstoši kopējiem rezultātiem 58% respondentu piemērotākais teātra apmeklēšanas laiks darba dienās ir plkst. 19:00, bet 23% respondentu – plkst. 18:00. Neliela daļa respondentu norāda, ka viņiem piemērotākais teātra apmeklēšanas laiks darba dienās ir plkst. 18:30, plkst. 19:30 vai plkst. 20:00.

Sociāli demogrāfiskā analīze atklāj, ka plkst. 19:00 visbiežāk min rīdzinieki, bet šo laiku retāk kā piemērotu min pensionāri, respondenti ar zemiem ik mēneša ienākumiem (līdz 100 Ls) un laukos dzīvojošie. Savukārt plkst. 18:00 retāk kā piemērotu atzīst vīrieši un respondenti vecumā no 45 līdz 54 gadiem.

Neliela daļa respondentu kā piemērotu teātra apmeklēšanai min kādu no laikiem pēcpusdienā. Plkst. 16:00 teātri labprātāk apmeklētu laukos dzīvojošie, bet plkst. 17:00 – skolēni un nestrādājošie studenti.

Aplūkojot datus par katru teātri atsevišķi, jāsecina, ka atbilžu sadalījums lielākoties būtiski neatšķiras no kopējās ainas, proti, par piemērotāko laiku darba dienā atzīst tieši vakara stundas. Plkst. 19:00 kā piemērotāko laiku izrādes apmeklējumam darba dienā norāda Dailes teātra, Jaunā Rīgas teātra, Liepājas teātra un Rīgas Krievu teātra apmeklētāji. Latvijas Nacionālā teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji biežāk kā caurmērā par piemērotu laiku izrādes apmeklējumam darba dienā norāda plkst. 18:00.

Daugavpils teātra apmeklētāji uzskata, ka izrādes apmeklēšanai darba dienā vienlīdz der plkst. 18:00 un plkst. 19:00. Savukārt Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji labprātāk darba dienās izrādes apmeklētu plkst. 18:00. Jāatzīmē, ka viena piektā daļa Latvijas Leļļu teātra apmeklētāju darba dienas neuzskata par piemērotām šī teātra apmeklēšanai.

Sestdienās Salīdzinājumā ar darba dienām, sestdienās jau lielāka respondentu daļa norāda laiku dienas vidū vai otrajā pusē. 18% aptaujāto teātru apmeklētāju sestdienās labprāt dotos uz teātri plkst. 12:00, plkst. 16:00 – 15% respondentu, bet plkst. 17:00 – 16% respondentu.

Tomēr lielāka daļa respondentu (29%) sestdienā kā piemērotāko laiku teātra apmeklējumam uzskata plkst. 18:00. Salīdzinājumā ar darba dienām, sestdienā plkst. 19:00 ir piemērotākais laiks 17% aptaujāto teātra apmeklētāju.

Sociāli demogrāfiskā analīze atklāj, ka plkst. 16:00 un plkst. 17:00 biežāk kā piemērotu laiku teātra apmeklēšanai sestdienās min respondenti vecumā virs 65 gadiem. Savukārt plkst. 19:00 kā piemērotu laiku izrādes apmeklēšanai sestdienās min tie respondenti, kas dzīvo Rīgā, Daugavpilī, Liepājā un Valmierā jeb pilsētās, kurās atrodas teātri.

Plkst. 17:00 kā piemērotāko laiku izrādes apmeklējumam sestdienā norāda Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji, plkst. 18:00 – Dailes teātra apmeklētāji, bet plkst. 19:00 – Rīgas Krievu teātra apmeklētāji. Latvijas Nacionālās teātra apmeklētāji kā piemērotu laiku norāda gan plkst. 12:00, gan plkst. 18:00.

Valmieras drāmas teātra apmeklētāji sestdienās būtu ar mieru skatīties izrādes gan plkst. 12:00, gan plkst. 16:00, gan arī plkst. 19:00. Savukārt Liepājas teātru apmeklētāju atbildes neieziņē kādu konkrētu laiku, kas būtu uzskatāms par piemērotāko.

Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji kā piemērotu laiku teātra apmeklēšanai sestdienās min gan priekšpusdienu (plkst. 11:00), gan agru pēcpusdienu (plkst. 13:00 – 14:00). Tomēr sestdienā plkst. 12:00 tiek atzīts kā vispiemērotākais laiks Latvijas Leļļu teātra apmeklēšanai.

Svētdienās Pētījuma rezultāti liecina, ka svētdienās apmēram vienlīdz liels respondentu skaits par vispiemērotāko laiku teātra apmeklējumam atzinuši plkst. 12:00 (22%) un plkst. 16:00 (17%). Tāpat vienlīdz liels teātru apmeklētāju skaits minējuši laikus plkst. 17:00 (14%), plkst. 18:00 (16%) un plkst. 19:00 (14%). Sociāli demogrāfiskā analīze neatklāj izteiktas atšķirības dažādu sociāli demogrāfisko grupu starpā.

Plkst. 17:00 kā piemērotāko laiku izrādes apmeklējumam svētdienā norāda Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji, plkst. 18:00 – Dailes teātra apmeklētāji, bet plkst. 19:00 – Rīgas Krievu teātra apmeklētāji. Latvijas Nacionālās teātra apmeklētāji kā piemērotu laiku norāda plkst. 12:00. Jāatzīmē, ka daļa Jaunā Rīgas teātra apmeklētāju norāda, ka svētdienā jebkurā laikā būtu ar mieru doties uz šī teātra izrādēm.

Liepājas teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji kā piemērotu laiku norāda gan plkst. 12:00, gan plkst. 16:00. Daugavpils teātra apmeklētāji svētdienās būtu ar mieru skatīties izrādes gan plkst. 16:00, gan plkst. 17:00.

Runājot par izrādes apmeklēšanai piemērotiem laikiem svētdienās, Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji, līdzīgi kā iepriekš, min gan plkst. 11:00, gan plkst. 12:00, gan arī plkst. 13:00 un plkst. 14:00.

Svētku dienās Līdzīgi kā iepriekš, arī svētku dienās apmēram vienlīdz liels respondentu skaits dotos uz teātri plkst. 12:00 (21%), plkst. 16:00 (16%), plkst. 17:00 (13%), plkst. 18:00 (16%) un plkst. 19:00 (15%). Plkst. 19:00 kā piemērotāko laiku teātra apmeklēšanai

svētku dienās min respondenti vecumā no 14 līdz 24 gadiem, vīrieši un pilsētās dzīvojošie. Citām atbildēm nav statistiski nozīmīgu atšķirību sociāli demogrāfiskajā griezumā.

Plkst. 12:00 kā piemērotāko laiku izrādes apmeklējumam svētku dienās norāda Latvijas Nacionālā teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji, plkst. 18:00 – Dailes teātra apmeklētāji, bet plkst. 19:00 – Rīgas Krievu teātra apmeklētāji.

Liepājas teātra apmeklētāji kā piemērotu laiku norāda gan plkst. 12:00, gan plkst. 16:00. Savukārt Daugavpils teātra apmeklētāji svētku dienās būtu ar mieru skatīties izrādes gan plkst. 16:00, gan plkst. 17:00.

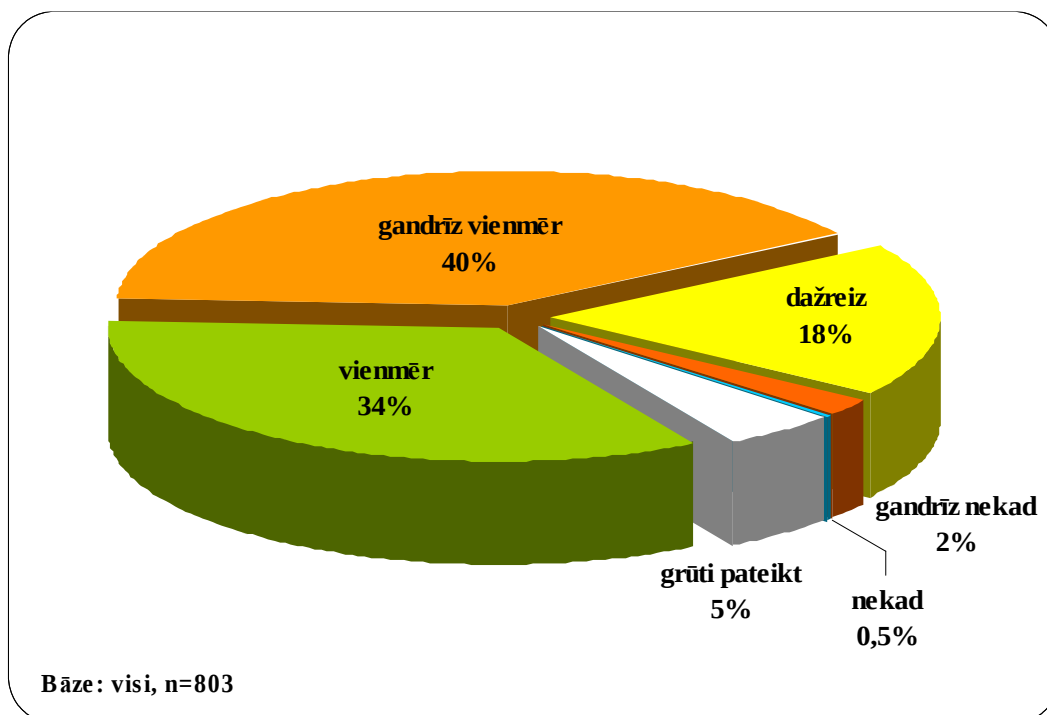
Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji svētku dienās labprāt dotos uz izrādi laika posmā no plkst. 11:00 līdz plkst. 15:00, bet Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji – laika posmā no plkst. 16:00 līdz plkst. 18:00. Līdzīgi kā runājot par teātra apmeklējumu svētdienās, arī svētku dienās daļa Jaunā Rīgas teātra apmeklētāju būtu ar mieru doties uz šī teātra izrādēm jebkurā laikā.

3.4. Repertuāra atbilstība teātru apmeklētāju pieprasījumam

Teātru apmeklētāju viedoklis par iespēju izvēlēties savām interesēm un gaumei atbilstošu izrādi ir atspoguļots 23. attēlā. Summējot atbildes “vienmēr” un “gandrīz vienmēr”, ir redzams, ka 74% respondentu atzīst, ka viņiem ir iespēja izvēlēties savām interesēm un gaumei atbilstošu teātra izrādi. 18% aptaujāto norāda, ka viņiem dažreiz ir iespēja izdarīt izvēli atbilstoši savām interesēm, bet nepilni 3% aptaujāto – ka viņiem gandrīz nekad vai nekad nav šādas iespējas.

23. attēls

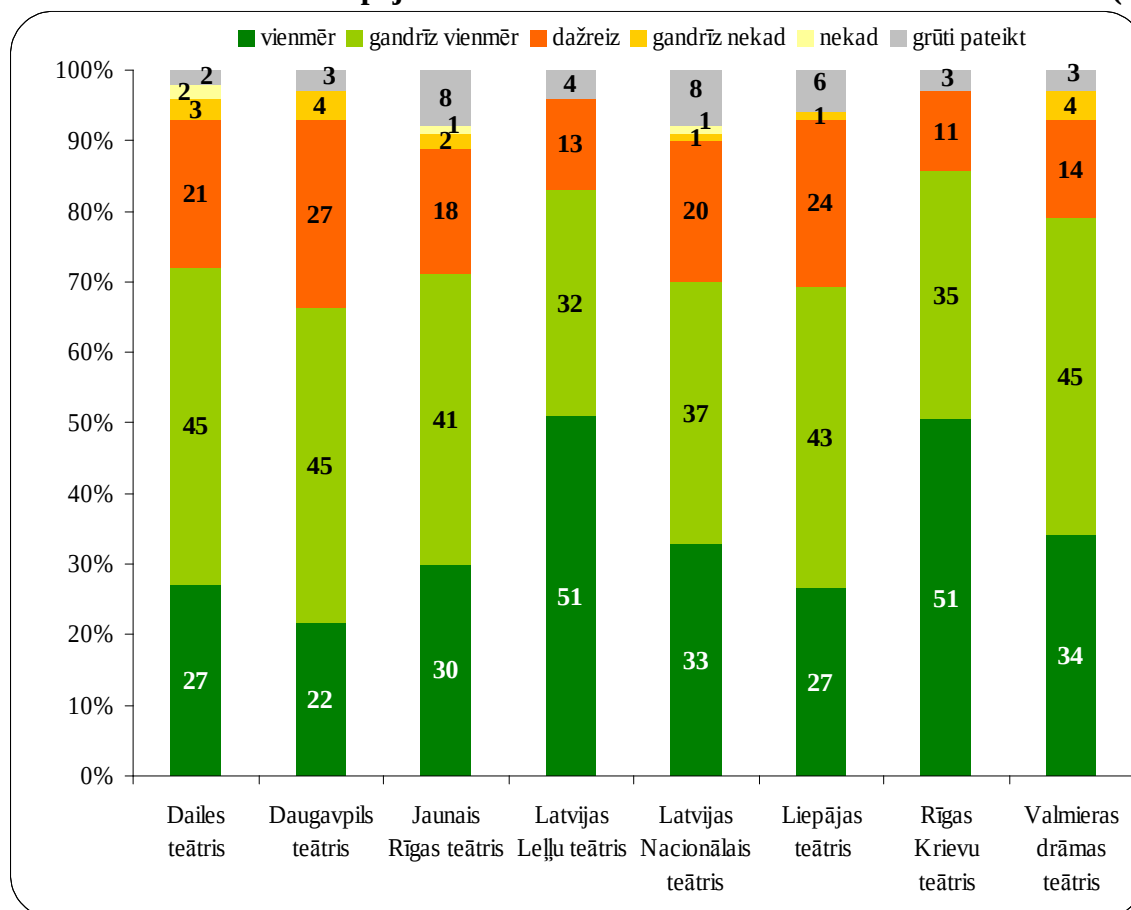
Jautājums „Vai Jums vienmēr ir iespēja izvēlēties interesēm atbilstošu teātra izrādi?”

Sociāli demogrāfiskais griezums atklāj, ka retāk iespēju izvēlēties savām interesēm un gaumei atbilstošu izrādi ir respondenti vecumā no 35 līdz 44 gadiem un vecākiem par 65 gadiem, laukos dzīvojošiem, kā arī respondentiem ar vidējiem ik mēneša ienākumiem (Ls 301-400). Savukārt biežāk iespēja izvēlēties savām interesēm un gaumei atbilstošu izrādi ir respondentiem vecumā no 25 līdz 34 gadiem un rīdziniekiem.

Teātros atsevišķi saglabājas tāda pati tendence kā kopumā, kaut gan, pēc respondentu domām, Daugavpils teātrī, atšķirībā no pārējiem repertuāra teātriem, nedaudz retāk ir iespēja izvēlēties savām interesēm un gaumei atbilstošu izrādi (skat. 24. attēlu). Latvijas Leļļu teātra un Rīgas Krievu teātra apmeklētāji biežāk norāda, ka viņiem vienmēr ir iespēja izvēlēties savām interesēm un gaumei atbilstošu teātra izrādi.

24. attēls

Iespēja izvēlēties savām interesēm atbilstošu teātra izrādi (%)

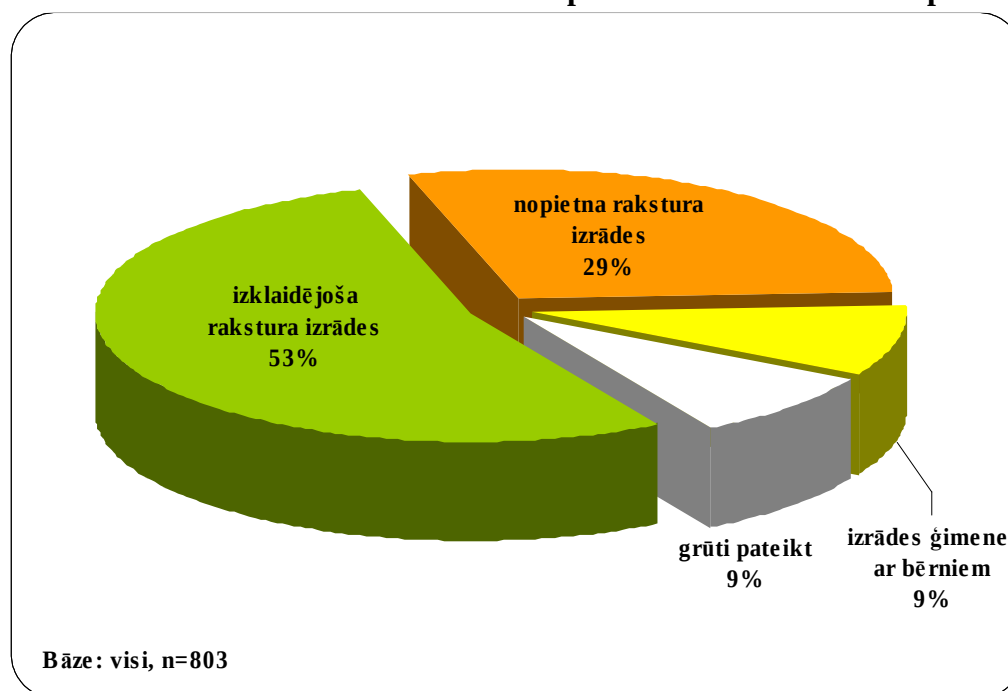
Kā redzams 25. attēlā, vairāk kā puse (53%) aptaujāto teātru apmeklētāju vislabprātāk apmeklē izklaidējoša rakstura izrādes, 29% – nopietna rakstura izrādes, bet 9% – izrādes ģimenei ar bērniem.

73% respondentu, kuri vislabprātāk apmeklē izklaidējošas izrādes, vienmēr vai gandrīz vienmēr var izvēlēties savām interesēm atbilstošu izrādi (vienmēr – 31%, gandrīz vienmēr – 42%). Tie, kuri labprātāk apmeklē nopietna rakstura izrādes, šis rādītājs ir 78% (vienmēr – 36%, gandrīz vienmēr – 42%). Teātra apmeklētāji, kuri vislabprātāk apmeklē izrādes ģimenei ar bērniem, 53% gadījumu atzīst, ka vienmēr var izvēlēties savām interesēm atbilstošu izrādi (gandrīz vienmēr – 24%). Jāpiebilst, ka neviens no šīs grupas aptaujas dalībniekiem nav norādījis, ka gandrīz nekad vai nekad nevar izvēlēties sev piemērotu izrādi.

Izklaidējošas izrādes retāk apmeklē respondenti, kas vecāki par 55 gadiem, sievietes un respondenti ar augstāko izglītību, kas strādā savā specialitātē. Nopietna rakstura izrādes retāk apmeklē respondenti, kuri ikdienā sarunājas krievu valodā. Izrādes ģimenei ar bērniem retāk apmeklē respondenti vecumā no 14 līdz 24 gadiem, vecumā no 45 līdz 54 gadiem un tie, kas vecāki par 65 gadiem.

25. attēls

Visapmeklētākais izrāžu veids pēc to satura

Lai noskaidrotu teātru apmeklētāju pieprasījumu attiecībā uz repertuāru, līdzās jautājumam par vislabprātāk apmeklēto izrādes veidu pēc to satura, tika noteikti arī skatītāju iecienītākie izrāžu žanri. Aptaujas ietvaros respondenti norādīja, kāda žanra izrādes viņi apmeklē vislabprātāk, turklāt minot gan savu pirmo, gan otro izvēli (skat. 26. attēlu).

Visbiežāk minētais izrādes žanrs, kuru kā pirmo izvēli norāda 45% aptaujāto, ir komēdijas, tām seko drāmas (26%) un muzikālās izrādes (17%). Retāk minēti tādi žanri kā izrādes ģimenei ar bērniem, traģēdijas un dzejas uzvedumi.

Salīdzinot iegūtos rezultātus par pirmo izvēli un otro izvēli, redzams, ka pirmie trīs biežāk minētie žanri ir tie paši, mainījies ir to biežumu sadalījums. Pirmajā vietā ierindojas muzikālās izrādes, kam ar zemāku procentuālo biežumu sadalījumu seko komēdijas un drāmas.

Sociāli demogrāfiskā analīze atklāj, ka komēdijas labprātāk skatās respondenti vecumā no 14 līdz 24 gadam, vīrieši un cittautieši. Drāmas labprātāk apmeklē respondenti, kas vecāki par 55 gadiem, sievietes un latvieši. Muzikālās izrādes vairāk izvēlas sievietes, bet retāk uz tām norāda respondenti vecumā no 14 līdz 24 gadiem un respondenti, kas dzīvo Rīgā, Daugavpilī, Liepājā un Valmierā jeb pilsētās, kurās atrodas teātri. Izrādes ģimenei ar bērniem labprātāk skatās laukos dzīvojošie.

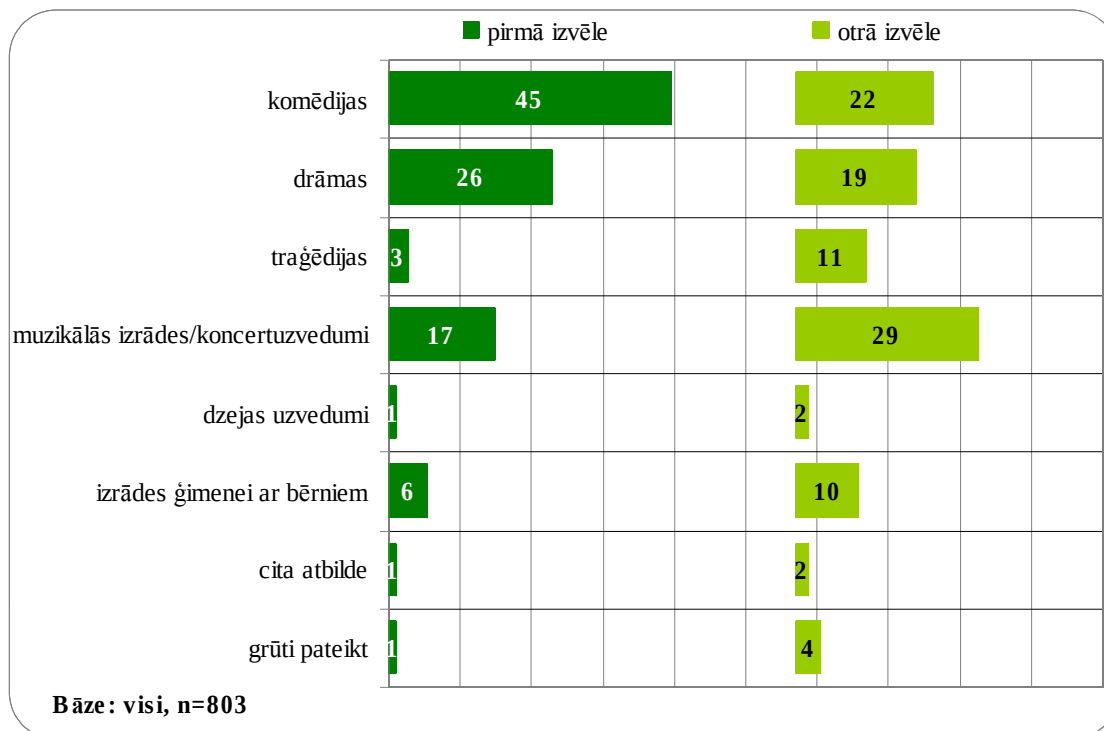
Atbilžu sadalījums par pirmo un otro izvēli attiecībā uz labprātāk apmeklēto izrādes žanru konkrētos teātros atšķiras gan teātru starpā, gan arī no kopējās ainas (skat. 6. tabulu). Dailes teātra apmeklētāji, izdarot pirmo un otro izvēli, biežāk min komēdijas, muzikālās izrādes un drāmas. Izdarot pirmo izvēli, Daugavpils teātra apmeklētāji biežāk nosauc komēdijas un drāmas, bet, izdarot otro izvēli, – muzikālās izrādes un drāmas.

Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji gan kā pirmo, gan kā otro izvēli biežāk min komēdijas un drāmas. Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji, izdarot pirmo un otro izvēli, nosauc galvenokārt izrādes ģimenei ar bērniem un muzikālās izrādes. Savukārt Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāji gan kā pirmo, gan kā otro izvēli biežāk min drāmas, komēdijas un muzikālās izrādes.

Izdarot pirmo izvēli, Rīgas Krievu teātra apmeklētāji biežāk nosauc komēdijas un drāmas, bet, izdarot otro izvēli, – muzikālās izrādes un drāmas. Savukārt Valmieras drāmas teātra apmeklētāji gan kā pirmo, gan kā otro izvēli biežāk min komēdijas un drāmas.

26. attēls

Apmeklētākais teātra izrādes žanrs (%)

6. tabula

Biežāk minēto izrāžu žanru ranžējums – pirmā un otrā izvēle

	komēdijas		drāmas		traģēdijas		muzikālās izrādes		izrādes ģimenei ar bērniem	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Dailes teātris	1	1	3	3	-	-	2	2	-	-
Daugavpils teātris	1	3	2	2	-	-	-	1	-	-
Jaunais Rīgas teātris	1	2	2	1	-	-	-	-	-	-
Latvijas Leļļu teātris	3	3	-	-	-	-	2	2	1	1
Latvijas Nacionālais teātris	2	2	1	1	-	-	3	3	-	-
Liepājas teātris	1	2	2	3	-	-	3	1	-	-
Rīgas Krievu teātris	1	3	2	1	-	-	3	1	-	-
Valmieras drāmas teātris	1	1	2	2	-	-	3	3	-	-

Bāze: visi, n=803

Nolūkā izvērtēt teātru apmeklētāju viedokli par iestudēto izrāžu žanru atbilstību viņu pieprasījumam, respondenti norādīja, viņuprāt, biežāk iestudējamo izrāžu žanrus konkrētajā teātrī. Kā redzams 27. attēlā, Rīgas Krievu teātra, Dailes teātra, Liepājas teātra un īpaši Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji visbiežāk atzīst, ka viņus apmierina pašreizējais repertuārs. Viszemākais šis rādītājs ir Daugavpils teātrī, Latvijas Leļļu teātrī, Latvijas Nacionālajā teātrī un Valmieras drāmas teātrī.

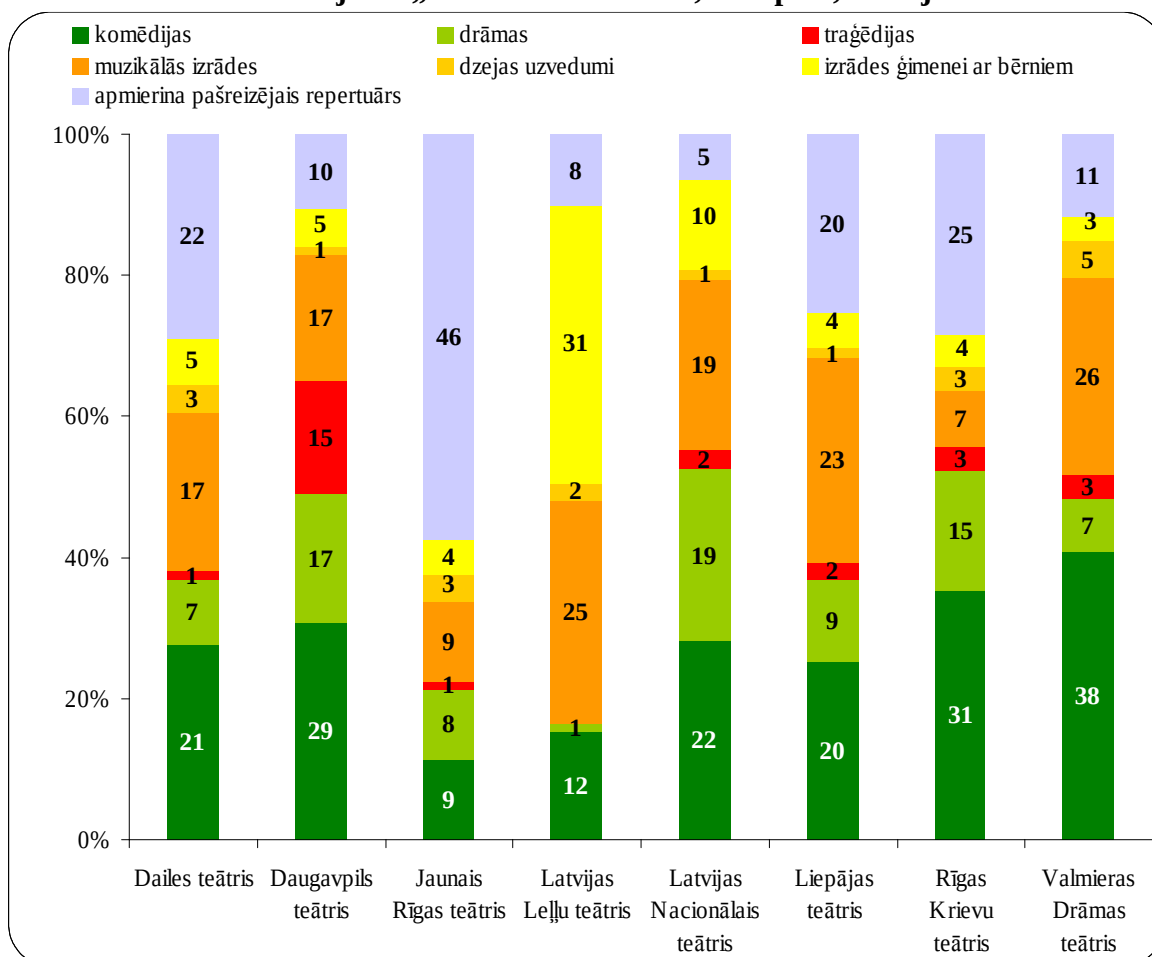
Gan kopumā, gan katrā teātrī atsevišķi biežāk respondenti norāda, ka vajadzētu vairāk iestudēt komēdijas un muzikālās izrādes. Daugavpils teātra, Rīgas Krievu teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji vēlas, lai šajos teātros vairāk tiktu iestudētas

komēdijas. Dailes teātra un Liepājas teātra apmeklētāji vienlīdz vēlas, lai vairāk tiktu iestudētas gan komēdijas, gan muzikālās izrādes.

Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāji vēlas, lai teātra repertuārā vairāk iekļautu komēdijas, drāmas un muzikālās izrādes. Savukārt Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji uzskata, ka teātrim vairāk vajadzētu iestudēt izrādes ģimenei ar bērniem un muzikālās izrādes.

27. attēls

Jautājums „Kāda žanra izrādes, Jūsprāt, būtu jāiestudē biežāk?”

Kopumā teātru skatītāju vidū nav vienprātības par to, vai viņi labprātāk skatās iestudējumu, kurā luga uzvesta tā, kā autors to uzrakstījis, vai iestudējumu, kurā režisors lugu pārveidojis atbilstoši savām iecerēm (skat. 28. attēlu). Arī teātru apmeklētāju sniegtajās atbildēs par to, kādi faktori ietekmē viņu lēmumu apmeklēt teātra izrādes, nav statistiski nozīmīgu atšķirību starp atbildēm „lugas autors” un „režisora darbs” – attiecīgi 49% un 47%.

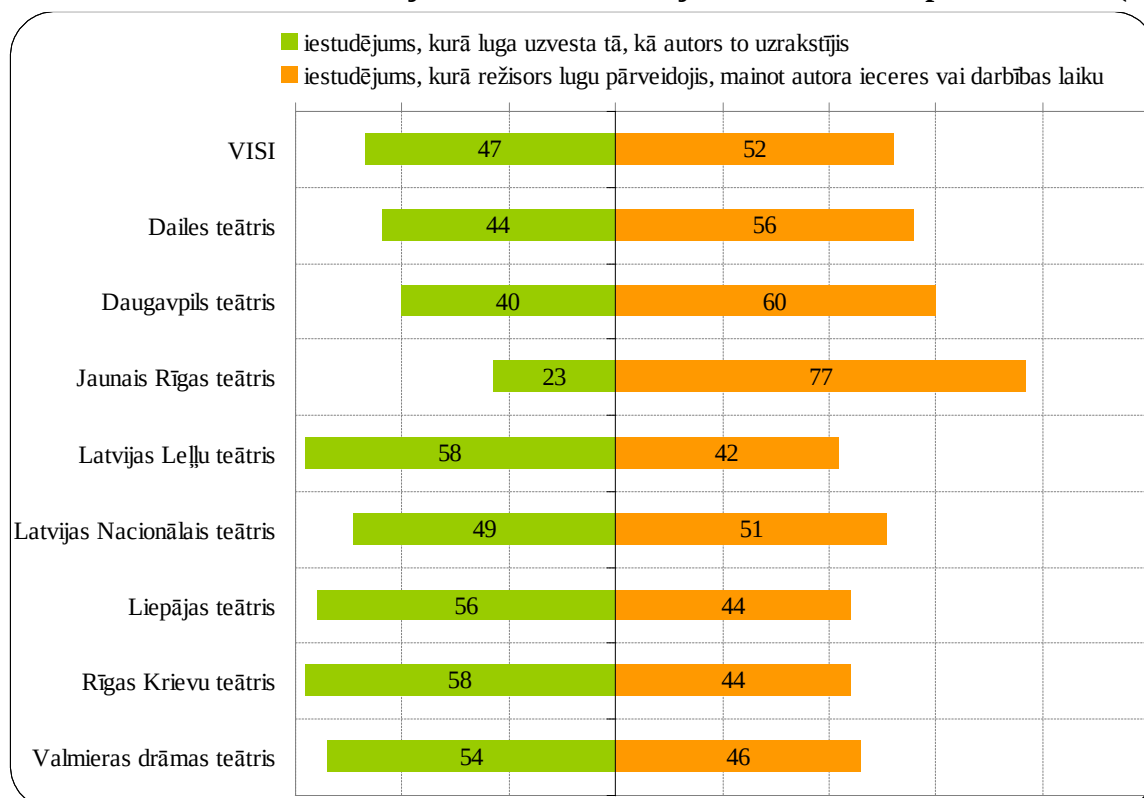
Sociāli demogrāfiskā analīze atklāj, ka iestudējumu, kurā luga uzvesta tā, kā autors to uzrakstījis, labprātāk apmeklē respondenti, kas ir vecāki par 55 gadiem, pensionāri un respondenti ar zemiem ik mēneša ienākumiem (līdz 100 Ls). Savukārt iestudējumu, kurā režisors lugu pārveidojis atbilstoši savām iecerēm, labprātāk apmeklē respondenti vecumā no 14 līdz 34 gadiem, skolēni un studenti, kā arī respondenti ar augstiem ik mēneša ienākumiem (virs 500 Ls).

Atbilžu sadalījums par iestudējuma veidu atšķiras gan teātru starpā, gan arī no kopējās ainas – tas ir likumsakarīgi, jo atspoguļo katra teātra iestudējumu veidošanas praksi. Aptaujas dati likumsakarīgi atspoguļo galvenokārt to laiku, kurā jau šobrīd repertuāra

teātros notiek izrādes. Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāji vienlīdz izvēlas gan klasisku iestudējumu, gan iestudējumu, kurā spilgti izpaužas režisora ieceres. Latvijas Leļļu teātra, Liepājas teātra, Rīgas Krievu teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji priekšroku dod iestudējumam, kurā luga uzvesta tā, kā autors to uzrakstījis. Dailes teātra, Daugavpils teātra un jo īpaši Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji izvēlas galvenokārt iestudējumu, kurā režisors lugu pārveidojis atbilstoši savām iecerēm.

28. attēls

Jautājums „Kāda iestudējumam Jūs dodat priekšroku?” (%)

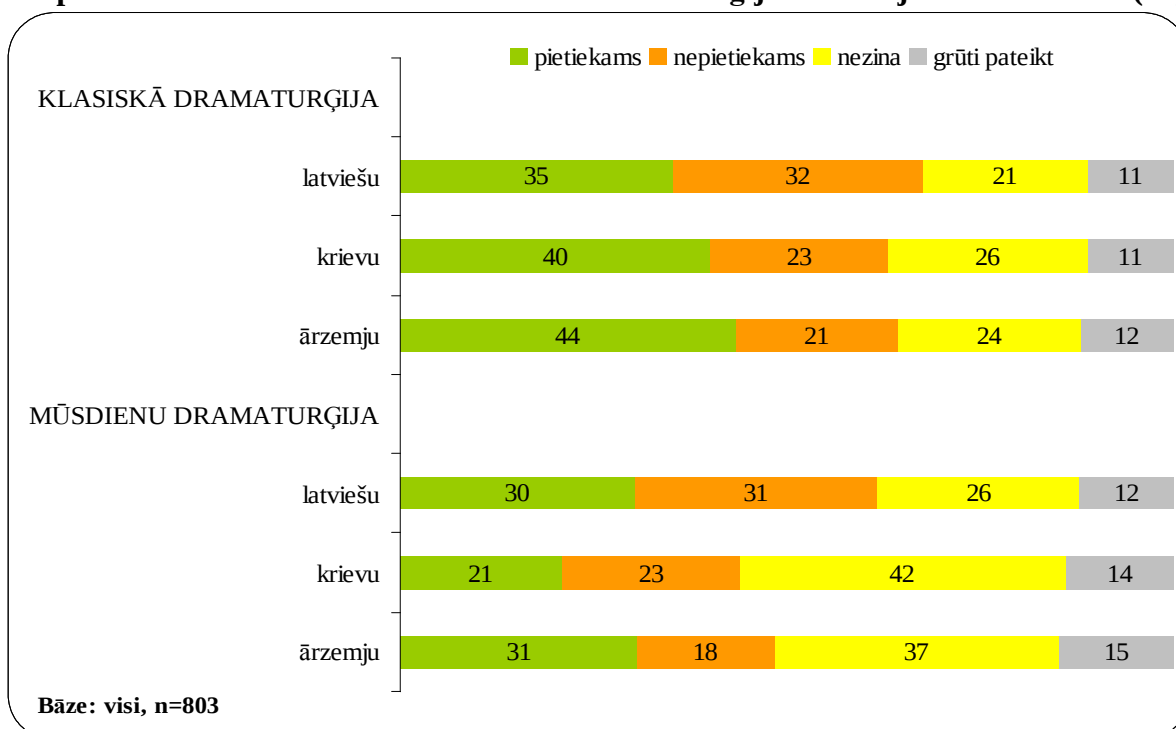

Lai izvērtētu teātru apmeklētāju vērtējumu par teātru repertuārā iekļauto dramaturģiju, respondenti norādīja, vai, viņuprāt, latviešu, krievu un citu ārzemju autoru radītās klasiskās un mūsdienu dramaturģijas skaits ir pietiekams. Kā redzams 29. attēlā, teātru apmeklētāji biežāk snieguši savu vērtējumu par klasiskās dramaturģijas nekā mūsdienu dramaturģijas daudzumu, tādējādi jāsecina, ka šobrīd teātra apmeklētājs ir daudz ziņošāks par klasisko dramaturģiju. To lielā mērā nosaka apstākļi, ka šobrīd teātru repertuārā mūsdienu dramaturģijas ir ļoti maz (skat. „Ekspertu interviju rezultāti”).

Teātra apmeklētāju vērtējumā par klasisko latviešu dramaturģiju nav statistiski nozīmīgu atšķirību starp atbildēm „pietiekams” un „nepietiekams”. Turklāt gandrīz trešā daļa aptaujāto atzīst, ka nespēj novērtēt klasiskajai latviešu dramaturģijai atvēlēto vietu, t.i., teica „nezina” vai „grūti pateikt”. Sociāli demogrāfiskā analīze rāda, ka klasiskās latviešu dramaturģijas daudzumu kā pietiekamu biežāk min respondenti vecumā no 14 līdz 24 gadiem. Kā nepietiekamu to biežāk novērtē respondenti, kas vecāki par 55 gadiem, kā arī latvieši.

Proporcionāli lielāks atbildējušo skaits norāda, klasiskā latviešu dramaturģija tiek pietiekami iestudēta Latvijas Nacionālajā teātrī, Daugavpils teātrī un Valmieras drāmas teātrī. Pēc aptaujāto teātra apmeklētāju domām, vairāk klasisko latviešu dramaturģiju vajadzētu iestudēt Dailes teātrī un Liepājas teātrī. Citu teātru apmeklētāju atbildēs nav vērojamas statistiski nozīmīgas atšķirības.

29. attēls

Apmierinātība ar klasiskās un mūsdienu dramaturģijas iestudējumu daudzumu (%)

40% aptaujāto teātru apmeklētāju norāda, ka klasiskajai krievu dramaturģijai atvēlēta vieta teātru repertuāros ir pietiekama. 23% respondentu uzskata, ka klasisko krievu dramaturģiju varētu iestudēt vairāk, bet 37% nespēj novērtēt klasiskajai krievu dramaturģijai atvēlēto vietu. Sociāli demogrāfiskā analīze atklāj, ka klasiskās krievu dramaturģijas daudzumu kā pietiekamu biežāk vērtē respondenti, kas vecāki par 35 gadiem, sievietes un respondenti, kas dzīvo Rīgā, Daugavpilī, Liepājā un Valmierā jeb pilsētās, kurās atrodas teātri. Kā nepietiekamu to biežāk novērtē cittautieši un respondenti ar zemiem ik mēneša ienākumiem (līdz 100 Ls). To, ka nezina par klasisko krievu dramaturģiju teātru repertuāros, biežāk atzīst respondenti vecumā no 14 līdz 24 gadiem, latvieši un respondenti, kas dzīvo ārpus Rīgas, Daugavpils, Liepājas un Valmieras jeb pilsētām, kurās atrodas teātri.

Teātra apmeklētāji uzskata, ka klasiskā krievu dramaturģija tiek pietiekami iestudēta Latvijas Nacionālajā teātrī un Valmieras drāmas teātrī. Rīgas Krievu teātra apmeklētāju vidū nedaudz biežāk pavīd viedoklis, ka šajā teātrī tomēr klasiskās krievu dramaturģija tiek iestudēta pietiekami. Dailes teātra, Jaunā Rīgas teātra un Liepājas teātra apmeklētāji biežāk nespēj novērtēt klasiskajai krievu dramaturģijai atvēlēto vietu. Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji vienlīdz līdzīgās daļās norāda, ka klasiskās krievu dramaturģija tiek iestudēta pietiekami un ka nezina par tās vietu repertuārā.

44% respondentu uzskata, ka teātros pietiekami tiek iestudēta klasiskā ārzemju dramaturģija. 21% respondentu min, ka klasisko ārzemju dramaturģiju varētu iestudēt vairāk, bet 36% nespēj novērtēt klasiskajai ārzemju dramaturģijai atvēlēto vietu. Sociāli demogrāfiskā analīze rāda, ka klasiskās ārzemju dramaturģijas daudzumu kā pietiekamu biežāk min sievietes, latvieši un respondenti ar vidējo, vidējo speciālo un augstāko izglītību. Pēc aptaujāto teātra apmeklētāju domām, visos teātros, izņemot Daugavpils teātri, klasiskā ārzemju dramaturģija ir pietiekami iestudēta.

Teātra apmeklētāju vērtējumā par mūsdienu latviešu dramaturģiju nav statistiski nozīmīgu atšķirību starp atbildēm „pietiekams” un „nepietiekams”. 38% respondentu nespēj novērtēt

mūsdienu latviešu dramaturģijai atvēlēto vietu. Sociāli demogrāfiskā analīze neatklāj statistiski nozīmīgas atšķirības.

Pēc aptaujāto teātra apmeklētāju domām, vairāk mūsdienu latviešu dramaturģiju vajadzētu iestudēt Daugavpils teātrī un Liepājas teātrī. Citu teātru apmeklētāju atbildēs nav vērojamas statistiski nozīmīgas atšķirības.

56% aptaujāto teātru apmeklētāju atzīst, ka nezina par mūsdienu krievu dramaturģijai atvēlēto vietu teātru repertuāros. Sociāli demogrāfiskajā griezumā kā nepietiekamu to biežāk vērtē cittautieši un pensionāri, bet latvieši biežāk norāda, ka nezina par mūsdienu krievu dramaturģijai atvēlēto vietu teātru repertuāros.

Rīgas Krievu teātra apmeklētāji uzskata, ka šajā teātrī pietiekami tiek iestudēta mūsdienu krievu dramaturģija. Daugavpils teātra apmeklētāji min, ka mūsdienu krievu dramaturģiju varētu iestudēt biežāk. Savukārt citu teātru apmeklētāji lielākoties nezina par mūsdienu krievu dramaturģiju konkrēto teātru repertuāros.

31% respondentu uzskata, ka teātros pietiekami tiek iestudēta mūsdienu ārzemju dramaturģija. 18% respondentu min, ka mūsdienu ārzemju dramaturģiju varētu iestudēt vairāk, bet 52% nespēj novērtēt mūsdienu ārzemju dramaturģijai atvēlēto vietu. Sociāli demogrāfiskajā griezumā kā nepietiekamu to biežāk vērtē cittautieši, citu grupu vidū nav vērojamas statistiski nozīmīgas atšķirības.

Rīgas Krievu teātra apmeklētāji uzskata, ka šajā teātrī pietiekami tiek iestudēta mūsdienu ārzemju dramaturģija. Daugavpils teātra apmeklētāji min, ka mūsdienu ārzemju dramaturģiju varētu iestudēt biežāk. Savukārt citu teātru apmeklētāji lielākoties nezina par mūsdienu ārzemju dramaturģiju konkrēto teātru repertuāros.

Lielākā daļa (60%) aptaujāto teātru apmeklētāju atzīst, ka jauniestudējumu daudzums sezonā teātrī ir pietiekams, bet 21% uzskata, ka tas ir nepietiekams. Sociāli demogrāfiskajā griezumā kā nepietiekamu jauniestudējumu skaitu biežāk vērtē latvieši, citu grupu vidū nav vērojamas statistiski nozīmīgas atšķirības.

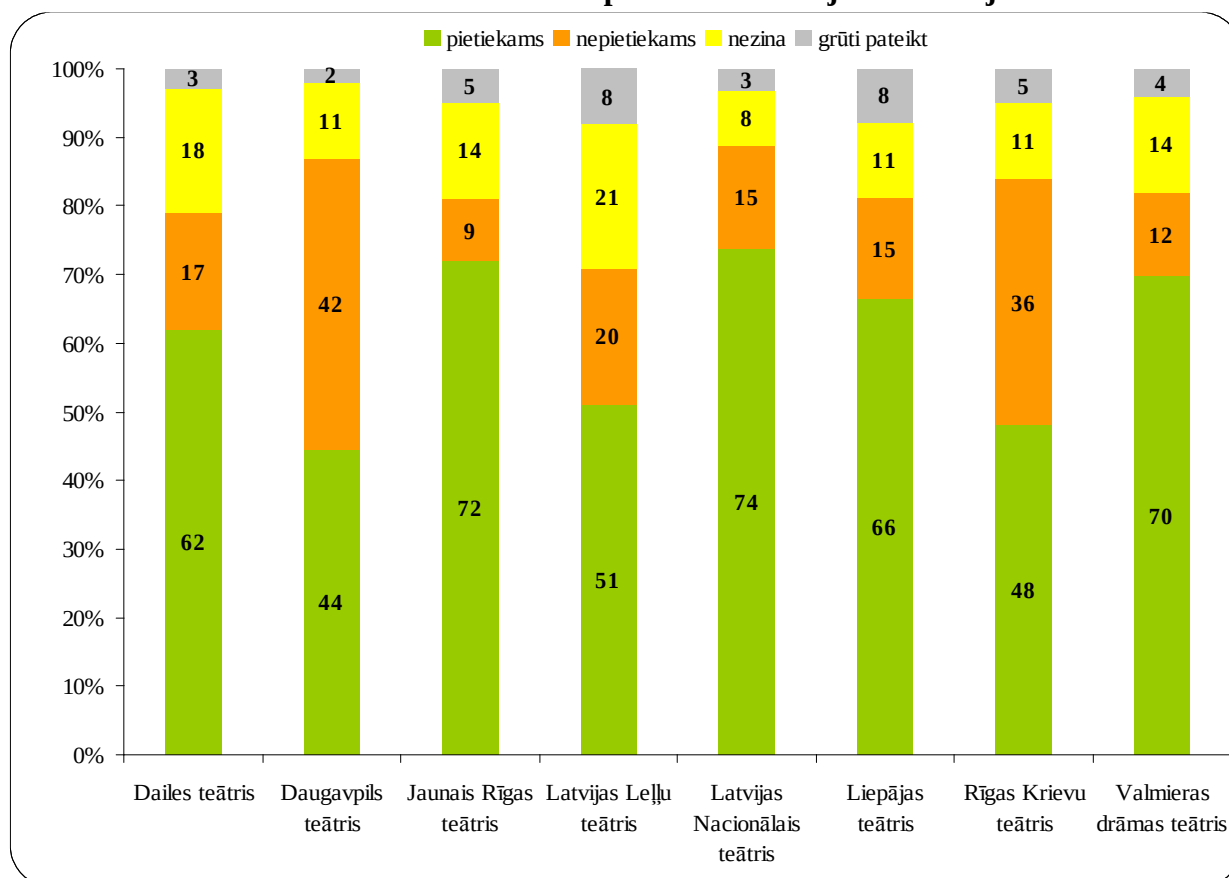
Kā redzams 30. attēlā, jauniestudējumu skaits sezonā, pēc teātru apmeklētāju domām, ir pietiekams Dailes teātrī, Jaunajā Rīgas teātrī, Latvijas Leļļu teātra, Latvijas Nacionālajā teātrī, Liepājas teātrī un Valmieras drāmas teātrī. Daugavpils teātra un Rīgas Krievu teātra apmeklētāji ievērojami biežāk nekā citu teātru apmeklētāji min, ka jauniestudējumu skaitam sezonā vajadzētu būt lielākam.

Tas, ka izrāde ir nesen iestudēta, ietekmē manu lēmumu to apmeklēt – tā uzskata 52% aptaujāto teātru apmeklētāji. Bet 46% respondentu norāda, ka šim faktoram nav būtiska nozīme izrādes izvēlē.

Iestudējuma tapšanas laiku kā nenožīmīgu faktoru izrādes izvēlē biežāk norāda Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji. Savukārt Dailes teātra un Liepājas teātra apmeklētāji biežāk norāda – tas, ka izrāde ir iestudēta nesen, ietekmē viņu lēmumu to apmeklēt. Citu teātru apmeklētāju paustajā viedoklī nav statistiski nozīmīgu atšķirību starp atbildēm „ietekmē – neietekmē”.

30. attēls

Apmierinātība ar jauniestudējumu daudzumu

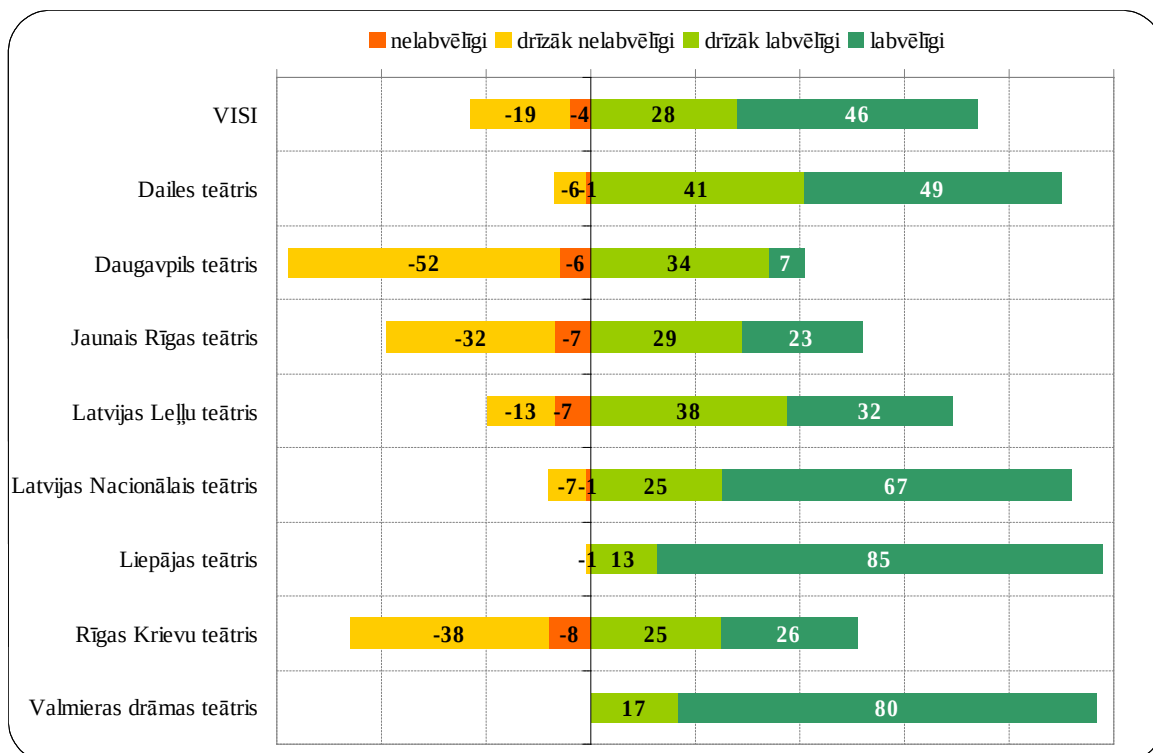
3.5. Apmierinātība ar teātru atmosfēru

Lai noskaidrotu respondentu apmierinātību ar teātru atmosfēru, viņiem tika lūgts novērtēt teātra telpu tehnisko stāvokli un interjeru, teātru kafejnīcu darbu, apkalpojošā personāla darbu, kā arī izrāžu programmiņu kvalitāti.

74% teātru apmeklētāju uzskata, ka šobrīd teātru telpu tehniskais stāvoklis labvēlīgi ietekmē teātra gaisotni, bet 22% respondentu norāda uz pretējo (skat. 31. attēlu). Pozitīvāk telpu tehniskā stāvokļa ietekmi novērtē Dailes teātra, Latvijas Nacionālā teātra, Liepājas teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji. Savukārt negatīvāku vērtējumu sniedz Daugavpils teātra, Jaunā Rīgas teātra un Rīgas Krievu teātra apmeklētāji.

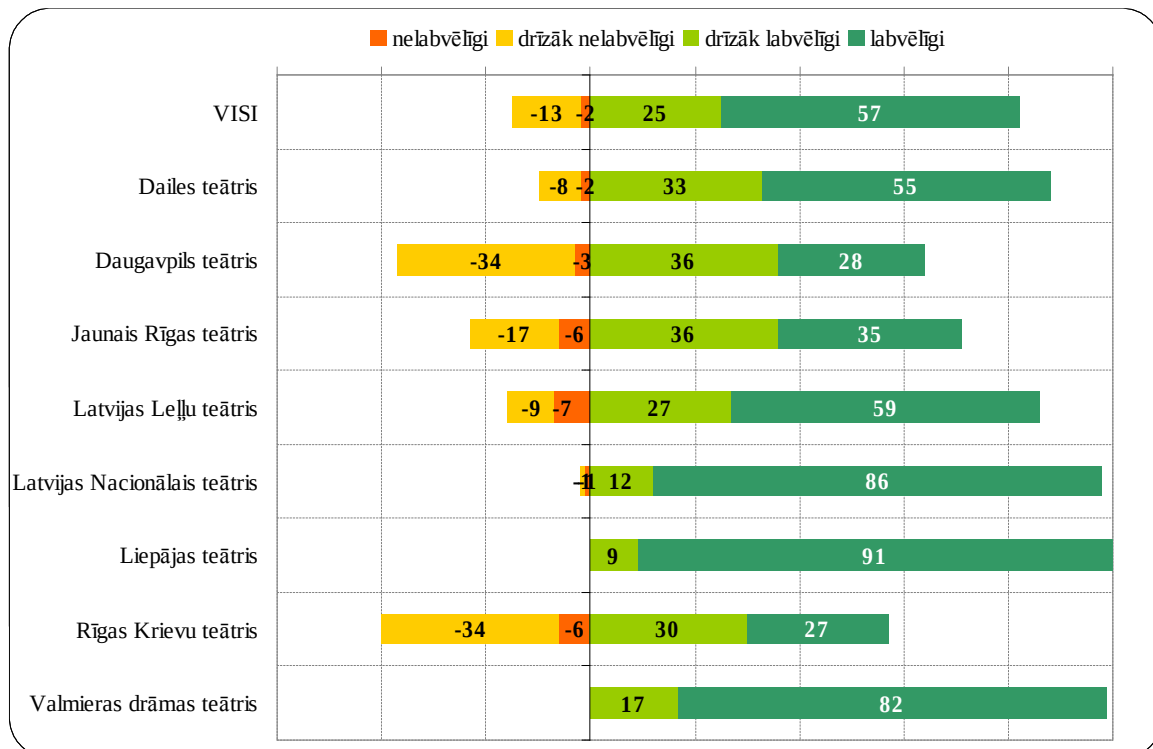
No iepriekš minētā jāsecina, ka teātra telpu tehniskais stāvoklis nozīmīgi ietekmē apmeklētāju labsajūtu. Pozitīvākas atsauksmes izsaka to teātru apmeklētāji, kuros pēdējo gadu laikā ir jau pabeigts remonts vai pat vēriena renovācija, bet negatīvāk – to teātru apmeklētāji, kuros šobrīd, pētījuma veikšanas laikā, notika remonts (Daugavpils teātris) vai kuros remonts ir nepieciešams un tiek plānots nākotnē (Jaunais Rīgas teātris, Rīgas Krievu teātris).

31. attēls

Viedoklis par teātra telpu tehniskā stāvokļa ietekmi uz teātra gaisotni (%)

Piezīme: Uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauta atbilde „grūti pateikt”

32. attēls

Viedoklis par teātra telpu noformējuma un interjera ietekmi uz teātra gaisotni (%)

Piezīme: Uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauta atbilde „grūti pateikt”

Aptaujātie teātru apmeklētāji daudz atzinīgāk kā teātru telpu tehnisko stāvokli novērt telpu noformējumu un interjeru. 82% teātru apmeklētāju uzskata, ka šobrīd teātru telpu noformējums un interjers labvēlīgi ietekmē teātra gaisotni, bet 15% respondentu norāda uz pretējo (skat. 32. attēlu).

Pozitīvāk telpu noformējuma un interjera ietekmi novērtē Latvijas Nacionālā teātra, Liepājas teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji. Savukārt negatīvāku vērtējumu sniedz Daugavpils teātra un Rīgas Krievu teātra apmeklētāji.

67% teātru apmeklētāju uzskata, ka šobrīd teātru kafejnīcu iekārtojums labvēlīgi ietekmē teātra gaisotni, bet 13% respondentu norāda uz pretējo (skat. 33. attēlu). Tajā pašā laikā piektā daļa respondentu norāda, ka nespēj raksturot kafejnīcu iekārtojuma un teātra atmosfēras savstarpējo saistību.

Līdzīgs ir arī teātru apmeklētāju viedoklis par teātra kafejnīcas apkalpošanas lomu. 69% teātru apmeklētāju uzskata, ka šobrīd apkalpošana teātra kafejnīcās labvēlīgi ietekmē teātra gaisotni, bet 8% respondentu uzskata, ka apkalpošana drīzāk atstāj nelabvēlīgu iespaidu (skat. 34. attēlu). Gandrīz ceturtdaļa (24%) aptaujāto atzīst, ka nespēj novērtēt apkalpošanu teātru kafejnīcās.

Tā kā vidēji 22% respondentu nesniedz savu vērtējumu par teātru kafejnīcu iekārtojumu un apkalpošanu tajās, tad jāsecina, ka apmēram ceturtdaļa teātru apmeklētāju izrādes apmeklēšanas laikā neapmeklē teātra kafejnīcu.

Pozitīvākās atsauksmes par kafejnīcas iekārtojumu un apkalpošanu tajā pauž Valmieras drāmas teātra apmeklētāji, savukārt negatīvākās – Daugavpils teātra apmeklētāji.

33. attēls

Viedoklis par teātra kafejnīcas iekārtojuma ietekmi uz teātra gaisotni (%)

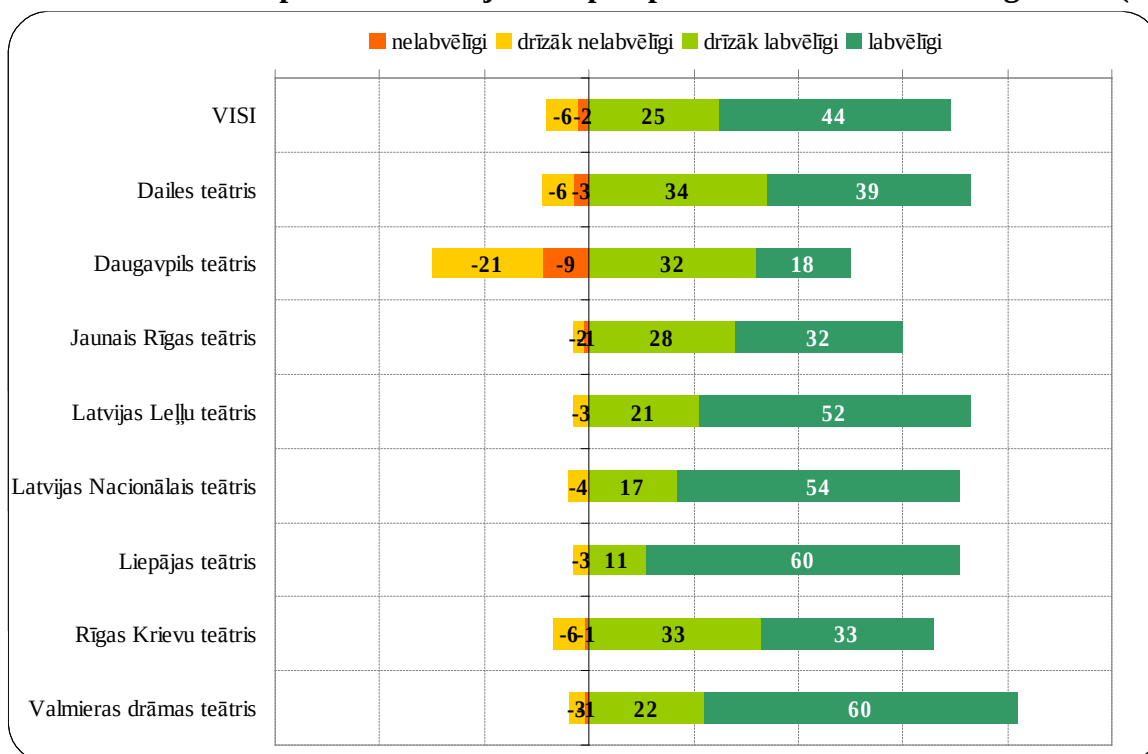
Piezīme: Uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauta atbilde „grūti pateikt”

Apkopojot pētījuma rezultātus par teātru apmeklētāju apmierinātību ar apkalpojošā personāla darbu, jāsecina, ka tā ir augsta, jo vidēji tikai 1% aptaujāto atzīst, ka viņu darbu

vērtē kā drīzāk neapmierinošu vai neapmierinošu (skat. 35. attēlu). Turklāt jāpiebilst, ka lielākā daļa respondentu ir pilnībā apmierināta ar apkalpojošā personāla darbu.

34. attēls

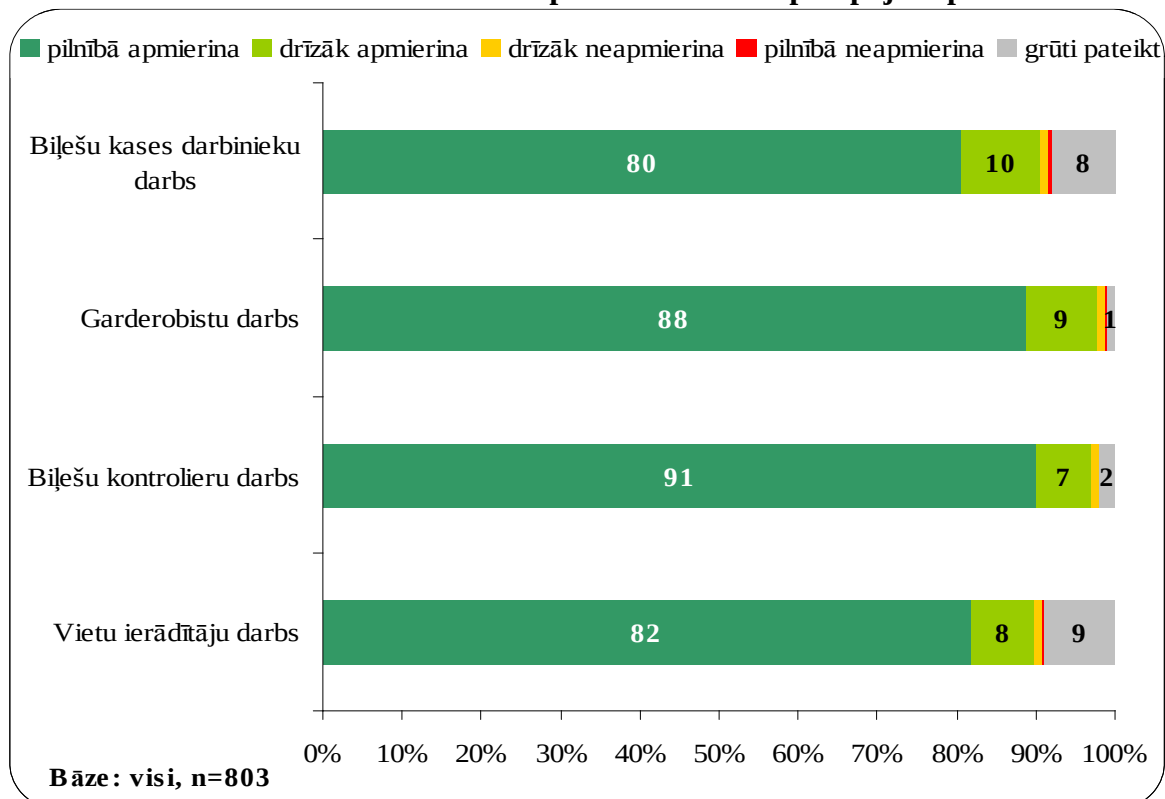
Viedoklis par teātra kafejnīcas apkalpošanas ietekmi uz teātra gaisotni (%)

Piezīme: Uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauta atbilde „grūti pateikt”

35. attēls

Apmierinātība ar apkalpojošā personāla darbu

Kā rāda aprēķinātie apmierinātības indeksi, teātru apmeklētāji atzinīgāk novērtē biļešu kontrolieru un garderobistu darbu (skat. 7. tabulu). Biļešu kontrolieru darba vērtējums skalā no 0 līdz 100 atbilst 95 atzīmei, bet garderobistu darba vērtējums – 93 atzīmei. Savukārt vietu ierādītāju darba vērtējums skalā no 0 līdz 100 atbilst 86 atzīmei, bet biļešu kases darbinieku darba vērtējums – 85 atzīmei.

Ja savā starpā salīdzina teātrus, tad jāsecina, ka augstāks apmierinātības indekss ir Liepājas teātrī un Valmieras drāmas teātrī, kuru apmeklētāji vienlīdz augstu vērtējumu snieguši visām apkalpojošā personāla grupām. Pārējos teātros, līdzīgi kā teātros kopumā, augstāku novērtējumu saņēmuši biļešu kontrolieri un garderobisti.

Vēl jāatzīmē, ka Jaunā Rīgas teātra apmeklētāji, salīdzinājumā ar citiem teātru apmeklētājiem, ir vairāk apmierināti ar vietu ierādītāju darbu.

Kopumā iegūtie rezultāti ļauj izdarīt secinājumu, ka šobrīd apkalpojošā personāla darbs neietekmē repertuāra teātru apmeklētību negatīvi.

7. tabula

Apkalpojošā personāla darba novērtējums – apmierinātības indekss*

	biļešu kases darbinieki	garderobisti	biļešu kontrolieri	vietu ierādītāji
VISI	85	93	95	86
Dailes teātris	75	90	97	85
Daugavpils teātris	95	92	91	69
Jaunais Rīgas teātris	74	93	93	91
Latvijas Leļļu teātris	83	93	92	87
Latvijas Nacionālais teātris	87	94	94	87
Liepājas teātris	96	97	97	93
Rīgas Krievu teātris	87	91	94	89
Valmieras drāmas teātris	89	95	95	90

*Apmierinātības indekss tiek mērīts skalā no 0 līdz 100.

To aprēķina pēc formulas $\text{Indekss} = (100 \cdot X_1 + 50 \cdot X_2) / 100$, kur

X_1 - % no tiem, kuri ir pilnīgi apmierināti

X_2 - % no tiem, kuri ir drīzāk apmierināti

45% aptaujāto teātru apmeklētāju norāda, ka parasti, atnākot uz izrādi, iegādājas izrādes programmiņu. Bet 58% respondentu atzīst, ka izrāžu programmiņu parasti nepērk. Sociāli demogrāfiskā analīze atklāj, ka izrāžu programmiņas biežāk iegādājas respondenti vecumā virs 35 gadiem, latvieši, pensionāri un speciālisti ar augstāko izglītību, kas strādā savā specialitātē.

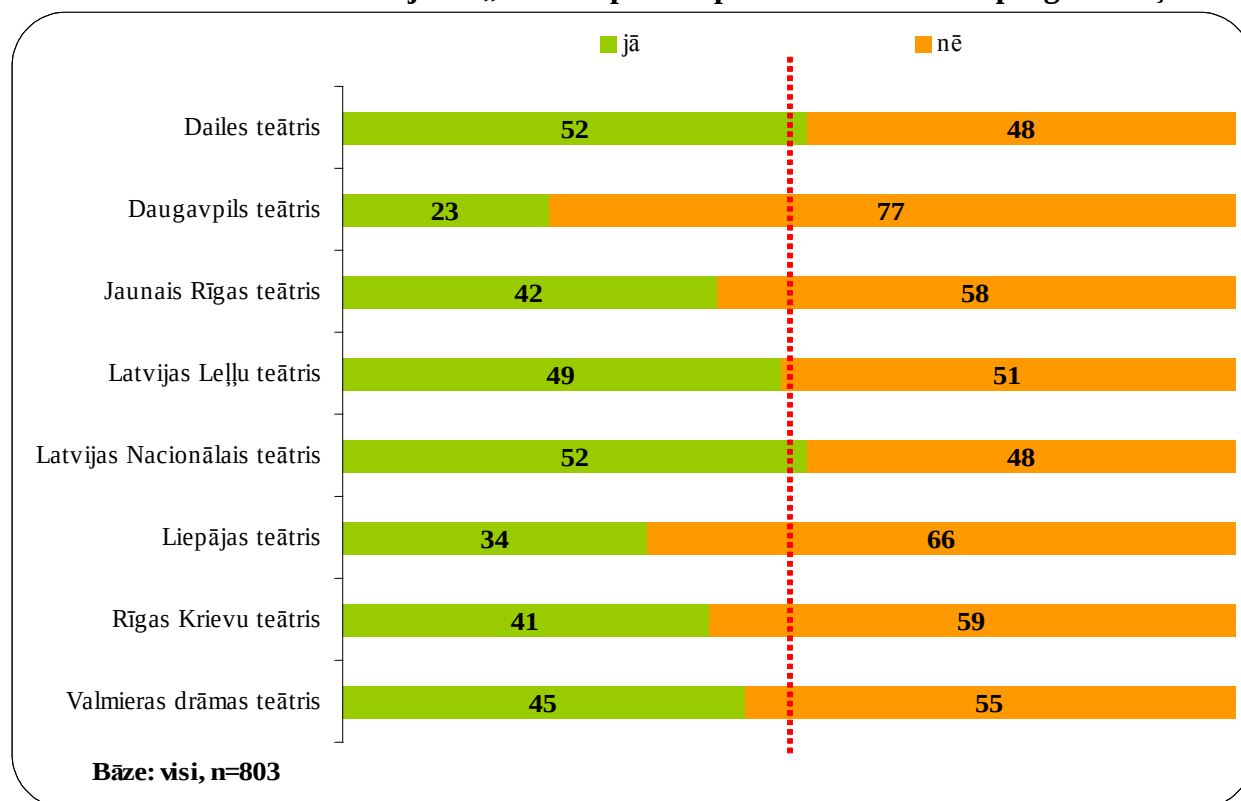
Salīdzinot teātrus savā starpā, ir redzams, ka retāk izrāžu programmiņas iegādājas Daugavpils teātra, Jaunā Rīgas teātra, Liepājas teātra, Rīgas Krievu teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji (skat. 35. attēlu).

Tie respondenti, kas parasti iegādājas izrāžu programmiņas, lielākoties ir apmierināti ar to satura kvalitāti – 83% to novērtējuši pozitīvi (skat. 36. attēlu). Sociāli demogrāfiskā griezumā teātru apmeklētāju atbildēs nav vērojamas statistiski nozīmīgas atšķirības.

Ar izrāžu programmiņu saturu vairāk apmierināti ir Daugavpils teātra un Liepājas teātra apmeklētāji, bet negatīvāku kvalitātes vērtējumu teātra izrāžu programmiņām sniedz Dailes teātra un Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāji.

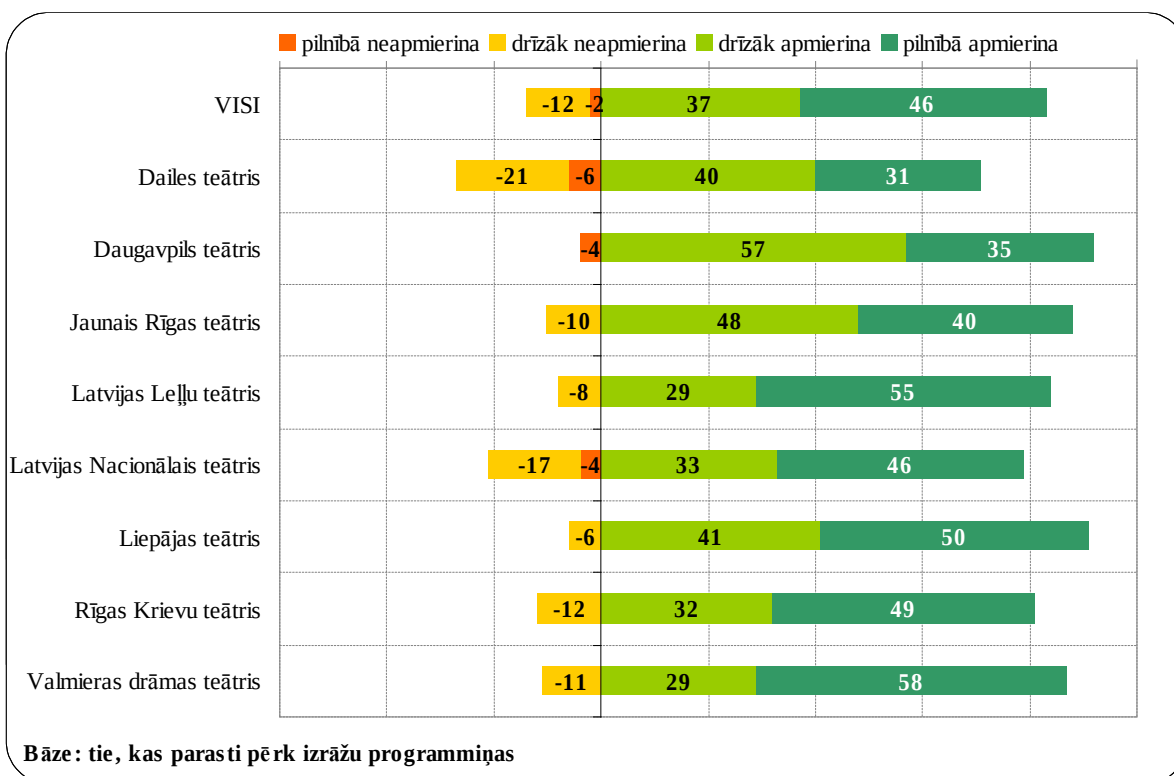
35. attēls

Jautājums „Vai Jūs parasti pērkat teātra izrāžu programmiņu?”

36. attēls

Teātra izrāžu programmiņu satura kvalitātes vērtējums (%)

Piezīme: Uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauta atbilde „grūti pateikt”

3.6. Viedoklis par teātru izmantotajām sabiedrības informēšanas praksēm

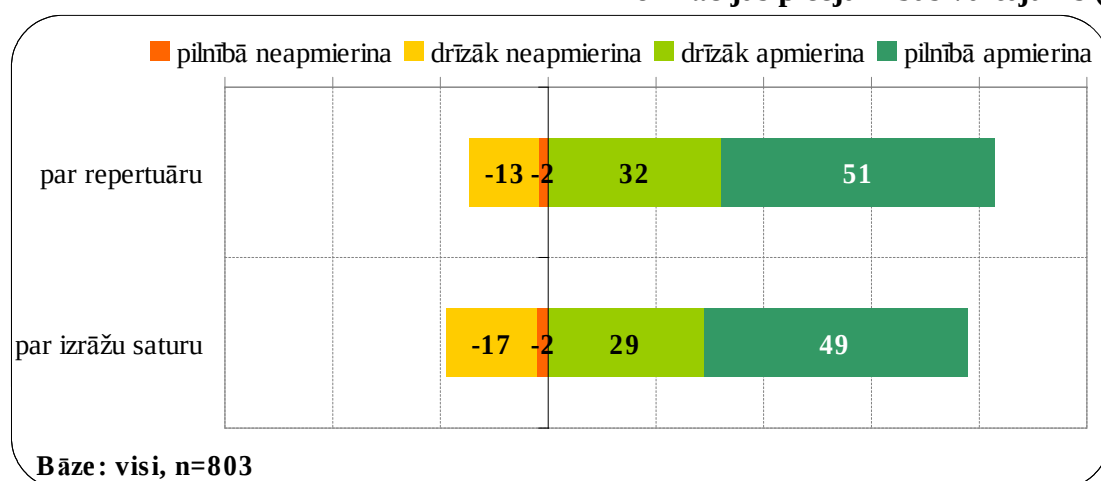
Lai noskaidrotu, vai teātra apmeklētājs jūtas pietiekami informēts par teātrī notiekošo, respondenti novērtēja informācijas pieejamību un kvalitāti par repertuāru un izrāžu saturu. Informēšanas kontekstā respondenti norādīja arī to, kādus kanālus viņi izmanto, lai uzzinātu par teātrī notiekošo.

Kā redzams 37. attēlā, 83% aptaujāto teātru apmeklētāju apmierina informācijas pieejamība par teātru repertuāru, bet 15% respondentu uzskata, ka informācijai par teātrī notiekošo vajadzētu būt plašāk pieejamai. Vairāk apmierināti ar informācijas pieejamību par repertuāru ir Dailes teātra, Latvijas Leļļu teātra un Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāji, savukārt savu neapmierinātību biežāk pauž Daugavpils teātra apmeklētāji.

Ar informācijas pieejamību par izrāžu saturu ir apmierināti 78% respondentu, bet neapmierināti – 19% aptaujāto. Salīdzinot ar citiem teātriem, Daugavpils teātra un Liepājas teātra apmeklētāji biežāk norāda, ka informācijas pieejamība par izrāžu saturu būtu jāuzlabo.

37. attēls

Informācijas pieejamības vērtējums (%)

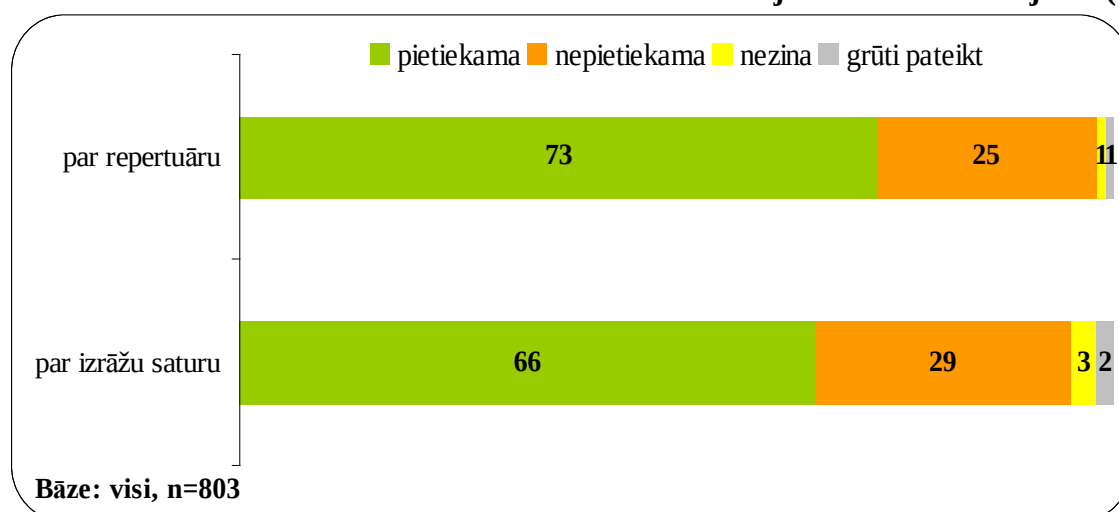

Pētījuma rezultāti liecina, ka teātru apmeklētāji ir vairāk apmierināti ar informācijas pieejamību nekā ar tās kvalitāti (skat. 38. attēlu). Tā 73% respondentu informāciju par teātru repertuāru vērtē kā pietiekamu, bet 25% – kā nepietiekamu. Dailes teātra apmeklētāji biežāk norāda, ka informācija par repertuāru ir pietiekama, bet Daugavpils teātra apmeklētāji – ka tā ir nepietiekama. Pārējo teātru apmeklētāju paustajā viedoklī nav statistiski nozīmīgu atšķirību starp atbilžu variantiem „pietiekams – nepietiekams”.

Informāciju par izrāžu saturu kā pietiekamu vērtē 66% aptaujāto, bet 29% – norāda uz pretējo. Teātru sagatavotos izrāžu aprakstus atzinīgāk novērtē Dailes teātra, Jaunā Rīgas teātra un Rīgas Krievu teātra apmeklētāji. Savukārt Daugavpils teātra un Liepājas teātra apmeklētāju atbildes liecina, ka informāciju par izrāžu saturu vajadzētu uzlabot.

38. attēls

Informācijas kvalitātes vērtējums (%)

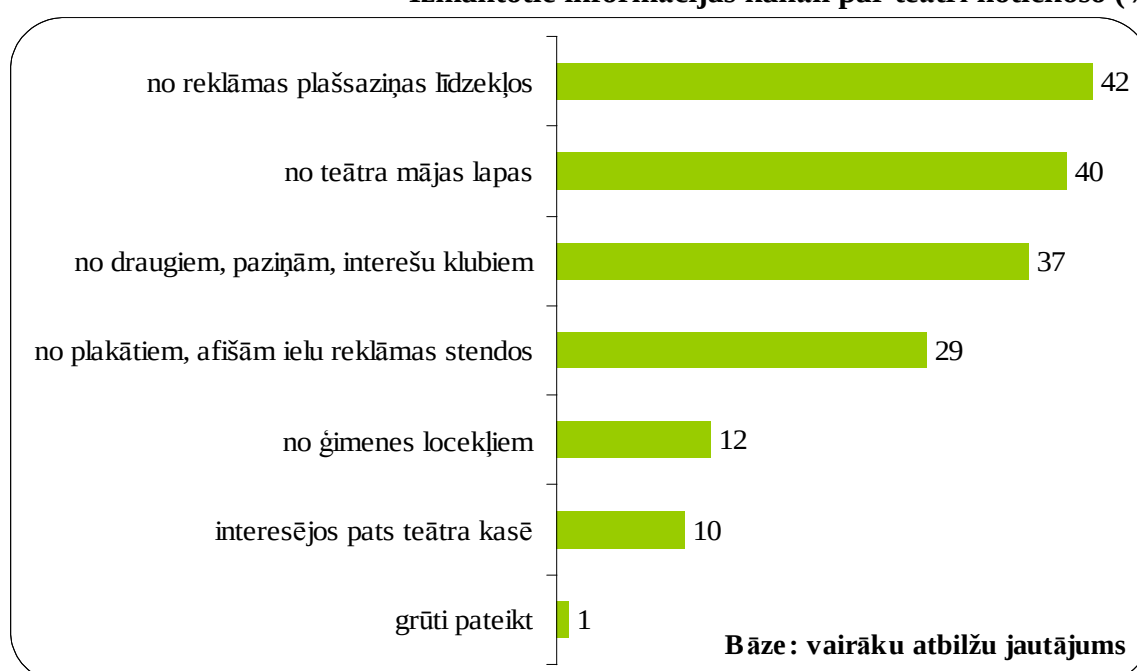
Kā redzams 39. attēlā, teātra apmeklētāji informāciju par izrādēm un citām teātrī organizētām norisēm galvenokārt uzzina no reklāmas plašsaziņas līdzekļos, no teātra mājas lapas un no saviem draugiem, paziņām vai interešu klubiem.

Reklāmu plašsaziņas līdzekļos, kā informācijas ieguves kanālu, biežāk norāda Dailes teātra, Daugavpils teātra un Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāji. Teātru mājas lapas informācijai iegūšanai vairāk izmanto Dailes teātra, Jaunā Rīgas teātra, Latvijas Leļļu teātra un Latvijas Nacionālā teātra apmeklētāji. No draugiem, paziņām vai interešu klubiem informāciju par teātrī notiekošo biežāk iegūst Daugavpils teātra, Jaunā Rīgas teātra, Liepājas teātra un Rīgas Krievu teātra apmeklētāji.

Daugavpils teātra un Liepājas teātra apmeklētāji, salīdzinot ar citu teātru apmeklētājiem, biežāk norāda, ka informāciju iegūst arī no plakātiem un afišām ielu reklāmas stendos. No ģimenes locekļiem informāciju par norisēm teātrī vairāk iegūst Daugavpils teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji.

39. attēls

Izmantotie informācijas kanāli par teātrī notiekošo (%)

Latvijas Leļļu teātra apmeklētāji, tāpat arī Rīgas Krievu teātra un Valmieras drāmas teātra apmeklētāji, biežāk atzīst, ka labprāt paši par norisēm teātrī interesējas teātra kasē.

Lai arī teātru apmeklētāji informāciju iegūst vairāk no reklāmām plašsaziņas līdzekļos, tomēr tikai 46% aptaujāto norāda, ka izrādes reklāma ietekmē viņu lēmumu apmeklēt to. Novērtējot dažādu faktoru ietekmi, teātru apmeklētāji norāda, ka daudz būtiskāk viņu izvēli nosaka draugu un paziņu izteiktās atsauksmes par izrādi – 81% norāda, ka atsauksmes vairāk vai mazāk ietekmē viņu izvēli.

4. Ekspertu interviju rezultāti

Ekspertu interviju rezultāti ļauj veidot padziļinātu izpratni par teātra nozares organizāciju un iegūt teātru darba izvērtējumu. Balstoties uz ekspertu intervijās iegūto informāciju, šajā pētījuma sadaļā ir izveidota teātru apmeklētāju klasifikācija un izstrādāti ieteikumi tās paplašināšanai, kā arī caur piedāvājuma un pieprasījuma prizmu aplūkoti teātru repertuāru veidošanas principi, biļešu cenu un izplatīšanas politika, īstenojot sabiedrības informēšanu.

Apkopots arī ekspertu viedoklis par repertuāra teātru atmosfēru – telpu tehniskā stāvokļa un interjera, teātru kafejnīcu darba, apkalpojošā personāla darba un izrāžu programmas kvalitātes novērtējums, kā arī ieguvumu un zaudējumu kontekstā aplūkota trupas piesaiste konkrētai teātra ēkai.

4.1. Teātru apmeklētāji piedāvājuma un pieprasījuma kontekstā

Ekspertu teiktais liecina, ka Latvijas teātriem vairāk vai mazāk ir sava auditorija, taču tās esamība vairāk izveidojusies Latvijā pastāvošās teātru tradīcijas rezultātā – to radījis ierastais teātru piedāvājums, nevis reāla konkurence par teātra skatītāju. Ekspertu teiktais atklāj, ka teātru skatītāji šobrīd ir dažādi, to gaumes un pieprasījums ir ļoti atšķirīgs.

„Homo Novus” un citu Latvijā notiekošo festivālu pieredze liecina, ka pastāv skatītāju loks, kas neapmeklē vietējo teātru izrādes, taču ar interesi apmeklē festivāla ietvaros rādīto. Tas apliecina, ka ir „neapmierinātā teātru apmeklētāju” auditorija, kuriem vairāk interesē alternatīvas izrādes – jaunas formas un/vai neapgūtas tēmas, par kurām netiek runāts tradicionālajās izrādēs. Pēc ekspertu domām, vietējie teātri sniedz mazu ieguldījumu teātru skatītāju gaumes paplašināšanā, maz ir pašmāju teātru eksperimentālu izrāžu, jaunas pieejas – izņēmums šajā ziņā ir Jaunais Rīgas teātris un atsevišķu repertuāra teātru mazās zāles, kā arī daži neatkarīgo teātru produkti.

Eksperti uzsver, ka neatkarīgie teātri finansiālo grūtību dēļ ir spiesti komercializēties un tāpēc nespēj pildīt, iespējams, svarīgāko lomu, kas tiem būtu veicama. Proti, inovatīvu izrāžu sagatavošana, kas spētu paplašināt teātra skatītāja gaumi un, vēl svarīgāk, spētu piesaistīt jaunās paaudzes skatītājus, kuru pieprasījuma un gaumes amplitūda, kā informācijas laikmetā auguši, ir krietni plašāka nekā vecākajai paaudzei.

- *Būtu vairāk dažādu formu, eksperimentālas izrādes un būtu intensīvāks radošais process, jo normāli, parasti ir alternatīvo un neatkarīgo teātru eksperimentālie gabali. Vienalga ar laiku tas iesūcās meinstrīmā un kļūst par parādību jau plašākai auditorijai, bet lielākoties tās jaunās idejas un jaunie piegājieni tiek ģenerēti tur. Ja tā zona ir minimāla un iztrūkst, tad faktiski tam meinstrīmam nav no kurienes šo enerģiju ņemt. Mūsu teātru problēma. (teātra pārstāvis)*

Ekspertu intervijas ļāva iezīmēt zināmu atšķirīgu tendenci starp repertuāra teātru pārstāvjiem un teātru ekspertiem. Ja teātru ekspertiem šķiet, ka teātru auditorijas gaume un pieprasījums mainās un daudziem pašmāju ierastie uzvedumi nešķiet interesanti, tad teātru pārstāvji uzskata, ka teātra auditoriju spēj piesaistīt tieši „pārbaudītas vērtības”:

- *Pamazām ar festivālu palīdzību tiek radīta paralēlā auditorija teātrim, kas nemeklē klasiskas formas, bet citas. Viņi [skatītāji] sāk izdzirdēt un saprast to, ka tur eksistē dažādas formas. Neatkarīgie teātri, manuprāt, strādā tajā virzienā, lai aptvertu auditoriju, kura teātri uztver kā klasiskāku mākslas izpausmi un [kura] neiet uz teātri. (teātra eksperts)*

- *Kasi nekādā gadījumā nevar ienest jaunās teātra tendences, kasi ļoti reti kad ienes latviešu dramaturģija, kasi ļoti reti ienes, teiksim, (..) riktīgi pārtaisīta tāda mūsdienīga melodrama, ko patiesībā viņi [skatītāji] nesaprot. (teātra pārstāvis)*

Apkopojot ekspertu teikto, var secināt, ka teātru apmeklētājus var klasificēt noteiktās grupās, kas izriet no to teātru apmeklēšanas paradumiem un gaumes.

Pirmkārt, „tradicionālie teātra apmeklētāji” – tie ir skatītāji, kuru uztverē nedalāmā vienībā pastāv teātra vide un aktieri. Šie skatītāji skatās to, ko piedāvā pazīstamie teātri, viņi izmanto teātru abonementus un noskatās pirmizrādes. Parasti tie ir Latvijas Nacionālā teātra, Dailes teātra un zināmā mērā arī Rīgas Krievu teātra skatītāji. Šos skatītājus būtu grūti aizvilināt uz kādu zāli citā pilsētas vietā, kur notiktu kāda cita veida, tai skaitā eksperimentāla izrāde.

- *Tad nu Nacionālajam teātrim šī mērķauditorija pašlaik ir stipri nenoteikta, svārstīga un man bail, ka tomēr tie ir tie vecie ļaudis. Viņi nāk, jo tas ir jaunības teātris un tur ir slavenie aktieri, zināmie, mīļētie kopš jaunības dienām. Dumpis, Jakovļevs, Kairiša un tamlīdzīgi. (teātra eksperts)*
- *Nacionālais teātris arī pirms 10, 15 un 20 gadiem, ieturēja līdzīgu pozīciju, tajā pašā laikā Dailes teātris vienmēr ir bijis tāds teātris, kas drusku iziet no tiem tradicionāliem rāmjiem. Domāju, šie teātri vienkārši vēsturiski tā ir veidojušies un viņi to savu ceļu ielikto turpina. (teātra pārstāvis)*
- *Tur [Rīgas Krievu teātrī] attiecīgi auditorija ir krievu publika. Automātiski pieņemam, ka ir tie krievu cilvēki, kas vēlas apmeklēt teātri. Tradicionāli ir bijis tā, ka ļoti daudzi latvieši nāk uz Krievu teātri, bet man bail, ka šo latviešu daļu viņi būs pazaudējuši, jo šim teātrim bija mākslinieciskā krīze vairākus gadus, no kuras viņi tagad sāk kūņoties ārā. (teātra eksperts)*

Otrkārt, „intelektuālie teātra apmeklētāji” – tie ir skatītāji, kas no izrādes gaida ne tikai dramaturģiju vai izkaidi, bet arī intelektuāli bagātinātu un/vai oriģinālas formas izrādi. Šie skatītāji parasti apmeklē Jauno Rīgas teātri. Tas, ka pēc biļešu cenu celšanās pieprasījums pēc Jaunā Rīgas teātra izrādēm nav mazinājies (skat. „Teātris skaitļos: Latvijas un Eiropas statistikas datu analīze”), liecina, ka šo skatītāju pieprasījums nav apmierināts un viņi labprāt apmeklētu dažādu stilu novatoriskas izrādes vairāk, nekā pašlaik tiek piedāvāts.

- *Jaunajam Rīgas teātrim vispār ir savs profils un piegājiens. Tur ir pilnīgi cita auditorija. (teātra eksperts)*
- *Jaunais Rīgas teātris ir modes kliedziens, tur nāk cilvēki, kas vēlas intelektuāli saslēgties un nodarbināt smadzenes. (teātra eksperts)*
- *Jaunais Rīgas teātris, (..) kas ir pieprasīts ārzemēs, un līdz ar to viņš, protams, ir pievilcīgs jaunatnei, kas ir orientēta uz ārzemēm. (teātra eksperts)*

Treškārt, „prestīgie teātra apmeklētāji” ir skatītāji, kuri apmeklē par prestižām uzskatītās izrādes, tās, kas ir populāras un pieprasītas skatītāju vidū, kuru biļešu cenas ir dārgākas par vidējām. Viņi var atļauties pirkt dārgas biļetes, taču šo skatītāju mākslinieciskā gaume var būt visai viduvēja. Kā intervijā min eksperts:

- *Kad mēs mēģinājām pacelt cenas, tad pirmais arī bija efekts: aktieri uzreiz teica, ka ir cita publika, ka nomainās pilnīgi tā sajūta, izrādē spēlējot, ka tas ir nevis intereses, bet prestiža jautājums. (teātra pārstāvis)*

Ceturtkārt, „reģionālo teātru apmeklētāji” veido diezgan stabilu auditoriju, īpaši ap Valmieras drāmas teātri un Liepājas teātri. No vienas puses, to nosaka iedibinātās

tradīcijas, vietējo skatītāju interese par teātri, bet, no otras puses, ierobežotās izvēles iespējas. Daugavpilī, kur teātris atjaunots pirms 20 gadiem, sava teātra auditorija vēl nav nostabilizējusies. Tas skaidrojams gan ar sociāli ekonomisko situāciju, gan arī ar ļoti dažādo iedzīvotāju sastāvu šajā pilsētā.

- *Reģionālie [teātri] noteikti strādā uz savu mērķauditoriju. Šajā ziņā Valmieras teātris ir minams kā pozitīvs piemērs (..) Viņiem repertuārā ir daudz tādas izrādes, kuras ir pierastas, kas ir adresētas lauku skatītājam. (teātra eksperts)*
- *Katrai izrādei ir savs skatītājs. Latviešu izrādes, atnāk latvieši, krievu inteliģence, viss. Mums repertuārā ilgi turas komēdijas, bet ir skaidrs, kāpēc. Skatītāji grib izklaidi, īpaši tad, kad ir smaga ekonomiskā situācija. Tad cilvēks nāk uz komēdijām. Pāris gadus atpakaļ, kad Daugavpilī bija liels bezdarba līmenis, tādas smagas izrādes, kā, piemēram, „Vulfa kundze” mūsu teātrī, kuru kritiķi novērtēja kā ļoti labu izrādi, neaizgāja, tāpēc, ka mūsu skatītāji tā arī teica, ka jau dzīve sliktā, es atnāku un jūs vēl gribat, lai es par to domāju. (teātra pārstāvis)*

Piektkārt, „bērnu izrāžu apmeklētāji” ir stabila auditorija, kamēr bērns ir atbilstošā vecumā. Šīs auditorijas stabilitāti nosaka izvēles trūkums; ir vērojama pilnīga samierināšanās ar to, ka Rīgā praktiski ir viens bērnu auditorijai domāts profesionālais teātris. Dažādas gaumes un prasību vecāki ved savus bērnus uz Latvijas Leļļu teātri, neskatoties uz kāda eksperta vārdiem:

- *Es gāju uz Leļļu teātri, viņiem izrādes tieši tādas ir arī šobrīd. Nekas nav mainījies, neraugoties uz to, ka bērniņi ir redzējuši daudz vairāk un aug citā laikā, nekā es savulaik. Tādas pašas lellītes, ar ļoti retiem izņēmumiem. Ir konservatīvisms. Tā kā bērnus nav nekur citur kur vest, Leļļu teātris izmanto paaudžu pārmantojamības principu, ka tie, kas paši ir gājuši uz Leļļu teātri, ved arī paši tagad savus bērnus. (teātra eksperts)*

Par pašsaprotamu varētu pieņemt šo situāciju, ja vien acīmredzams nebūtu fakts, ka šeit tiek ielikti pamati nākamā teātra skatītāja gaumei vai arī „iestrādāta” pilnīga vienaldzība pret teātri kā kultūras fenomenu. Salīdzinājumam var minēt Igauniju (skat. „Teātris skaitļos: Latvijas un Eiropas statistikas datu analīze”) un Lietuvu, kur daudzu atsevišķi teātru piedāvājums atbilst dažāda vecuma bērnu, pusaudžu un jauniešu interesēm. Piesaistot teātrim dažādu bērnu un jauniešu auditoriju, veiksmīgi tiek sagatavota nākotnes teātra auditorija.

Sestkārt, „izklaides apmeklētāji”, kuri labprāt apmeklē muzikālās izrādes, kas norāda uz pieprasījumu pēc operetes tipa teātra, šāda specializēta teātra nepieciešamību. Šobrīd esošo pieprasījumu apmierina dramatiskie teātri, tādējādi mazinot savu dramatiskā teātra kapacitāti un dramatisko izrāžu piedāvājuma dažādību, kā arī nonivelējot sava skatītāja gaumi – liekot uzsvāru uz izklaides žanru, veidojas priekšstats par teātri kā izklaides vietu.

- *Operete ir labi paēdušas sabiedrības izklaides forma. Operetes likvidācija vienu daļu publikas iepludināja Dailes teātri, tāpēc ne velti tas kļūst par muzikālu teātri, tāpat kā Nacionālais. Tā ir reāla mērķauditorija, objektīvi dabā pastāvoša. (teātra eksperts)*
- *Man liekas, ka operetes virzienu, kurš vairs Latvijā nav, patiesībā vajadzētu. Zinu, ka Dailes teātrim ir ļoti augstvērtīgi muzikālie iestudējumi, bet varbūt, ka būtu jābūt atsevišķi vienam teātrim, kas nodarbojas operetes žanru. Tas ir pazaudēts. Latvijā, manuprāt, tas bija ļoti pieprasīts. (teātra pārstāvis)*

Kā nākamie jāmin, „atpūtas apmeklētāji”, kuri teātra apmeklējumu savieno ar labām vakariņām, piemēram, teātra „Kabata” apmeklētāji. Viņiem teātris kalpo arī kā komunikācijas vieta ar savējiem.

- *Tas ir ļoti labi, ka cilvēks var aiziet pavadīt vakaru. Viņš ir izgājis no diskotēku vecuma. Man liekas, tas ir forši, ja viņš var paēst un blakus viņam kāds noskaita dzejoli ēdienu starplaikos. Tas, protams, ir pilnīgi pretrunā ar Imanta Ziedoņa uzstādījumam epifānijā „Bērniņ, neēd, kad dziesmu dzied!” Bet man liekas, ka tas nav slikti. Tā ir gaumīga izklaide. (teātra eksperts)*

Un, visbeidzot, „inovatīvo izrāžu auditorija” – par šādu skatītāju var nojaust tikai pēc intereses par teātru festivālos piedāvātajām dažādajām izrādēm, kā arī pēc skatītāju intereses par repertuāra teātru mazajās un kamerzālēs uzvestajiem iestudējumiem. Interese ir par tādiem neatkarīgajiem teātriem kā „Umka.lv”, „United Intimacy”, teātris „Skatuve”, teātris TT un citiem. Tiesa, neatkarīgo teātru darbs finansiālo grūtību dēļ ir visai nepastāvīgs un fragmentārs.

- *Nevar teikt, ka neatkarīgie kaut ko apmierina, jo tas piedāvājums ir tik neliels, ka viņi nekādi nevar to apmierināt pie mums. Es pieņemu, ka tās auditorijas būtu daudz vairāk. Manuprāt, pieprasījums ir lielāks nekā piedāvājums. Viņš nevis ir, bet varētu būt, jo, protams, cilvēks nevar izvēlēties to, kas viņam it kā netiek piedāvāts. (teātra eksperts)*
- *Neatkarīgie teātri un viesizrādes, kuras ienāk, kaut kādā veidā aizpilda šo te huligānisma nišu. Skatītājs var atļauties ko tādu ieraudzīt, ko Latvijas teātriem pat nevajag rādīt, jo tad nebūtu skatītāju. Tas tāds vienreizējs notikums. (teātra pārstāvis)*
- *Faktiski arī lielo teātru mazās zāles pilda šīs alternatīvās funkcijas. Nacionālā teātra Jaunā zāle un Dailes teātra Mazā zāle reizēm tiek atvēlēta kaut kādiem alternatīvākiem, eksperimentāliem darbiem. Arī Valmierā brīžiem notiek eksperimentālākas izrādes. (..) Man liekas, ka lielie teātri cenšas savu auditoriju paplašināt un strādāt vairākos virzienos. Ne tikai konsekventi uz vienu, bet tomēr aptvert kaut ko: piesaistīt jauniešus, savādāk domājošos. (teātra eksperts)*

Protams, sniegtā skatītāju tipoloģija ir abstrakta un dabā viens skatītājs var piederēt vairākām šeit minētajām grupām, taču svarīgi, ka šī klasifikācija norāda uz atbilstošā piedāvājuma dažādības nepieciešamību.

Teātru apmeklētāju klasifikācija apliecina, ka Latvijā nav izveidota teātru apmeklētāju „piramīda”, kas nodrošinātu teātra pieprasījuma un skatītāju labas gaumes atražošanu un arī izaugsmi. To var nodrošināt sistēma, kas būvēta „no apakšas” un kuras pamatus veido skolu teātri. Latvijā skolu teātru pastāvēšana vairāk balstās uz skolotāju un jauniešu entuziasmu, mazāk uz institucionalizētu politiku. Tos atbalsta skolas un pašvaldības, finansējumu no valsts tie nesaņem.

Nozīmīgs skatītāju piramīdas veidotājs ir arī amatierteātris, jo tas paplašina teātra pieejamību reģionos un tā saturisko daudzveidību. Lietuvā, Zviedrijā, Somijā un citās valstīs amatierteātrus atbalsta kā valsts, tā pašvaldības, kas dod tiem iespēju uz līguma pamata piesaistīt profesionālus aktierus, kā arī pasūtīt savas valsts dramaturgiem lugas. Labākie šādi teātri tad strādā kā daļēji profesionāli pilsētu teātri.

Skatītāju piramīdas veidošanā nozīmīga loma ir profesionālu trupu viesizrādēm reģionos. Spriežot pēc citu valstu pieredzes, var veidot gan speciālas viesizrāžu formāta izrādes repertuāra teātros, gan arī mērķtiecīgi atbalstīt nelielu neatkarīgu ceļojošu trupu rašanos.

To, ka tāds ceļš ir perspektīvas, parāda, piemēram, izrādes „Alu cilvēks” panākumi visā Latvijā, kā arī teātra TT viesizrāžu programmas. Tomēr plašākas un saturīgākas viesizrāžu politikas izvēršanu kavē gan ļoti pieticīgais to finansējums, gan arī teātra izrādēm piemērotu zāļu trūkums reģionos.

Eksperti intervijās vairākkārt pauduši savu viedokli par to, kā paplašināt esošās teātru skatītāju auditorijas robežas. Leļļu teātra Umka.lv piemērs liecina, ka neatkarīgie teātri var kalpot par jaunu pieeju un eksperimentu bāzi, kas piesaista gan jaunu skatītāju, gan paplašina jau esošā skatītāja priekšstatus par teātri un tā iespējām.

- *Umka (..) ir pilnīgi citas formas un plašākā Eiropas vai pat pasaules kontekstā nav nekas īpašs un jauns. Bet viņi to darīja ar tādu degsmi, aizrautību, mācēšanu, prasmi un ļoti radoši, līdz ar to viņus arī citur, cik viņi ir bijuši uz festivāliem, labi novērtē. Bet pie mums tas ir absolūti jauns, inovatīvs un pilnīgi fantastisks. Tas nekas, ja kāds saka, ka viņi to dara tāpat, kā tas tur citur, bet tas taču nekas, jo pie mums vispār nekā tāda nav. Tas ir solis virzienā, kas papildina mūsu konservatīvo un tradicionālo kontekstu.* (teātra eksperts)

Eksperti atzīst, ka Latvijā ir ieinteresēta auditorija neatkarīgo teātru apmeklējumam, taču vienlaicīgi viņi uzsver, ka šādu teātru pastāvēšanas iespējas ir ļoti ierobežotas. Pašreizējais teātru organizācijas un finansēšanas modelis (skat. „Latvijas teātru darbu regulējošo dokumentu analīze”), nodrošina teātra ēkas uzturēšanu valsts teātriem, bet neatkarīgie teātri saņem niecīgu finansiālu atbalstu un tiem pašiem jānopelna viss izrādei nepieciešamais, ieskaitot telpu īri; tas neveicina reālu konkurenci par teātra skatītāju un līdz ar to arī skatītāju gaumes izaugsmi un interesi par teātri jaunajā paaudzē. Lai paplašinātu skatītāju auditorijas gaumes un pieprasījuma robežas, svarīgi būtu atbalstīt neatkarīgo teātru iespējas, kompensējot telpu īres izmaksas šo teātru izrādēm, lai celtu viņu izdzīvošanas/konkurētspēju citu teātru vidū.

- *Mēs varam teikt tā, ka mums vispār nav neatkarīgo teātru, mums nav teātru laboratorija. Mums nav tādas iespējas, jo tam tīri tehniski ir vajadzīga patstāvīga telpa, kurā tu vari bez lielām, trakotām naudām darīt kaut kādas lietas, kuras tu vari pārdot divas, trīs reizes, parādīties skatītājiem, auditorijai.* (teātra eksperts)

Teātru eksperti arī norāda, ka Latvijā daudzi mūsdienīgu teātru virzieni vispār nav pārstāvēti un skatītāji par tādiem vispār nezina. Taču gadījumos, kad Latvijā notiek viesizrādes teātru festivālu ietvaros, skatītāji tās labprāt apmeklē, kas nozīmē, ka nav runa par teātra auditorijas neizglītību, bet gan drīzāk par informācijas trūkumu.

- *(..) mēs neredzam nekādas novitātes, mums ir, es domāju, ļoti daudz teātru virzienu, kuri nav pārstāvēti. Teiksim, politiskais teātris ir diezgan smieklīgā līmenī, tad ir vesels teātra virziens, kas strādā saistībā ar jaunajām tehnoloģijām un zinātņi, kas vispār pie mums nav.* (teātra eksperts)
- *Zinu, ka vienā no iepriekšējiem Homo Novus laikam bija viens francūzis ar cirku. Pirmās trīs izrādes bija tukšas, jo, kas tas par cirku, kur viens cilvēks. Pēc tam visas pārējās izrādes, tad, kad tur tie aizgāja un paskatījās, bija pārbāztas.* (teātra eksperts)

Eksperti uzsver, ka ir svarīga zināma pastāvība, lai skatītāji zinātu vietas, kur notiek izrādes, vai tās ir pazīstamo teātru mazās zāles, vai arī laika gaitā iekoptas neatkarīgo teātru spēles vietas.

- *[režisors] Regnārs [Vaivars] ir atradis nišu, it sevišķi mazajā zālē, tur viņš strādā, tur viss notiek, uz viņu iet, jo zina, ka tur tas ir viņš.* (teātra eksperts)

- (...) tam ir vajadzīgs sistemātiskums, tu nevari vienreiz spēlēt izrādi „Grīvas mēbelēs”, nākošo izrādi spēlēt „Rixā”, trešo izrādi spēlēt... nezinu, nespēlēt to gabalu. (teātra eksperts)

Repertuāra teātru mazās un kamerzāles var kalpot kā „laboratorijas” jaunām pieejām un meklējumiem, taču izrādēm šajās zālēs vajadzētu notikt ne retāk kā lielajās zālēs, lai noturētu stabilu skatītāju interesi. Brīvajos vakaros šīs zāles uz atvieglotiem noteikumiem varētu arī izmantot neatkarīgie teātri un trupas. Šāda politika paplašinātu piedāvājumu.

Viesizrāžu formāta dramatisko izrāžu trupas arī varētu būt eksperimentu un jaunu formu meklējumu lauks, kā tas, piemēram, ir Igaunijā, kur 190 teātriem piemērotas zālēs dažādos valsts reģionos spēlē dažādas trupas ar plašu piedāvājuma spektru. Atsevišķu lielo repertuāra teātru izrāžu transportēšana un parādīšana citās pilsētās izmaksā dārgi un līdz ar to tas var notikt reti un tikai dažas vietas; rezultātā ieguvēju loks ir visai neliels. Savukārt, izbraukuma trupu viesizrādes var organizēt sistemātiski, tās ir lētākas, bet skatītāju loks plašāks. Šādas trupas varētu kalpot par prakses vietu jaunajiem aktieriem. Vasaras sezonā šo trupu loku varētu papildināt vadošo teātru aktieru grupas, sniedzot arī dramatiskā teātra izrādes (kā tas notiek Igaunijā), nevis nododoties vienīgi muzikālajai izklaidei, kas lielākoties raksturīgi Latvijas aktieru vasaras izbraukuma sniegumiem. Tā stiprinātos dramatiskā teātra skatītāju auditorija, tiktu kavēta tās koncentrēšanās tikai izklaides gultnē.

4.2. Teātru repertuārs un tā veidošanas principi

Nemot vērā iepriekšējā sadaļā par teātra auditoriju teikto, attiecībā par potenciālo teātra skatītāju, tad pašreizējo teātru repertuāru politiku var raksturot kā tādu, kas vērsta uz esošā skatītāja noturēšanu, bet tā ir visai nevarīga to skatītāju gaumes apmierināšanai, kuri nevēlas ilgi gaidīt uz Jaunā Rīgas teātra labākajām izrādēm un kas kāri apmeklē dažādu festivālu ietvaros organizētās viesizrādes.

Pēc ekspertu teiktā repertuāra izvēli nenosaka mākslinieciskās vīzijas, bet gan, pirmkārt, teātra mārketinga, kura uzdevums ir piesaistīt skatītāju. Repertuāra teātri pamatā vadās pēc viena principa – uzrunāt dažādas auditorijas. Līdz ar to repertuārā tiek iekļauta kāda latviešu luga, kāda bērnu luga un vairāk komēdiju, kas „pildītu kasi”.

Otrkārt, repertuāru nosaka nepieciešamība rēķināties ar aktieru ansambļa iespējām. Štata aktiera statuss garantē algu aktierim, taču tas ierobežo režisora brīvību, jo tam pirmām kārtām jānodarbina sava teātra štata aktieri un jārēķinās ar to iespējam repertuāra izvēlē.

- Teātriem īsti nav tādās mākslinieciskos motīvos balstītas vīzijas, par to, ko tas teātris piedāvā un ko viņš grib sasniegt, jo primāri tomēr ir tas, ka ir jāpiepilda zāle, jānopelna, jānodarbina štata aktieri. (teātra pārstāvis)
- Lielākajai daļai ir diezgan izstrādātas shēmas, to var arī redzēt. Tas atkarīgs no tā, cik zāles ir teātrim. Ir lielā zāle, viena vai divas mazās zāles (Dailei, Nacionālajam teātrim un Krievu teātrim arī). Tad, attiecīgi, ir skaidrs, ka sezonā ir jābūt dažiem kases gabaliem lielajai zālei – tas ir mūzikls, komēdija vai kas tamlīdzīgs. Tad ir jābūt kādam klasikas iestudējumam, latviešu vai ārzemju. Ļoti švaki ir ar oriģināldramaturģiju, bet cenšas, vismaz Nacionālais teātris, katru sezonu no latviešu, ja ne no jaunākās, tad vismaz klasiskās latviešu dramaturģijas kādu gabalu iestudēt. Tad ir vidēji viena vai divas bērnu izrādes sezonā, lielāko tiesu gan viena. Tad ir mazās zāles, kur ir atkarīgs no tā, kādi režisori ir ap to teātri (teātra eksperts)

Par repertuāra veidošanu līdzīgi spriež arī repertuāra teātra pārstāvis, kā galveno kritēriju auditorijas piesaistīšanai minot vārdu „populārs”, attiecinot to gan uz autoriem, gan režisoriem, gan aktieriem.

- *Mēs sabalansējam sezonu ar kases iespējām, respektīvi, ja man ir seši jauniestudējumi, tad ir pilnīgi skaidrs, ka vismaz četrus es gribu redzēt tādus, kas var ienest kasi. Kas var ienest kasi? Kasi var ienest populāri komponisti, kasi var ienest populāras tēmas, kasi var ienest populāri režisori, kasi var ienest populāri aktieri, kasi var ienest komēdijas, kasi var ienest mūzikli, nu, lūk, melodrāmas vēl vai drāmas. (teātra pārstāvis)*

Līdzīgi arī reģionālie teātri būvē savu repertuāru, cenšoties īstenot daudzveidības principu. Tomēr politika, kas vērsta uz jebkuras gaumes apmierināšanu, nereti kavē teātrim izveidot savu individuālo „seju” un arī mazina māksliniecisko atdevi.

- *Teātra attīstībā esam nosprauduši savas prioritātes un attiecīgi ir izrāžu proporcija. (..) Tekošā repertuārā vajadzētu būt četrām muzikālām izrādēm, četrām bērnu izrādēm, vismaz divām jauniešu izrādēm, kas ir nu vislielākā problēma, faktiski. Tad obligāti ir jābūt ģimenes izrādei. (teātra pārstāvis)*
- *Šaujām, lai trāpītu pilnīgi jebkuram skatītājam. Mums ir noteikti repertuārā bērnu izrādes, noteikti kāds klasikas iestudējums, noteikti komēdija, nopietnā un noteikti muzikālā, nu lai būtu pilnīgi katram. Tā strādāt patiesībā ir daudz grūtāk. Ja mēs varētu atļauties sašaurināt šo repertuāru, būtu vieglāk, bet mūsu eksistences noteikumi ir tādi, ka mums jāmeģina visiem pa prātam. Protams, tas ietekmē izrāžu kvalitāti, jo neviens aktieris nevēlas un labprāt negribētu spēlēt, teiksim, komēdiju, šo vieglo žanru, jo tas aktierim sagādā mazāku gandarījumu. Bet diemžēl, mūsu skatītāji pieprasa arī šādu materiālu. (teātra pārstāvis)*

Konkurences trūkums, bailes eksperimentēt, bailes pazaudēt skatītāju mudina vienīgo uz bērnu auditoriju orientēto teātri – Latvijas Leļļu teātri – cieši turēties pie pārbaudītām vērtībām.

- *Tādā teātrī kā Leļļu teātris, ļoti, ļoti liela nozīme ir klasiskajam repertuāram. Tā ir „Sniegbaltīte un septiņi rūķīši”, „Pelnrušķīte”, „Sarkangalvīte un vilks”, „Īkstīte”, „Vinnijs Pūks”, kas ir kļuvis par mūsdienu klasiku, vai „Pepija Garzeķe”, „Karlsone un brālītis”, folklorizējusies bērnu literatūra, tā ir galvenais pamata repertuārs mums. Baidos, ja mēs paņemtu vienu mūsdienīgu, – tas ir darīts, bet nekad viņam nebūs tāds mūžs. Mēs esam repertuāra teātris, mums ir ļoti svarīgi nopelnīt to reālo naudiņu un svarīgi, lai tās izrādes būtu apmeklētas. Mēs ļoti lielā mērā ņemam skatītāju intereses. (teātra pārstāvis)*

Pēc ekspertu domām, latviešu dramaturģijas ierobežotā parādīšanās uz Latvijas teātru skatuve skaidrojama ar vairākiem apstākļiem. Pirmkārt, termins „oriģināldramaturģija”, kas pārmantots no padomju laikiem, lai apzīmētu ar vienu vārdu visu nacionālo dramaturģiju, ieskaitot klasisko un mūsdienu, traucē uztvert atšķirīgos uzdevumus, ko veic nacionālās dramaturģijas klasiķu un latviešu mūsdienu autoru darbu iestudēšana.

Par mūsdienu autoru darbu iestudēšanu ekspertu viedoklis polarizējas divās nometnēs, abām pusēm atrodot argumentus sava viedokļa pamatojumam. No vienas puses, teātru eksperti uzskata, ka tādas mūsdienu latviešu dramaturģijas vienkārši nav, jo tas, kas ir uzrakstīts, nav klasificējams kā dramaturģija, bet, no otras puses, izskan arguments, ka režisoriem trūkst resursu un prasmju strādāt ar materiālu, kuru vēl neviens nav iestudējis, nav radījis „paraugu”, uz kuru var balstīties, kuru var gan noliegt, gan arī izmantot jaunajā iestudējumā.

- *No vienas puses, piekritu teātriem, kad viņi saka, mēs negribam iestudēt latviešu dramaturģiju. Kāpēc mums ir jāiestudē .. [necenzēts vārds] lugas? Mēs labāk paņemam mūsdienu dramaturgu īru, Mārtinu Makdonu, kurš ģeniāli uzraksta par visām tām pašām sāpēm. Bet, protams, no otras puses, kur tad vēl runāt par Latviju šeit un tagad, ja ne teātros, kas ir tā laicīgā māksla, jo viņa notiek šeit un tagad, mirklī, kad tu skaties. (teātra eksperts)*

Tomēr ekspertu teiktajā atklājas, ka pa vidu šiem viedokļiem pastāv arī risinājuma iespējamība. Gan citu Baltijas valstu, gan tālāku valstu pieredze liecina, ka pastāv dažādi veidi, kā stimulēt nacionālās dramaturģijas ienākšanu pašmāju teātros. Arī piemēri no latviešu dramaturgu sadarbības ar izcilākajiem režisoriem liecina, ka sadarbība var panākt savstarpēju sapratni un labu galaproduktu.

- *(..) kanādieši subsidē savas nacionālās dramaturģijas iestudēšanu, lai teātros tas būtu labs. (..) Domāju, ja dramaturģi būtu elastīgi, tad ar laiku lugas kļūtu teātrim piemērotākas un labākas. Ir bijuši jau piemēri. Piemēram, Māra Ķimele ir iestudējusi divas diezgan draņķīgas lugas, Hermaņa Paukša lugu „Godīga meitene” un Egila Šņores lugu „Savējie sapratīs” savā laikā, un tie iestudējumi bija labi. Viņa bija paīsinājusi, nogriezusi, salikusi akcentus. Interpretācija bija ļoti laba, izpildījums bija labs un lugas izskanēja, bet neviens jau negrib piepūlēties. Visi, ja ņem lugu, grib to labo lugu, nevis to literāro lugu, jo latviešu dramaturģi, jo viņi ir tālāk no teātra, jo viņi, protams, raksta teātrim nepiemērotāk. Tā ir tāda savstarpēja lieta, bet principā, ja to stimulētu kaut kādā veidā, tas nāktu visiem par labu. (teātra eksperts)*

Runājot par mūsdienu latviešu lugu iestudējumiem, eksperti uzsver materiālos apsvērumus, kas, iespējams, bijuši izšķirošie tajā procesā, kura rezultātā nacionālo autoru lugas, ar lieliem izņēmumiem, pēdējo desmitgažu laikā nenokļūst uz teātru skatuves. Pēc ekspertu domām, autoram paredzētais honorārs veido pārāk lielu izdevumu daļu, lai teātri būtu ieinteresēti tās uzvest.

Eksperti uzsver, ka pamatots būtu jautājums par autoratlīdzību arī režisoram, jo tā ieguldījums arī būtu attiecīgi novērtējams, īpaši pirmiestudējumos.

- *Padomju laikā autora honorārs Latvijā bija 6% no biļešu bruto ienākumiem, bet vienreizējo maksājumu par iestudēšanas tiesībām nodrošināja Kultūras ministrija. Neatkarības laikā iestudēšanas tiesības jāpērk teātrim, plus sākumā pat 14% no biļešu bruto ienākumiem. Tā bija milzīga nauda tai situācijā, kur režisors 90-tajos gados saņēma algu 50 latī. Vienīgais, ko viņi varēja darīt: ir tulkot vai uzvest klasiskus. Tagad tie ir 11%. (teātra eksperts)*
- *(..) jebkuru šodienas lugu taisot, būtu jātaisa „no nulles”. Tas vienmēr ir problemātiski, jo tas, protams, prasa daudz lielāku radošu darbību. Būtībā daudzās valstīs arī režisori saņem autoratlīdzību. Latvijā režisori nesaņem autoratlīdzību. (teātra eksperts)*

Eksperti uzskata, ka jauniestudējumu daudzums teātros ir pietiekams un drīzāk varētu runāt par kvantitātes ierobežošanu, kas sekmētu kvalitāti.

- *Pietiekams, noteikti. Man pat liekas, ka šobrīd tas mazliet līdzinās ražošanas procesam, jo ir diezgan saīsinājies, manuprāt, līdz diviem mēnešiem vienas izrādes iestudēšanas periods. (teātra eksperts)*

Teātra repertuāra paplašināšanas iespējas pastāv konkurences „atvēršanā”, jo pašreizējā situācijā konkurences iespējas ir apslāpētas, kas izriet gan no teātru dotāciju politikas, gan

arī no institucionālās kārtības. Konkurences „atvēršana” gan starp repertuāra un neatkarīgajiem teātriem, gan dažāda statusa ceļojošām teātra trupām, varētu sekmēt repertuāra paplašināšanos un žanriskās daudzveidības ienākšanu Latvijas teātros.

Pirmkārt, jauno režisoru ienākšana var sekmēt repertuāra paplašināšanos, taču to panākt var vienīgi veidojot topošo režisoru institucionalizētu sadarbību ar valsts vai neatkarīgajiem teātriem. Lai jaunie režisori būtu pietuvināti reālajam izrādes tapšanas procesam, šai sadarbībai jābūt sistemātiskai un ne gadījuma rakstura vai no atsevišķa cilvēka atkarīgai. Pēc ekspertu domām, Kultūras akadēmijā nav iedibināta skaidra kārtība, kā topošie režisori varētu sadarboties ar teātriem un praktizēties režijā.

- *(..) nav oficiāli nodibinātas un skaidras attiecības ar teātriem, ar viņu ieinteresētību izglītības procesā, tas viss ir sarunāšanas procesā un tādā iniciatīvas līmenī. (..) Tas viss ir diezgan nesakārtots ierobežoto resursu dēļ. To varētu pildīt neatkarīgie teātri, vai kāda eksperimentālā skatuve, ja tāda būtu, vai kas tamlīdzīgs, kas dotu iespēju, veidot neliela formāta, bet eksperimentālus darbus. (teātra eksperts)*

Repertuāra teātru pārstāvji arī neslēpj, ka atzinību ieguvušie režisori nav ieinteresēti tādos apstākļos, kas radītu konkurenci ar jaunajiem režisoriem. Viņuprāt, šī jautājuma risinājums jāmeklē valsts kultūrpolitikas līmenī.

- *Pārsvārā tie režisori, kas ir labi, viņi ir tik noslogoti, ka viņiem tam nav laika, un nav arī gribēšanas. Un plus, viņi baidās no konkurences, jo viņi ir zvaigznes. (teātra pārstāvis)*
- *Baidās no konkurences. Kad tu esi uzlecis augšā, tu gribi vēl tur noturēties. Kāpēc viņam vajag vēl piecus konkurentus, ja viņš ir viens vai viņi ir divi? Domāju, ka tas ir kultūrpolitikas jautājums. Kultūras ministrijas, Kultūras akadēmijas jautājums, mēģināt atrast veidu, kā šīs lietas sabalansēt. (teātra pārstāvis)*

Otrkārt, repertuāra piedāvājuma paplašināšanu var sniegt neatkarīgo teātru pastāvēšanas un funkcionēšanas iespēju nodrošināšana. Kā jau iepriekš minēts, pie līdzšinējā niecīgā un fragmentārā atbalsta, šiem teātriem nereti nākas pārtraukt savu darbību. Neatkarīgie teātri arī varētu kalpot jauno režisoru ideju pārbaudei, kā arī pieredzes apguvei.

Treškārt, līdzīgi arī amatiereteātru labākā snieguma plašāka izrādīšana paplašinātu lugu piedāvājuma klāstu. Tas, ka amatiereteātru repertuārā ievērojami biežāk nekā valsts dotētajos repertuāra teātros tiek pirmiestudētas mūsdienu latviešu dramaturgu lugas, ļautu skatītājam plašāk iepazīties ar pašmāju autoru darbiem.

- *Kritiķi var atļauties pateikt, ka šīs [mūsdienu latviešu dramaturgu] lugas der tikai pašiem autoriem, kaut gan vienu otru no tām spēlē amatieri visā Latvijā. Amatieri jau nespēlēs to, kas viņiem nepatīk, jo cilvēks tērē savu laiku, nesaņemot par to neko naudas ziņā. Acīmredzot viņam tas tomēr ir vajadzīgs. (teātra eksperts)*

4.3. Viedoklis par repertuāra teātru atmosfēru

Ekspertiem, raksturojot repertuāra teātru atmosfēru, bija jāizvērtē trupu piesaistes teātra ēkai pozitīvos un negatīvos aspektus. Lai noskaidrotu ekspertu viedokli par teātru atmosfēru, viņiem tika lūgts novērtēt arī teātra telpu tehnisko stāvokli un interjeru, teātru kafejnīcu darbu, apkalpojošā personāla darbu, kā arī izrāžu programmiņu kvalitāti.

Šobrīd Latvijas repertuāra teātriem ir raksturīga izteikta teātra trupas piesaiste noteiktai ēkai, kurā tā pamatā darbojas. Šāda situācija, pēc ekspertu domām, lielā mērā ir vēsturiski izveidojusies, un vēl šodien lielā mērā saistīta ar sabiedrības izpratni par to, kas ir teātris.

Atsevišķu ekspertu vērtējumā, pašai ēkai un tās infrastruktūrai nereti (jo īpaši reģionālo teātru gadījumā) ir būtiska sabiedrības socializācijas nodrošināšanas funkcija, kas būtu jāzaudē, ja trupa nebūtu piesaistīta konkrētai fiziskajai videi.

- *Ja mēs sakām „Nacionālais teātris”, es nedomāju uzreiz par aktieru kopu, es domāju par ēku. Es domāju, ka tas ir pats labākais, kas var būt. Trupa ir mainīgs lielums un nedefinējams, bet tas ir cilvēku apziņā - teātris ir vieta un ēka, un viņiem nav jālauza smadzenes par to. Tas ir tikai pozitīvi. (teātra pārstāvis)*
- *Kad pāris gadus atpakaļ bija tāds pētījums, tad Daugavpilī skatītāji atbildēja, ka ir divi iemesli, kāpēc viņi nāk uz teātri. Pirmais bija tāpēc, ka viņi grib atpūsties. Otrs – viņi šeit satiekas ar saviem draugiem. (..) Līdz ar to es priecājos, ka mums tagad ir remonts, jo pirms tā mēs nevarējām kvalitatīvi piedāvāt cilvēkiem piepildīt to otro iemeslu. Lai viņi varētu kafejnīcā pabūt un pastaigāt pa skaistu foajē, parunāties, pasēdēt kaut kur stūrītī. Bet tā ir teātra funkcija, un, ja nebūs šīs te ēkas un mājas... (teātra pārstāvis)*

Lielākās daļas ekspertu skatījumā, trupas sasaiste ar noteiktu ēku ir atbalstāma arī ekonomisku apsvērumu dēļ, jo tas nodrošina iespēju strādāt ar valsts dotācijām atbalstītās telpās, kamēr telpu īre citviet ir sarežģīta un prasa papildus finanšu līdzekļu ieguldījumus, kādu trupām bieži nav. Atsaucoties uz prakses piemēriem, atsevišķi eksperti uzsver, ka iestudējumu izrādīšana uz dažādām skatuvēm nereti ir saistīta ar iestudējuma kvalitātes pazemināšanos, jo pieprasa piemērošanos katras konkrētās skatuves īpatnībām, kas ne vienmēr ir optimālas iestudējuma kvalitātes nodrošināšanai.

Piesaiste telpām kā pozitīvs aspekts iezīmējas arī citā kontekstā – Latvijā trūkst alternatīvu telpu teātra iestudējumu izrādīšanai. Atsaucoties uz jau esošo teātru praksi, eksperti norāda, ka privātīpašnieki bieži vien nav ieinteresēti izīrēt savas telpas teātra vajadzībām, jo uzskata to par finansiāli neizdevīgu ieguldījumu. Papildus diskusijas jautājums ir repertuāra teātru trupu spēja apmaksāt šāda veida pakalpojumus. Atsevišķu teātru pārstāvji pieļauj, ka šādu iniciatīvu būtu vairāk, ja tās būtu atbalstītas ar dotācijām no valsts puses. Atsevišķi repertuāra teātra pārstāvji uzskata, ka Latvijas situācijā pilnībā pietiktu ar vienu alternatīvu ēku vai vairākām piemērotām zālēm viesizrāžu un projekta tipa iestudējumu izrādīšanai. Šajā gadījumā telpu noslodze būtu nodrošināma pilnībā.

- *Man liekas, ka Nacionālais teātris bija dažas sezonas apdzīvojis Alfrēda māju, kas bija Pārdaugavā ļoti veiksmīgs [projekts]. Pārdaugavā vispār nav teātru. Ļoti veiksmīga ideja, vieta un sadarbība. Es sapratu, ka tas beidzās ne tāpēc, ka teātris negribēja, bet tāpēc, ka tur mainījās mājas īpašnieki, un tie nākamie nebija ieinteresēti tajā. (teātra eksperts)*
- *Mēs jau meklējām arī savai izrādei lielāku zāli, bet tas viss sanāk šausmīgi dārgi, jo tās telpas ir jāīrē, un tas skatītāju skaits – nu tur nevar arēnā noīrēt, viņš vienalga ir ierobežots uz kādiem 200-300 cilvēkiem. Attiecīgi, ja tā māja ir nosacīti „tava” bāzes vieta, tad tas, protams, sanāk lētāk. Māju apmaksā valsts, bet citās vietās šīs kompensācijas nav, tāpēc nav ieinteresētības. (teātra pārstāvis)*
- *Varētu izveidot vienu šādu ēku. Tāda patiešām būtu nepieciešama, ja rodas nepieciešamība realizēt kādu teatrālu projektu, lai nevajadzētu staigāt un meklēt vietu, bet tur būtu šī vieta. Kā viņi [trupa] spēlēs – tā ir viņu darīšana, producentu darīšana, bet tādām telpām vajadzētu būt. Tāpat kā telpām, kas paredzētas viesizrādēm. Tās nekad nestāvētu tukšas. Es domāju, ka ar vienu šādu ēku būtu pilnībā pietiekami. (teātra pārstāvis)*

Ekspertu izpratnē, būtisks, bet līdz šim neapgūts lauks ir kādreizējo rūpniecības objektu pielāgošana mūsdienu mākslas prasībām, kas citviet Eiropā ir plaši izplatīta prakse. Šādu objektu eksistence Latvijā bieži balstās uz neliela skaita entuziastu iniciatīvām.

- *Runa ir par laikmetīgās mākslas centriem kā tādiem. Mums jau tādu nav. (..) Mums ir ļoti daudz padomju rūpniecības objektu, kas stāv tukši. Ārzemēs notiek ļoti veiksmīga šo kādreizējo rūpniecības objektu pielāgošana mūsdienu mākslas centriem. Tie parasti ir mākslas centri. Tur ir gan vieta, kur spēlēt teātri, gan vieta izstādēm, koncertiem un tā tālāk. Šādu centru mums vispār nav. Mums ir Andrejosta, kas drīzāk ir tāds entuziastu pulciņš, kas pamazām tiek apgreidots, bet šādu andrejostu varētu būt stipri vairāk. (teātra eksperts)*

Vēl viens būtisks ieguvums no trupas ciešās sasaistes ar konkrētu ēku, ekspertu skatījumā, ir sociālā drošība un stabilitāte teātra trupā strādājošajiem aktieriem un arī tehniskajam personālam. Tas, ekspertu skatījumā, ir būtisks arguments pēctecīgas un nepārtrauktas sadarbības nodrošināšanai ar profesionālu un augsti kvalificētu personālu, tostarp, aktieriem.

Līdztekus kā pozitīvi aspekti ir minama iespēja veidot stabilas teātra tradīcijas, trupas jaunākajiem dalībniekiem mācoties no pieredzes bagātākajiem kolēģiem. Kā vēl viens būtisks aspekts no atsevišķu teātra pārstāvju puses ir atzīmēta iespēja plānot teātra repertuāru ilgstošākam laika periodam, rēķinoties ar vairāk vai mazāk stabilu aktieru bāzi.

- *Aktierim tā [piesaiste ēkai] ir sociālā stabilitāte, kas arī ir diezgan svarīga. (..) Es nevaru aicināt nevienu aktieri tāpēc, ka es nezinu, vai nākamajā kultūrkapitālā kaut ko dabūšu. Līdz ar to man nav vispār nekādu iespēju garantēt aktierim kaut kādu iztikas minimumu. (teātra eksperts)*
- *Tā ir teātra tradīciju pārņemšana. Dailes teātrī, jūs zināt, [jaunajiem aktieriem] ir pat krustmāte. Tātad, tradīciju nodošana no vecākās paaudzes jaunākajai. (..) Spēlējot uz skatuves kopā ar viņiem, jaunie mācās, un tas ir ļoti svarīgi. (teātra pārstāvis)*
- *Bet šeit var plānot uz daudziem gadiem repertuāru, var plānot un radīt dramaturģiju situācijā, kad ir zināma aktieru bāze. Un tu ar to rēķinies. Tas ir brīnišķīgi. (teātra pārstāvis)*

Tikmēr daļa ekspertu teātra ēkas un trupas savstarpējā ciešā sasaistē saskata teātru trupu savstarpējo konkurenci būtiski ierobežojošas iezīmes. Kamēr pašreizējais mehānisms ietver repertuāra teātru administrāciju pienākumu ne tikai nodrošināt efektīvu ēkas noslodzi, bet arī ēkai piesaistītās trupas un to veidojošo aktieru un tehnisko darbinieku noslodzi, neatkarīgās teātru trupas ir nostādītas nevienlīdzīgas konkurences apstākļos. Lielākajai daļai neatkarīgo teātru nav pieejamas savas telpas regulārai iestudējumu izrādīšanai. Savukārt pašreiz noteiktie izcenojumi telpu īrei repertuāra teātru ēkās, atsevišķu ekspertu skatījumā, ir ļoti augsti, un padara šīs telpas nepieejamas neatkarīgo teātru trupām un nereti arī reģionālo repertuāru teātru viesizrāžu rīkošanai.

- *(..) lai kāda neatkarīgā trupa spēlētu Dailes teātrī, nu tie ir, es nezinu, tagad jau viņi ir daudzi simti, kaut kādi pieci simti latu vismaz jau par mazo zāli, nemaz nerunājot par lielo, kur neviens normāls cilvēks arī neies iekšā. Tur var rīkot, teiksim, kaut kādus firmas šovus. (..) Nacionālajā teātrī mazā aktieru zālē viena vieta maksā pāri par trīs latiem. Tas ir tīri tas, kas ir jāmaksā, lai tur tiktu iekšā. (teātra eksperts)*

Eksperti norāda arī uz atbilstošu mehānismu trūkumu, kas veicinātu teātru administrāciju ieinteresētību atvēlēt telpas arī citām trupām, kā arī politiskās gribas trūkumu šo situāciju noregulēt. Savstarpējo konkurenci ierobežojoši apstākļi secīgi norāda uz potenciālu skatītājiem pieejamo izrāžu klāsta ierobežojumu un līdz ar to arī skatītāju izvēles iespēju sašaurināšanu.

Repertuāra teātru pastāvēšanas mehānisms, kas balstās uz ciešu aktieru piesaisti tikai vienai, konkrētajā ēkā strādājošai trupai, pēc būtības izslēdz arī brīva aktieru tirgus veidošanās iespējamību. To kā būtisku problēmu saskata vairāki eksperti, norādot, ka nereti aktieris paliek repertuāra teātrī tikai algas dēļ. Līdz ar to būtiski ierobežota ir neatkarīgo režisoru iespēja piesaistīt kvalificētus un profesionālus aktierus saviem projektiem. Neatkarīgie režisori nespēj nodrošināt aktieriem tādas sociālās garantijas, kādas viņi saņem, strādājot repertuāra teātrī. Noslodze bāzes trupā ir pamats situācijai, kad principā izslēgta ir arī aktieru migrācija starp repertuāra teātriem.

- (...) principā ir pilnīgi nepareiza sistēma, ka teātrim ir aktieri jātur štatā un jā rūpējas par to, lai viņiem būtu lomas. (...) mēs uzturam, diemžēl nevaram viņu atlaist, tāpēc, ka darba likumdošana un koplīgumi nosaka, ka mums viņš ir jātur. Viņam ir beztermiņa līgums. Protams, ir arī tāda situācija, ka vienu gadu viņu nevajag, bet nākamā gadā vajag to aktieri. Aktieris sāk strādāt citā vietā, un tad, kad viņu vajag, viņu nevar dabūt. Tā ir valsts problēma, līdz ar to valstij ir kaut kāds zināms skaits aktieru jāuztur. (teātra pārstāvis)

Tas rada vairākas konsekvences. Pirmkārt, potenciāli ierobežots ir skatītājam pieejamo teātra iestudējumu skaits un žanru dažādība. Otrkārt, tas mazina jauno režisoru iespējas attīstīt savu talantu, potenciāli kļūstot par vērtīga pienesuma autoriem teātru piedāvājuma tirgū nākotnē. Un, visbeidzot, konkurences trūkums aktieru vidū var mazināt aktieru motivāciju attīstīties un piedāvāt kvalitātes ziņā aizvien augstvērtīgāku sniegumu.

- (...) lielākajā daļā repertuāra teātru ļoti daudzi iet [aktieri] tikai saņemt algu. Nu, viņš iet uz darbu, bet, no mana viedokļa, teātri nevar spēlēt kā darbu, ja tu gribi rezultātu, ja tu gribi kaut kādu izaugsmi. (teātra eksperts)
- Lielākais trūkums [piesaistei] ir tāds, ka es nevaru strādāt kā neatkarīgs režisors. Tāpēc, ka nav brīvu aktieru, bet tie, kas ir brīvi, tie nevienam nav vajadzīgi. (...) Nu, viņiem tur, teiksim, vēl ir tāds statuss „ārštata”, bet tas patiesībā nozīmē, ka viņš tāpat spēlē tur izrādes un teātris gandrīz rēķinās ar viņu. Tu ar viņu nevari rēķināties, jo tomēr tam teātrim būs priekšrocība, jo viņš cer tikt štatā iekšā. (teātra eksperts)

Neatrisināts ir jautājums par to jauno aktieru nodarbināšanu, kam pēc augstskolas beigšanas kādu iemeslu dēļ nav izdevies iekļūt repertuāra teātru pamatsastāvā. Šajā kontekstā, pēc viena eksperta domām, līdz galam nav novērtēta neatkarīgo un potenciāli arī pilsētās darbojošos amatierteātru potenciāls.

- Ja mēs radītu aktieru tirgu, teiksim, tie paši nelaimīgie cilvēki, ar kuriem es esmu saskāries, piemēram, Dailes teātra iepriekšējā studija. (...) Pusi viņi paņem, kādi viņi ir tanī brīdī. Bet viņiem nav nekāda cita varianta dzīvē, tas ir liktenis – viņus paņems vai nepaņems. Bet, ja viņiem būtu šī iespēja sevi pierādīt caur līgumu sistēmu citos teātros, pēc pāris gadiem mēs tur tikai īstenībā redzētu, kurš no viņiem ir potenciāli labākais. (teātra eksperts)

Risinājumu šo augstāk minēto problēmu novēršanai ir rodams, veidojot nošķirumu starp teātra trupu un fizisko telpu, kurā izrādes tiek uzvestas un spēlētas. Tas, atsevišķu ekspertu skatījumā, rosinātu konkurenci gan teātra trupu starpā, gan individuālu aktieru līmenī,

tādējādi potenciāli veicinot skatītājam pieejamā izrāžu piedāvājuma daudzveidību. Šāds nošķīrums paredzētu teātra ēkas nodošanu neatkarīga pārvaldītāja aprūpē, kura uzdevums būtu izplānot optimālo ēkas noslodzi, tostarp, piedāvājot telpas teātra izrāžu uzvešanai dažādām trupām. Kā kritērijs trupu atlasei un savstarpējā līguma slēgšanai par telpu iznomāšanu, ekspertu skatījumā, tad kalpotu trupu snieguma kvalitāte. Tas veicinātu konkurenci trupu starpā un arī labvēlīgu augsnī brīva aktieru tirgus izveidei, kā arī konkurencei pašu aktieru starpā.

- *Es domāju, ka Latvijā būtu ļoti veselīgs tāds eksperiments – paņemt vienu teātri un atdalīt. (..) Kad iedotu vienalga kuru teātri, pēc izvēles, vadīt kādam cilvēkam un neteiktu, ka tev ir jānodarbina šī trupa. Un, savukārt, trupu vadītu cits cilvēks. Pirmajā posmā teiktu, ka Jums ir pienākums slēgt savstarpēju līgumu par sadarbību, bet, kādā apjomā, tas ir atkarīgs no tā, ko trupa varēs jums piedāvāt. Un tad, cik lielā mērā šī trupa atbilstu iecerei un spētu saglabāt attiecīgo kvalitāti, tad būtu pilnīgi cits jautājums. Tad, iespējams, tiktu pie vārda kādi citi, kas šobrīd netiek spēlē iekšā, jo viņiem ir variants – vai nu tu ej un tevi pieņem šajā struktūrā, vai tu ej kaut kur pa kaktiem darbojies. Līdz ar to pastāv veselīga konkurence. Šobrīd tas viss notiek automātiski. Nepastāv arī nekāds brīvais aktieru tirgus, katrs ir iekšā savā sistēmīnā. (teātra eksperts)*

Tikmēr lielākā daļa ekspertu ir skeptiski noskaņoti attiecībā uz iespēju sekot citviet pasaulē ar lielākām vai mazākām modifikācijām attīstītajai tendencei, ka teātra trupa nav piesaistīta vienai ēkai, minot vairākus riska faktorus. Pirmkārt, tas ir jau minētais alternatīvu telpu trūkums izrāžu organizēšanai. Otrkārt, daļa ekspertu kā problēmu saskata arī aktieru sociālās un finansiālās drošības samazināšanos.

Treškārt, vairāki eksperti potenciālu trupu veidošanos saista ar valsts finansiālā atbalsta zaudēšanu teātrim un sekojošām trupu finansiālās izdzīvošanas problēmām saistībā ar alternatīvu finansējuma modeļu trūkumu. Viedokļa aizstāvji uzsver, ka pasaulē šādu trupu darbība nebalstās tikai uz pašu ieņēmumiem, bet ir lielā mērā privātpersonu un pašvaldību finansētas, kamēr Latvijā šāda prakse nav izkopta. Trūkst atstrādātu mehānismu šādu trupu pastāvēšanas finansiālai nodrošināšanai, un tas, pēc atsevišķu ekspertu domām, varētu novest pie ievērojamas teātra iestudējumu komercializācijas izdzīvošanas nolūkos, un potenciāli arī iestudējumu kvalitātes pasliktināšanās, bet ļaunākajā gadījumā – neatkarīgo trupu bankrota.

- *Ja Latvijā mēs ieviesīsim tikai neatkarīgās trupas, es domāju, mēs nonāksim pie šausmīgi vulgāra teātra vai pie drausmīga patēriņa teātra. (..) Nu neizdzīvos. Ļoti grūti izdzīvot. (..) Tās privātās trupas ārzemēs – viņas jau arī nedzīvo no saviem ieņēmumiem. Viņas parasti uztur. Viņas parasti ir izturējušas kādu tur projektu konkursu pašvaldībās, municipālie teātri ir. (..) Mēs šito neizturēsim, bez valsts atbalsta sabruks viss. Mums nav tie mehānismi izveidojušies, mums nav prakses tādas. (..) Jāirē telpas, jāirē visi režisoru, mākslinieku un komponistu pakalpojumi, jāapmaksā tas viss. Mūsu attiecības ar sabiedrību un valsts varas iestādēm nav tādas, lai mēs varētu tādā veidā eksistēt, es tā domāju. (teātra pārstāvis)*
- *Repertuāra teātris nevar būt atrauts no ēkas. Tas vienkārši būtu saimnieciski ļoti neizdevīgi un ļoti grūti. (teātra eksperts)*

Ceturtkārt, kā būtisks šķērslis ēkas nodalīšanai no ēkas ir minēta salīdzinoši ierobežotā auditorija. Pāreja uz trupu modeli prasītu mainīt iestudējuma izrādīšanas modeli, piemēram, iestudējot vienu izrādi un izrādot to vismaz pus gadu katru dienu. Šāda modeļa īstenošanai, eksperta skatījumā, Latvijas teātra auditorija ir daudz par mazu. Tādu spēj nodrošināt vienīgi lielās pasaules pilsētas.

- *Izslēgts. Es esmu kategoriski pret to. Lai kaut ko tādu izdarītu, ir jābūt auditorijai, jābūt tādai lielpilsētai, kādas ir Maskava, Ņujorka. Brodvejas teātros tas viss jau ir atstrādāts, neko jaunu izdomāt jau vairs nevajag. Tiek ņemta trupa, ņemts teātris, un tad viņš iet pusgadu vai divdesmit gadus, kā [Endrjū Loida Vēbera] „Kaķi” vai „Operas spoks”. (..) Bet ir jābūt tai milzīgajai auditorijai. (..) Tas ir cits princips. (..) Bet kur Latvijai ņemt tādu auditoriju? Mēs trīs reizes pēc kārtas nevaram iestudējumu izrādīt. Mums ir jāveido mēneša pārtraukums, lai atnāktu tie skatītāji, kuriem kāds ir paguvjis izstāstīt par izrādi. Tā ir nerealizējama lieta no auditorijas viedokļa. (teātra pārstāvis)*

Līdztekus teātra repertuāram, teātra ēkas pieejamība un vides kvalitāte mūsdienu teātrī spēlē ievērojamu lomu teātra auditorijas formēšanās procesā, jo šodienas teātris nav tikai vieta, kur apmeklētājs gūst kultūras baudījumu, bet arī sociālā telpa aktīvam socializēšanās procesam. Līdz ar to telpu estētiskā pievilcība un funkcionalitāte, tāpat kā sniegto pakalpojumu (garderobe, kafejnīca, informatīvie materiāli) pieejamība un kvalitāte iegūst jaunu dimensiju. To, cik lielā mērā teātra ēkas fiziskā vide un telpu estētiskā kvalitāte strukturē teātra auditoriju, raksturo divu ekspertu sniegtais raksturojums Jaunā Rīgas teātra videi.

- *Jaunais Rīgas teātris. Ēka - jā, tik vēsturiska, tik daudzi teātri tur ir bijuši. Bet nu, kādam patīk, bet kādam jau tagad traucē. Man ir bagātāki cilvēki teikuši, ka viņi labprāt pat nopirktu dārgāku biļeti, bet viņi tādās telpās negrib sēdēt, negrib iet. Viņus traucē, viņš citādāk jūtās, viņš negrib vairāk šinī brīdī tā līst iekšā – pa netīrām sienām. (teātra eksperts)*
- *Jaunajam Rīgas teātrim tieši otrādi – tās telpas ir tās, kas veido to gaisotni. Ar visu savu birstoši apmetumu un diezgan tādu briesmīgo skatu. (..) Jaunajā Rīgas teātrī tu vari iet tāds, kāds esi, ka tev nav jāpiedomā par to, kāds tu izskatīsies, absolūti nedomāt par ārīšībām, jo tu ej tiešām gūt kaut ko vairāk, kaut ko priekš sevis. (teātra eksperts)*

Lai gan kopumā repertuāra teātru ēku vide ekspertu skatījumā ir vērtējama kā laba, neizpaliek arī norādes par vairākām nepilnībām. Tā, piemēram, cilvēkiem ar kustību traucējumiem ir ļoti ierobežota pieeja vienai no Daugavpils teātra zālēm, kas izvietota ēkas piektajā stāvā, un uz kuru ved vienīgi kāpnes, kas ēkas vēsturiskā pieminekļa statusa dēļ nav papildināmas ar liftu.

Ne vienmēr veiksmīgi ir teātra ēku infrastruktūras tehniskie risinājumi, kas pie noteiktiem nosacījumiem padara teātra telpas grūti izmantojamas. Turklāt tas vienlīdz attiecināms gan uz publiski pieejamajām telpām (piemēram, neveiksmīgi izveidota ventilācijas sistēma Valmieras drāmas teātrī), ko teātri apmeklējot izmanto skatītājs, gan uz telpām, kur top teātra iestudējumi. Atsevišķas no nepilnībām būtiski ietekmē teātru piedāvājuma daudzveidību un arī tā kvalitāti. Tā, piemēram, Latvijas Leļļu teātra pārstāvis norāda uz nepieciešamību rekonstruēt Lielās zāles skatuvi, lai teātrī būtu iespējams kvalitatīvi uzvest ne tikai leļļu izrādes, bet arī jaunatnes teātra izrādes, tādējādi paplašinot teātra piedāvājumu un orientējoties arī uz plašāku auditoriju. Kā īpaša problēma vairumā teātru tiek atzīmēts morāli un tehniski novecojušais tehniskais aprīkojums.

- *Mums tāpat ir vajadzīgs nopietns remonts. Lielajā zālē arī. Skatuvi pārveidot mūsdienīgākām vajadzībām, lai mēs varētu cita veida izrādes izrādīt, jo šī skatuve ir šobrīd piemērota ļoti, ļoti tikai tā viena tipa leļļu izrāžu rādīšanai. Mēs izmantojam citus leļļu teātra paņēmienus, un arī taisām tā saucamās jaunatnes teātra izrādes, kur mums vajadzīgs šo skatuvi pārbūvēt, šņorbēniņiem jābūt augstāk. (teātra pārstāvis)*

- *Nevar izdarīt ar video projekcijām vai vēl kaut ko, kas pie mums jau skaitās pārāk dārgs prieks vai kas ārpazīgs. Tas tehniskais nodrošinājums ir stagnātisks un vecs. (teātra eksperts)*

Īpaši kritiska ir ekspertu attieksme pret telpu kvalitāti Latvijas Nacionālajā teātrī. Eksperti norāda uz nepārdomāti veiktu remontu, kā rezultātā ne tikai nav uzlabota darba vide teātra trupai, bet arī radītas akustikas problēmas. Šobrīd teātrim trūkst mūsdienu prasībām atbilstošu mēģinājuma telpu, teātra infrastruktūrā nav iestrādātas modernas un mūsdienīgas tehnoloģijas. Šie faktori tieši ietekmē arī teātra iestudējumu kvalitāti.

- *(..) izremontēts teātris, kurā nav uzbūvēta vēl viena jauna, normāla zāle. Jaunā zāle ir uztaisīta noliktavā, jo nebija paredzēta vispār neviena jauna zāle. Tehnoloģiskais līmenis ir nemoderns un vecmodīgs. (..) Publika apkalpojošā daļa nav izvērtēta, respektīvi, ir izremontēts, bet izremontēts bez prāta, bez loģikas, bez mūsdienīguma. (..) Šodien normālam teātrim ir vajadzīga vēl viena atsevišķa Lielā zāle, lai varētu teātris funkcionēt un, lai varētu teātris pietiekami daudz jauniestudējumus radīt, ir vajadzīga pilnīgi atsevišķa, viens pret vienu lielās skatuves mēģinājumu telpa. (teātra pārstāvis)*
- *Nacionālajā teātrī elementāru lietu izdarīja – tur aiztaisīja vidu ciet, ko nedrīkstēja darīt, jo akustika bija uzbūvēta uz to, ka pa vidu ir eja, tur bija gaismu un skaņas ceļš. To aiztaisīja visu ar skatītājiem, un līdz ar to ir cauri ar akustiku visam teātrim. (..) Nemaz nerunājot par to, ka tur mēģinājumu zāles neuztaisīja. Uztaisīja mēģinājumu zāli, kurā ir griesti divu metru augstumā, tā, ka garāka auguma aktieri tur vispār nevar piedalīties. (teātra eksperts)*

Kā repertuāra teātra vajadzībām neatbilstoša un pārāk liela viena eksperta skatījumā ir novērtēta arī Dailes teātra Lielā zāle. Kā norāda eksperts, nepieciešamība piepildīt Lielo zāli lielā mērā arī ir pamats teātra iestudējumu komercializācijas tendencei.

- *Dailes teātrī nav nevienas zāles, kas ir piemērota teātra spēlēšanai. (..) To [mākslinieciskais vadītājs Mihails] Gruzdovs ir atklāti pateicis: kamēr to teātri nesadalīs divos teātros tā, lai katra zāle būtu uz 500-600 vietām, nevis viena milzīgā, bezjēdzīgā zāle uz 1200 vietām, tas būs komerceteātris. (teātra eksperts)*

Teātra apkalpojošais personāls (piemēram, garderobisti, biļešu kontrolieri, vietu ierādītāji) repertuāra teātros bieži ir izmantots saiknes veidošanai starp teātri un tā galveno mērķauditoriju. Atsevišķu teātru pārstāvji to skata kā neatņemamu sava teātra tēla daļu. Šāda prakse, ekspertu skatījumā, ir veiksmīga un arī nākotnē saglabājama.

- *(..) mums viņi [garderobisti] ir jauni cilvēki, pārsvarā studējoša jaunatne. (..) Tas tomēr arī mazliet veido to teātra tēlu un to seju, ka sagaida nevis pensionēta tante, bet jaunieši, kas mūsu mērķauditorijai atbilstošāki, protams. (teātra pārstāvis)*
- *Protams, ka telpa, tēli nosaka. Arī visa attiecīgā infrastruktūra. Mēs zinām, ka Jaunajā Rīgas teātrī tie biļešu cilvēki ir atraktīvi jaunieši T-krekliņos, savukārt Dailes teātrī ir akurātas meitenes elegantos kostīmos un tabletītēm galvā, un operā tie vienmēr ir jaunekļi melnos uzvalkos, kas tev pasniegs mēteli. To arī vajag kultivēt, lai rastos atšķirība starp teātriem. (teātra eksperts)*

Salīdzinoši kritiska ir ekspertu attieksme pret kafejnīcām, kas darbojas repertuāra teātru ēkās. Ekspertu skatījumā, ideālai teātra kafejnīcai vajadzētu kalpot kā vietai, kas ievēd skatītāju teātra vai pat konkrētā iestudējuma gaisotnē, tai jārada sajūta, ka skatītājs ir gaidīts viesis.

Šobrīd tikai atsevišķas no tām pilda šādas funkcijas. Kā viens no veiksmīgākajiem kafejnīcu piemēriem ir minēta Latvijas Nacionālā teātra kafejnīca, kur apkalpojošā personāla statusā darbojas arī teātra aktieri. Citām repertuāra teātru kafejnīcām, pēc ekspertu domām, bieži ir raksturīgs bezpersoniskums un izteikts konveijera princips apmeklētāju apkalpošanā, neizpratne par teātra un teātra kafejnīcas lomu, kam seko neiekļaušanās teātra vidē, nereti – arī teātra specifikai nepiemērots piedāvājums un tam sekojošas neadekvāti augstas cenas.

- *Teātra kafejnīcai ir jābūt arī teatrālai. Skatītājam jāturpina dzīvot izrādes noskaņās arī starpbrīdī. Lai arī pirms izrādes mēs varam sagatavot skatītāju tieši ar garderobi un kafejnīcu. Tas nozīmē, ka sortimentam būt jābūt tādām, un kafijai ar nosaukumiem, kas jau tevi ieved teātra pasaulē. Kostīmiem, kādā ir ģērbts apkalpojošais personāls, ir jābūt jau tādiem, kas ieved teātra vidē, un muzikālajam noformējumam - visam jau ir jāstrādā uz izrādi. (teātra pārstāvis)*
- *Viņa [kafejnīca] nevar būt bezpersoniska. Kaut vai kafejnīca ar brendu, bet tu tur ieliec, un viņa ir pati par sevi. Šis jautājums vispār klibo. (teātra eksperts)*
- *Jaunajā Rīgas teātrī tā ir pilnīgi nejēdzīga kafejnīca. Viņa vispār, kaut arī nāk no Teātra bāra, bet viņi vispār nesaprot, kas ir teātris. (teātra eksperts)*

Salīdzinoši kritiski eksperti vērtē arī repertuāra teātru veidotās izrāžu programmas. Atsevišķu ekspertu skatījumā, repertuāra teātriem raksturīga aizraušanās ar sarežģītu māksliniecisko risinājumu izmantošanu to tapšanā, kas secīgi arī sadārdzina programmu cenu. Nereti ir pārprasta programmas pamatfunkcija, informācijas vietā par iestudējuma veidošanā iesaistīto kolektīvu piedāvājot reklāmas materiālu par izrādi.

- *Programma nav nekāda reklāma. Vizuālais krāšņums apliecina mākslinieka un teātra ambīcijas: „Lūk, mēs tik skaisti varam!” Nekāda cita funkcija nav, jo reklāma ir izdarīta pirms tam, un tie, kas ir atnākuši, jau ir zinājuši. (..) Faktiskā viņas funkcija ir tajā brīdī paskaidrot, kas ir uz skatuves, kas ir piedalījušies un taisījuši. Labākajā gadījumā dot vēl papildus informāciju par rakstnieku vai kādu komponistu, kas palīdz izrādi labāk saprast. Bet bieži vien programmas to nepilda. (teātra eksperts)*

Kā radoši veiksmīga ir novērtēta Latvijas Leļļu teātra un atsevišķu citu bērniem paredzēto izrāžu veidotāju pieeja programmu veidošanai. Orientējoties uz specifisko bērnu auditoriju, tās bieži ir papildinātas ar dažādiem interaktīviem elementiem – spēlēm, iespēju izkrāsot kādu programmu ietvertu zīmējumu vai izlocīt no programmas kādu interesantu figūru. Tas, vairāku ekspertu vērtējumā, papildus rosina bērnu interesi par teātri un veicina viņu vēlmi tajā atgriezties.

- *Man patīk Leļļu teātra programmas, jo tur ir cita specifika, un tur ir bērnu auditorija, un viņi saņem kaut kādu zīmējumu, kuru var izkrāsot, vai kādu spēlīti. Tā ir cita lieta. Līdz ar to viņam paliek par atmiņu. Viņš paskatās un prasa mammai, kad mēs vēl iesim uz teātri. Tam ir blakus funkcijas un blakus saturs, kā tas strādā uz bērnu. (teātra eksperts)*

Atšķirīgs ir ekspertu viedoklis par šobrīd repertuāra teātros izkopto praksi izrāžu programmas skatītājiem piedāvāt par papildus samaksu. Pēc atsevišķu ekspertu domām, dīvaina ir prakse pieprasīt papildu samaksu no skatītāja par tādu elementāru informāciju kā aktieru sastāvs konkrētās dienas izrādē.

Daļa ekspertu atbalsta viedokli, ka teātrī būtu jābūt pieejamām divu veidu programmām. Pirmkārt, dizainiski vienkāršām, kabatas formāta programmām, kas sniedz

pamatinformāciju par izrādi un tās veidotājiem, kā arī par konkrētā izrādē spēlējošiem aktieriem. Otrkārt, dizainiski izteiksmīgām un radoši daudzveidīgām programmiņām, kas sniedz virkni papildus informāciju par iestudējumu, tā autoru, režisoru atziņas, ir bagāts ar ilustratīvo materiālu un, iespējams, papildinātas ar vēl kādiem papildus materiāliem, piemēram, izrādes muzikālā materiāla ierakstiem CD formātā u.tml.

Pirmā tipa programmiņas, vairāku ekspertu skatījumā, būtu piedāvājamās skatītājam bez maksas, kā papildinājums jau iegādātajai biļetei. Repertuāra teātru pārstāvji gan prognozē, ka tas diezgan ievērojami sadārdzinātu izrādes biļetes cenu, un, iespējams, radītu neapmierinātību teātra mazāk maksāspējīgajā auditorijas daļā.

- *Es to redzu tā, ka tās darbojošās personas un aktieri, kas šodien spēlē, un, ja tur ir kaut kādas reklāmas, tam būtu jābūt bez maksas, jo tā ir informācija. Kāpēc man par to maksāt, ja es esmu nopirkusi biļeti, lai tikai uzzinātu, kurš no diviem, Plēpis vai Jakovļevs, šodien spēlēs? Bet režisoru atziņas, skatījumi, informācija par autoriem, kādi interesanti fotoattēli, jā, tur ir ieguldīts darbs, piemeklēts – par to tiešām varētu arī maksāt. (teātra eksperts)*
- *Mēs tās [programmiņas] tirgojam atsevišķi, jo tad tā ir skatītāju brīva izvēle. (..) Ja mēs skatītājam uzspiežam šo programmiņu, sanāk, ka liekam viņam par to maksāt. (..) Un tad divu latu vietā biļete maksās trīs latus. (..) Un nebūs tikai tas viens, ka es nāku uz teātri un domāju, ka man pienākas. Bet nāku uz teātri un man katru reizi dod, un es saprotu, ka es katru reizi par to esmu samaksājis. Saku, labi, tad man lētāku biļeti, man nevajag to programmiņu, es visus aktierus pazīstu. (teātra pārstāvis)*

Kā alternatīvs risinājums programmiņu veidošanai un izplatīšanai ir piedāvāta informācijas pieejamības attīstīšana teātru mājas lapās. Kā norāda viena teātra pārstāvis, šādas informācijas pieejamība veido zinošu un informētu auditoriju, kura spēj izdarīt informācijā pamatotu un apzinātu izvēli par labu vienas vai otras izrādes apmeklējumam.

- *Mums tā mājas lapa ir pietiekami aktīva izmantojuma ziņā, un ļoti daudzi tagad biļetes pērk paši internetā. Attiecīgi viņi jau ir izlasījuši to informāciju par aktieriem, viņi zina, uz ko viņi nāk. Es domāju, ka mums ir ļoti maz tādi skatītāji, kas uz dullo nāk. Tad tā programmiņa ar tīri tādu [informāciju] kā vārds, uzvārds, kurš aktieris nav nozīmīga. (teātra pārstāvis)*

4.4. Repertuāra teātru biļešu cenu un izplatīšanas politika

Repertuāra teātru noteiktās izrāžu biļešu cenu amplitūda Latvijā ir visai plaša, un svārstās no viena vai diviem latiem, līdz trīsdesmit un vairāk latiem par biļeti. Biļešu cenu aprēķinā ir ņemti vērā sekojoši aspekti: (a) mērķauditorijas maksāspēja; (b) izrādes pašizmaksa, kas ietver gan izrādes iestudēšanas, gan izrādīšanas izmaksas; (c) izrādē izmantotās tehnoloģijas (gaismas, skaņas un scenogrāfijas) un to izmaksas; (d) teātrim pieejamās dotācijas (valsts un pašvaldību); (e) zāles ietilpība; (f) sēdvietu zonējums zālē; (g) pieprasījums pēc konkrētā žanra izrādēm. Vienā no reģionālajiem teātriem kā kritērijs pieļaujamajai biļešu cenas robežai tiek izmantotas arī citu kultūras un sporta pasākumu cenas pilsētā.

Lai gan eksperti un repertuāra teātru pārstāvji min virkni kritēriju, kas parasti ir ņemti vērā, kalkulejot biļešu cenas, visbūtiskākais no tiem ir skatītāju jeb teātra mērķauditorijas maksāspēja. To kā galveno argumentu min visu teātru pārstāvji, vienlaikus atzīstot, ka viņu auditoriju visbiežāk veido cilvēki ar vidējiem un zemiem ienākumiem.

- *Izrādes pašizmaksa, žanra pieprasījums, apmeklētāju vai mērķauditorijas sociālais stāvoklis, inflācija valstī. Pašizmaksa – tas ir izrādes iestudēšanas un ekspluatācijas izdevumi, jo mums bilešu cenas svārstās no diviem līdz 20 latiem. 20 lati ir dārgākā biļete, kas mums ir. (..) Mums ir jāizvērtina šī te vidējā bilešu cena. Mēs ar to arī nodarbojamies, mēs būvējam speciālas tabulas, saliekam visus izdevumus un mums pēc formulas parādās, cik ir jābūt bilešu cenai, lai šī izrāde uz vidējo aritmētisko, cik mēs prognozējam viņu nospēlēs, lai viņa sevi kaut cik atpelnītu. (teātra pārstāvis)*
- *Skatītāju pirktspēja [nosaka bilešu cenas], galvenokārt. (teātra pārstāvis)*

Arguments zema bilešu cenu līmeņa saglabāšanai atsevišķiem teātriem ir skatītāju īpatsvars, ko teātra mērķauditorijā veido skatītāji no lauku rajoniem. Lai saglabātu šo savas auditorijas daļu, nosakot bilešu cenas, teātriem ir jārēķinās arī ar izmaksām, kas skatītājam rodas saistībā ar ceļa izdevumiem. Tomēr, atsevišķu ekspertu skatījumā, iestudējumu izrādīšana par zemākām cenām Rīgā repertuāra teātriem ir turpat vienīgā iespēja saglabāt šo savu mērķauditorijas daļu, jo iestudējuma izrādīšana ārpus Rīgas izmaksātu dārgāk, un tādējādi būtu teātrim ekonomiski vēl neizdevīgāka.

- *Esmu runājusi ar dažiem projektu vadītājiem un teātriem, un viņi teica, ka nevar tās biļetes likt dārgākas tieši tā iemesla dēļ, ka ļoti daudzi brauc no laukiem. Tad vienkārši tie cilvēki nevarēs atļauties, un viņi nebrauks. Un tas nav tas, ko viņi grib. (..) Izvest izrādi ārpus ir krietni dārgāk vēl, nekā uzņemt šos cilvēkus par mazākām cenām Rīgā. (teātra eksperts)*

Otra biežāk minētā, no teātru peļņas viedokļa problemātiskā mērķauditorija ir bērni. Viņiem veltīto izrāžu pašizmaksu, ekspertu skatījumā, nav iespējams nosegt tikai ar bilešu starpniecību vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, bērnu izrāžu apmeklētāju skaits nereti ir salīdzinoši neliels, jo tās bieži izrāda mazajās zālēs ar ierobežotu vietu skaitu. Otrkārt, bērnu uz teātri jāpavada vismaz vienam pieaugušajam, kas ģimenei ievērojami sadārdzina izrādes apmeklējumu. Kā viens no iespējamiem risinājumiem, teātra pārstāvju skatījumā, būtu valsts dotācija bērnam paredzētās biļetes izmaksu segšanai.

- *Pārsvarā dalījums balstās uz to, [vai tā ir] bērnu vai pieaugušo izrāde. (teātra pārstāvis)*
- *(..) ir jau iepriekš zināmas tādas izrādes, kur ir skaidrs, ka nu nenosegs ar bilešu cenu viņu. Bērnu izrāde, mazā zāle. Bet tas nenozīmē, ka mēs viņu tāpēc nespēlēsim. (teātra pārstāvis)*
- *Leļļu teātrī biļeti bērnam vajadzētu dotēt valstij, jo ir skaidri saprotams tas, ka divgadīgs bērns neko nepelna. Bet viņš nāk uz teātri, savu teātri, kur viņam ir jāpērk biļete. Un viņam jāpērk par tiem pieciem latiem, un mamma jau arī nāks reizē ar to bērnu, un viņai arī tā biļetīte jāpērk. (teātra pārstāvis)*

Skatītāju maksātspēja, teātru pārstāvju atzinumā, nereti ir faktors, kas liek izpārdot izrādi par summu, kas nesedz tās pašizmaksu – iestudējuma uzvešanas un izrādīšanas izdevumus. Šo starpību atsevišķi teātri cenšas kompensēt, veicinot apgrozījumu caur nospēlēto izrāžu skaitu.

- *Mēs patiesībā ejam uz to principu, ka mēģinām vairāk ņemt uz apgrozījumu, vairāk izrādes nospēlēt, un laist zemāku cenu. Mēs to esam ekonomiski aprēķinājuši. Pagājušajā gadā tas ir attaisnojies, mēs to varam atļauties. (teātra pārstāvis)*

Izrādes pašizmaksa ir otrs būtiskākais faktors, kas ir ņemts vērā, nosakot izrādes bilešu cenu. Kā būtiskākie pašizmaksu sadārdzinošie faktori no teātru pārstāvju puses ir minēts

liels aktieru ansamblis, kas iesaistīts iestudējuma izrādīšanā, un viņiem izmaksājamā honorāra apmērs, kā arī nepieciešamība izrādei piesaistīt viesmāksliniekus.

Arī scenogrāfijas sarežģītība un nepieciešamība izmantot jaunās tehnoloģijas ir saistāma ar papildu izdevumiem gan izrādes iestudēšanas procesā, jo prasa papildus speciālistu piesaisti, gan izrādīšanas procesā, jo nereti skaņas vai gaismas efektu nodrošināšanai ir nepieciešama specifiskas aparatūras īre.

- *Teiksim, par [izrādi] „Agrā rūsa”. Šīs izrādes pašizmaksa, vienas izrādīšanas pašizmaksa [ir augsta], jo ir ļoti daudz honorāru, piedalās daudz viesmākslinieku, un [līdz ar to] arī cena ir diezgan augsta. (teātra pārstāvis)*
- *Scenogrāfijas komplicētība, gaismu pielietojums, gaismu efekti, kas ir teātrī, vai kaut kur jāirē. Domāju, ka izejot no tā, cik komplicēts ir darbs. Piemēram, izrādē „Adata” bija telpiskais skanējums, kas līdz šim nevienā teātrī nebija. Tur ir ieguldīts milzīgs darbs. (teātra eksperts)*

Repertuāra teātru rīcībā esošo mērķdotāciju apjoms, ekspertu skatījumā, ir vēl viens būtisks faktors, kas ietekmē biļešu cenas. Īpaši būtisks šāds atbalsts ir reģionālajiem teātriem, kur auditorijas maksātspēja bieži vien ir ievērojami zemāka, nekā Rīgas auditorijai. Tā, piemēram, viena reģionālā teātra pārstāvis norāda, ka pašvaldības līdzfinansējums teātrim ļauj saglabāt par trešdaļu zemākas biļešu cenas, nekā tās būtu gadījumā, ja šādu dotāciju nebūtu.

- *Mums teātrī ir pašvaldības atbalsts, lai mēs varētu uzturēt šo teātru un, lai šīs biļešu cenas ir daudz, maz piemērotas visiem sociālajiem slāņiem. (..) Pašvaldība dod zināmu finansējumu, Kultūras ministrija dod zināmu finansējumu. Ja nebūtu šīs pašvaldības finansējums, tad mums biļešu cena būtu apmēram par trīsdesmit līdz četrdesmit procentiem augstāka, pat varbūt vairāk. (teātra pārstāvis)*

Vēl viens faktors, kas būtiski ietekmē izrādes biļetes cenu, ir teātra zāles ietilpība un attiecīgi potenciālais skaitītāju skaits, no kuriem iespējams iekasēt samaksu par izrādes apmeklējumu. Atsevišķu ekspertu skatījumā, prakse iekasēt ievērojami lielāku samaksu par izrādi, kas pieejama salīdzinoši ierobežotai auditorijai, ir pieļaujama un atbalstāma prakse arī Latvijas situācijā.

- *(..) cilvēkiem tikai jāsaprot spēles noteikumi. [Ir atšķirība,] vai viņš aiziet uz izrādi, ko rāda tikai 20 cilvēkiem, un tur darbojas desmit cilvēki vai viņš sēž 800 un 900-vietīgā zālē. Tas ir normāli, tam ir jābūt. (teātra eksperts)*

Izplatīta prakse repertuāru teātros ir biļešu cenu diferenciācija, pamatojoties uz sēdvietu zonējumu zālē, zāles tālākajās rindās esošās sēdvietas izpārdodot par visai simbolisku samaksu. Cena, kas maksājam par sēdvietu zāles pirmajās rindās, šajos gadījumos var būt pat par 80-90% augstāka nekā pēdējo rindu sēdvietas izmaksas. Šādas stratēģijas izmantošana padara teātra apmeklējumu pieejamu arī auditorijas daļai ar zemāku maksātspēju.

- *Normālās cenas pašreizējā situācijā, es domāju, teātra biļetēm ir nepārsniedzot desmit latus. Līdz ar to mēs arī diferencējam – mums ir biļešu cenas no viena līdz piecpadsmit latiem. Vidējā cena ir septiņi lati. (teātra pārstāvis)*

Ekspertu viedoklis par optimālo teātra biļešu cenu atšķiras. Atsevišķi eksperti uzskata, ka trīsdesmit pieci lati ir optimāla un Eiropas valstij atbilstoša cena. Citi, turpretim, norāda uz Latvijas teātru auditorijas salīdzinoši zemāko maksātspēju, un to, ka teātru auditoriju pamatā veido cilvēki ar vidējiem vai zemiem ienākumiem.

- *Es domāju, ka tā tie trīsdesmit pieci lati, tā ir atbilstīga cena, tā maksā pasaulē teātris. (teātra eksperts)*

Īpaši nelabvēlīgā statusā biļešu cenu politikas jomā, ekspertu skatījumā, ir nostādīti neatkarīgie teātri. Valsts dotāciju neesamība šo teātru pastāvēšanu padara divtik sarežģītu. Pirmkārt, auditorijas piesaistes nolūkos šie teātri ir spiesti pārdot biļetes par ievērojami zemāku cenu nekā repertuāra teātri, jo šo teātru auditorija sagaida, ka nekomerciālā teātra sniegums ir pieejams par salīdzinoši zemāku cenu. Vienlaikus, neatkarīgo teātru izrādes pašizmaksa bieži vien pārsniedz repertuāra teātru uzveduma iestudēšanas un izrādīšanas izmaksas, jo jāapmaksā vēl papildus izdevumi par zāles īri. Arī šajā gadījumā, uzskata atsevišķi eksperti, būtu nepieciešams risināt jautājumu par subsīdiu nodrošināšanu neatkarīgajiem teātriem.

- *Nevalstiskajiem teātriem, viņiem ir stipri zemākas biļešu cenas. Tagad tur maksā septiņi lati priekš diviem. Nu, ja tu ej pirkt biļeti par septiņiem latiem, tad otru dod par brīvu, jo viņi cīnās par izdzīvošanu. Tas ir tāds izveidots stereotips, ka nekomerciālajiem jābūt kaut kādā veidā lētākiem. Tas nozīmē, ka viņiem būtu bijis jābūt subsidētiem, jo tās izmaksas ir tieši tādas pašas un vēl lielākas, jo nevienam teātrim nav savas telpas, nevalstiskie visi īrē. (teātra eksperts)*

Attiecībā uz iespējamo biļešu cenu līdzsvarošanu starp dažādiem repertuāra teātriem, eksperti pauž diferencētu viedokli. Atsevišķi eksperti pieļauj šāda cenas izlīdzinoša mehānisma ieviešanu repertuāra teātriem, kas saņem valsts dotācijas. Tostarp teātru pārstāvji šādu iespējamību noraida, uzsverot, ka tas varētu rezultēties ievērojamā auditorijas zaudējumā. Īpaši sāpīgi šāds solis atbalsotos reģionālajos teātros, kur auditorija caurmērā ir mazāk maksāspējīga.

- *Starp teātriem? Nu, valsts teātriem droši vien, jo valsts teātri saņem dotācijas. Un tad, skatoties no dotāciju lieluma, viņi varētu to darīt. Tāpēc, ka valsts taču kaut ko kompensē. Es nezinu mehānismu, tas ir ekonomistiem, finansistiem jādomā, bet to mēs esam kādreiz sprieduši. (teātra eksperts)*
- *Ja mūsu teātri 'piedzītu' pie Jaunā Rīgas teātra cenām, mums jau būtu grūti. Diez vai mēs dabūtu pat piecdesmit procentus no sava apmeklētāju skaita. (teātra pārstāvis)*

Eksperti arī norāda, ka, paaugstinot biļešu cenas, teātriem būtu rūpīgi jāizver šāda soļa pamatotība, lai tie nezaudētu lielu daļu savas auditorijas. Atsaucoties uz vairāku repertuāra teātru pieredzi, eksperti uzsver, ka ievērojams cenu paaugstinājums kvalitatīvi maina auditorijas struktūru. Tas nereti noved pie situācijas, kad ievērojama auditorijas daļa izrādes izvēlas, vadoties pēc prestiža, nevis interešu kritērija. Vienlaikus tas neveicina demokrātisku attieksmi pret teātra auditoriju kopumā, jo, izslēdzot auditorijas daļu ar zemāku maksāspēju, tiek būtiski ierobežots to cilvēku loks, kam teātra apmeklējums jebkad būs pieejams.

- *Kad mēs mēģinājām pacelt cenas, tad pirmais arī bija efekts: aktieri uzreiz teica, ka ir cita publika, ka nomainās pilnīgi tā sajūta, izrādē spēlējot, ka tas ir nevis intereses, bet prestiža jautājums. (teātra pārstāvis)*
- *Var atļauties uzlikt, jo 100 cilvēki, kuri var atļauties reizi mēnesī samaksāt Ls 30 par izrādi, atradīsies. (..) Protams, tas ierobežo to cilvēku loku, kam jebkad ir cerība noskatīties šo izrādi, kas nav tāds pārāk demokrātisks gājieni. (teātra eksperts)*

Vēl pilnībā neapgūts lauks ir elitāru biļešu piedāvājuma veidošana īpaši maksātspējīgiem teātra apmeklētājiem, kuri vēlētos apmeklēt teātri, bet ne vienmēr ir gatavi ieplānot šo apmeklējumu vairākus mēnešus uz priekšu, kā to nereti pieprasa teātru biļešu pārdošanas prakse. Atsevišķu teātru pārstāvju skatījumā, šādiem cilvēkiem teātrī varētu izveidot noteiktu skaitu vietu, kuras izpārdotu par ievērojami augstāku cenu.

- *Un jāpādomā par vēl elitārākām lietām, vēl dārgākām biļetēm. Arī piecdesmit lati – to jau daudzi teātri piekopi, ir šīs te ekstra biļetes. Piemēram, mums uz [izrādi] „Agrā rūsa” (..) pirka trīs, četrus mēnešus uz priekšu. Atbrauca vienā vakarā puisis, kurš teica – man vienalga, cik maksā, es gribu šovakar to izrādi redzēt. Un, redz, desmit vietām ir jābūt par 200 latiem. (teātra pārstāvis)*

Repertuāra teātros lielākoties ir definētas noteiktas sociālās grupas, kurām atlaides piešķiramas biļešu iegādei. Šīs grupas lielākoties ir laika gaitā nemainīgas. Saskaņā ar teātra pārstāvju teikto, galvenās atlaižu sistēmas aptvertās sociālās grupas ir bērni, skolēni, studenti, pensionāri un cilvēki ar īpašām vajadzībām, kā arī bērnu namu audzēkņi un teātra profesionāļi. Atlaižu apmērs atsevišķos gadījumos var sasniegt pat 50% no biļetes cenas.

Atsevišķas atlaides teātri piedāvā apmeklētāju grupām. Cilvēku skaits, kuram jābūt grupā, lai atlaidi saņemtu, ievērojami variē atkarībā no teātra. Piemēram, Dailes teātrī tie ir vismaz trīsdesmit cilvēki, Latvijas Nacionālajā teātrī – sākot ar piecpadsmit cilvēkiem. Atkarībā no teātra un grupas lieluma mainās arī piešķirtās atlaides apmērs, svārstoties no pieciem līdz desmit procentiem.

Atsevišķi repertuāra teātru pārstāvji atzīmē arī atlaižu piedāvāšanu mazāk nodrošinātajām sabiedrības grupām dažādu akciju ietvaros. Tā, piemēram, vienā no teātriem šādā veidā ir pieejama ģimenes biļete ar piecdesmit procentu atlaidi. Kamēr cits teātris izmanto tāda pat apmēra atlaidi izrādes apmeklējuma veicināšanai brīdī, kad izrāde sāk zaudēt savu aktualitāti un pieprasījumu auditorijas vidū. Vairāku teātru pārstāvji norāda uz praksi ziedot teātra izrādi vai daļu izrādes biļešu noteiktai mērķa grupai vai organizācijai, piemēram, bērnu namiem vai Sarkanajam Krustam.

- *(..) akciju veidā tur teiksim ģimenes biļete, kad nāciet četratā par trim ieejas biļetēm. (teātra pārstāvis)*
- *Kad kāda izrāde ir jau to lielo auditoriju nosmēlusi, mēs pieņemam lēmumu, ka dodam kādu piecdesmit procentu atlaidi vispār. (teātra pārstāvis)*
- *Mēs dodam labdarības izrādes. Ļoti daudz bērnu namiem. It sevišķi tas saistās ar Ziemassvētkiem un kaut kādiem gadskārtu notikumiem, kad mēs tieši šos bērnus aicinām. (..) Mēs aicinām bērnus no mazturīgām ģimenēm, kas ir uzskaitē Rīgā, jo pie mums vērsas sociālie dienesti ar lūgumiem, un mēs nekad neatraidām. (teātra pārstāvis)*

Kopumā, repertuāra teātru atlaižu sistēmām ir raksturīgs statiskums. Saskaņā ar ekspertu teikto, teātriem nav izkopta prakse veidot diferencētu atlaižu politiku atkarībā no katras konkrētās izrādes mērķa auditorijas. Tā, pēc viena eksperta domām, būtu nepieciešams veidot specifiskas atlaižu programmas skolēniem un skolotājiem, dodot iespēju sociālajā kontekstā būtiskas un piesātinātas izrādes noskatīties par zemāku cenu. Šo izrāžu klāstā būtu iekļaujami iestudējumi, kas balstīti uz literatūras klasiku darbiem, kā arī izrādes, kurās aplūkota sociāli nozīmīga tematika. Tādas pat programmas būtu veidojamas arī studentiem, un, potenciāli, arī citām mērķa grupām.

- *„Mērnīku laikos” [biļetes] bija par deviņiem vai desmit latiem, un tas priekš „Mērnīku laikiem” ir par dārgu, jo, ja mēs gribam, lai šo izrādi iepazīst, tā kā es*

saku „Comedie française”, kas ir domāts, lai Moljēru, Rasīnu un to visu iepazītu skolnieki, tad nevajag par 10 latiem. (..) Kā man kuldīdznieki saka, viņi vairs nevar braukt uz teātri, viņi nevar [atbraukt uz izrādi] „Adata”. (..) Viņi nevar vairs to atļauties, viņiem nav kas nosponsorē, jo ir jāmaksā pieci lati par autobusu, 15-20 lati par to biļeti, vēl kaut kas pa to dienu jāapēd. Tas ir vecākiem vismaz 25 lati. Nevar klase aizbraukt, jo visi vecāki to nevar atļauties. (teātra eksperts)

Atlaižu programmu veidošanā un finansēšanā sociāli maznodrošinātām grupām, atsevišķu ekspertu skatījumā, būtu vairāk iesaistāmas pašvaldības un to pakļautības institūcijas. Šāda sadarbības prakse jau pastāv vairākos teātros, dodot papildus iespēju bērniem no maznodrošinātām ģimenēm un bērnu namiem, kā arī pensionāriem un cilvēkiem ar īpašām vajadzībām apmeklēt teātri. Tomēr, atsevišķu ekspertu skatījumā, sadarbība būtu vēl vairāk attīstāma, potenciāli paplašinot arī iekļautās mērķa grupas.

- *Sociālo lietu pārvalde pērk priekš viņiem [pensionāriem, invalīdiem] izrādi, kur mēs viņiem dodam atlaidi. (..) [Atlaides] ir jūtamas, līdz 50%. (teātra pārstāvis)*
- *Tur varētu pašvaldības būt aktīvākas, manuprāt. Es atkal par „Adatu”, piemēram, (..) ja ir apzināti cilvēki, kas ir lietojuši, bet grib tikt galā ar šo problēmu, ir taču tādi krīzes pārvarēšanas centri, kur šie cilvēki ir vairāk vai mazāk apsekoti. Tad kādai Rīgas domei, vai kādam citam samaksājot vienkārši izrādes izdevumus, varētu pat noorganizēt izrādi šiem cilvēkiem. (teātra eksperts)*

Eiropas praksē salīdzinoši izplatīta, bet Latvijā neizmantota iespēja auditorijas piesaistei ir pēdējā brīža biļešu pārdošana. Tā, ekspertu skatījumā, pavērtu ceļu uz teātri vēl virknei potenciālo skatītāju ar zemākiem ienākumiem.

Ekspertiem ir atšķirīga attieksme pret abonementiem kā atlaižu mehānismu. Ekspertu skatījumā, šāda veida atlaižu sistēma ir vairāk piemērota cilvēkiem vai ģimenēm, kurās ir izkoptas teātra apmeklēšanas tradīcijas, savā ziņā – teātra faniem, kā arī vecāka gadagājuma cilvēkiem. Abonementu sistēmu kā priekšrocību lielākoties atzīmē to repertuāra teātru pārstāvji, kuriem ir gadu gaitā nostabilizējusies auditorija. Tikmēr viens no reģionālajiem teātriem abonementu potenciālo ieviešanu raksturo kā ļoti riskantu.

- *Pirkt viņus pērk, un ir cilvēki, kas to plāno. Abonements ir arī sava veida atlaide. Viņš teiksim nopērk sešas izrādes par četrus izrāžu cenu. Nu īstenībā ir to vērts. Ja vien cilvēks ir teātra fans. Bet ļoti masveidā tas tā nav. Tas ir faktiski, es precīzi nezinu to ciparu, mums no abonementiem sanāk viena pilna zāle. (teātra pārstāvis)*
- *Mums nav abonementu. Tas būtu šausmīgi liels risks [mūsu pilsētā] tos ieviest. (teātra pārstāvis)*

Abonementu sistēmas izdevīgums ir skatāms galvenokārt no teātra perspektīvas, jo potenciāli garantē teātriem noteiktu apmeklētāju skaitu.

- *Mums ir izdevīgi abonements, jo mēs skaidri zinām, ka vienām astoņām izrādēm ir piepildījums jau uz piecdesmit procentiem zāles. (teātra pārstāvis)*

Tikmēr, raugoties no skatītāja pozīcijām, eksperti atzīmē salīdzinoši neelastīgo abonementa izmantošanas kārtību, kas saistīta ar abonementa piesaisti vienai konkrētai izrādei. Pozitīvi gan ir novērtēta jaunā teātru prakse, kas dod iespēju abonementu apmainīt gadījumos, ja nav iespējams apmeklēt izrādi iepriekš noteiktajā laikā. Skatītājam abonementa iegāde nodrošina iespēju apmeklēt vairākas izrādes par cenu, kas vidēji ir par desmit procentiem zemāka nekā tradicionālā biļetes cena.

Vairākos teātros paralēli abonementiem vai kā abonementu aizstājējs ir izmantota iespēja iegādāties dāvanu kartes. Galvenā dāvanu karšu priekšrocība, ekspertu skatījumā, ir lielāka piedāvājuma atvērtība un izvēles iespējas.

- *Mēs vairāk izgājām uz to, ka nevis kā abonementu sistēma, bet kā dāvanu karte, ka tu nevis nopērc noteiktus nosaukumus, un obligāti tad uz viņiem it kā tev ir rezervētas vietas, bet, ka tev ir atvērts šis piedāvājums un tu pats izvēlies, ko tad tu nāksi skatīties. Varbūt tev pat sanāk, ka tu vari divas izrādes no tās naudas [noskatīties]. Vienkārši mazliet cits uzstādījums šai formai. (teātra pārstāvis)*

Repertuāra teātri izmanto diferencētas sistēmas biļešu izplatīšanai. Galvenie biļešu tirdzniecības kanāli ir teātru kases, biļešu tirdzniecības starpniekfirmas, kas piedāvā biļešu izplatīšanu caur saviem tirdzniecības punktiem un internetā, kā arī biļešu tirdzniecība teātra mājas lapā internetā. Vairāki teātri piedāvā iespēju biļetes rezervēt arī pa maksas tālruni. Lielākoties teātru praksē tiek kombinēti vairāki biļešu izplatīšanas kanāli.

- *Mums ir programma, kas ir šobrīd mums vienīgajiem, un piedāvā trīs iespējas – atnākt uz kasi, nopirkt internetā vai zvanīt, pasūtīt, rezervēt. Nu kā – citas iespējas vairs it kā nav. Tālāk uz priekšu vēl ir doma, ka apmaksāt var ar mobilo telefonu. (teātra pārstāvis)*

Raksturojot biļešu tirdzniecības starpniekfirmu pakalpojumus, kā pozitīvu eksperti atzīmē salīdzinoši plašo šo firmu biļešu izplatīšanas punktu tīklu un iespēju iegādāties biļetes internetā. Atsevišķu teātru prakse liecina, ka internetā tiek pārdota aptuveni puse no visām biļetēm. Iespēja iegādāties biļetes uz teātra izrādēm internetā kā īpaši būtiska ir atzīta jauniešu auditorijas kontekstā, īpaši pozitīvi novērtējot jau tuvākajā nākotnē plānoto e-biļetes sistēmu, kas ļautu biļeti izdrukāt mājas apstākļos.

- *Tādas izrādes kā „Adata” vai „Spītnieces savaldīšana” vai vēl vesela sērija izrāžu, tās tiešām šobrīd jau kādi sešdesmit pieci procenti pērk internetā. (teātra pārstāvis)*
- *Es domāju, ka tas ir labi, jo ja man ir dators un es esmu Talsos vai kaut kur, man nav obligāti jābrauc uz Rīgu un teātri divas reizes: vienu, lai nopirktu biļeti un otru, lai redzētu pašu izrādi. Es varu, mierīgi visu saknikšķinot, nopirkt, iegādāties, pat izprintēt un man ar to pilnīgi pietiek. Es braucu uz Rīgu tikai tajā izrādes dienā. Tas mūsu trāķajā skrejošajā laikā ir ideāli. (teātra eksperts)*

Vienlaikus teātra pārstāvji iezīmē vairākas problēmas sadarbībā ar šīm firmām. Pirmkārt, ekspertu atzinumā, šo firmu biļešu tirdzniecības punktu tīkls ir ļoti vāji attīstīts Latvijas mazpilsētās, kas būtiski ierobežo pakalpojuma izmantošanas iespējas reģionālajiem teātriem. Viens reģionālā teātra pārstāvis norāda, ka teātris apsver iespēju pārņemt šo funkciju savā pārraudzībā.

Otrkārt, kā sadarbību kavējošs aspekts no teātru pārstāvju puses tiek atzīmēta augstā komisijas maksa par katru pārdoto biļeti. Visbeidzot, eksperti norāda, ka sabiedrībai bieži vien trūkst adekvātas informācijas par to, kā šie tīkli darbojas, proti, ka apmeklējot biļešu kasi vienā teātrī, ir iespējams iegādāties ieejas biļetes arī uz citu izplatīšanas sistēmā iesaistīto teātru izrādēm.

- *Pagaidām var iegādāties tikai teātrī. (..) Daugavpilī nav tāda centralizēta sistēma biļešu tirdzniecībai. Mums ir doma pēc remonta, ka teātris varētu uzņemties virsvadību, un pēc juridiskā statusa mēs varam nodarboties ar uzņēmējdarbību, tad teātris varētu nodarboties ar biļešu tirdzniecību, līdzīgi, kā Rīgā ir Biļešu Serviss. (teātra pārstāvis)*

- *Tās ir progresīvas lietas, Biļešu paradīze, Biļešu serviss un tamlīdzīgi. Mums ir bijušas pārrunas par sadarbību tā, ka vienīgais, kas vēl pagaidām mūs no tā visa attur, ir diezgan augstais procents no viņu puses, ko viņi grib par to. (teātra pārstāvis)*
- *Domāju, liela daļa Latvijas cilvēku joprojām nesaprot to situāciju, ka, ja viņš aiziet uz Nacionālo teātri, viņš tur var nopirkt biļeti uz to pašu Leļļu un Dailes teātri, un uz jebkuru citu. (teātra eksperts)*

Tikmēr, viena eksperta skatījumā, visoptimālākais risinājums būtu atsevišķas teātra biļešu izplatīšanas sistēmas veidošana internetā, ar papildus funkciju katram no teātriem veidot savu klientu datu bāzi. Tas ļautu teātriem labāk apzināties savu auditoriju un strādāt ar to daudz personiskākā un progresīvākā veidā, nekā tas ir iespējams, izmantojot starpniekfirmu pakalpojumus.

- *Faktiski teātriem vajadzētu veidot savu biļešu sistēmu, kur katram teātrim būtu iespēja veidot savu datu bāzi. Jo viena lieta ir biļetes, un otra lieta – tava datu bāze ar taviem klientiem, kuru datus tu vari izmantot mārketinga nolūkos un kurus var iegūt caur šo biļešu pieprasījumu. Tāda prakse nav, jo šobrīd tas ir atdots pavisam citai kompānijai, kurai nav intereses strādāt ar klientiem personiskākā un avancētākā līmenī. (teātra eksperts)*

4.5. Viedoklis par informācijas pieejamību un kvalitāti

Vairums ekspertu uzskata, ka informācija par repertuāra teātru piedāvājumu nav pietiekama. Arī lielākā daļa repertuāra teātra pārstāvju sabiedrības informēšanas mehānismus novērtē kā vēlmju neatbilstību iespējām, kā galveno problēmas aspektu norādot nepietiekamo finansējumu mārketinga aktivitātēm.

- *Mūsu vēlmes ir lielākas, nekā iespējas, teiksim tā. (teātra pārstāvis)*

Kā pozitīvu sabiedrības informēšanas praksi daži eksperti novērtē atsevišķu teātru iniciatīvu sezonas sākumā veidot atsevišķus informatīvos materiālus, kas informē par sezonas ietvaros gaidāmajiem iestudējumiem.

Ekspertu skatījumā, lielākā repertuāra teātru sabiedrības informēšanas stratēģiju problēma ir orientēšanās uz vispārēju, nenodefinētu un anonīmu auditoriju, mēģinot sasniegt to tikai caur sev tradicionāli ierastiem informācijas kanāliem. Tikai viena repertuāra teātra pārstāvis intervijā norāda uz praksi izstrādāt mārketinga stratēģiju katrai konkrētai izrādei, un izrādi reklamēt, izmantojot definētajai izrādes mērķauditorijai piemērotākos mediju informācijas kanālus.

- *Tā ir mārketinga daļa, kas plāno, kas izstrādā stratēģijas katrai konkrētai izrādei. Kā mēs viņu reklamējam, kur mēs viņu reklamējam, kādai mērķauditorijai. Jauniešu izrādi mēs 'belžam' pa jauniešu žurnāliem, pa internetu vairāk un tamlīdzīgi. Omēm, opjiem un vietējai publikai, mēs ieliekam vietējos laikrakstos pastiprinātu informāciju. Tā ir vesela struktūra, kas ar to nodarbojas, mārketingas. (teātra pārstāvis)*

Neuzrunājot specifisko konkrētās izrādes auditoriju caur tai pieņemamiem informācijas kanāliem viņiem pieņemamā formā, potenciāli tiek zaudēta ievērojama daļa ieinteresētas auditorijas. Īpaši tas attiecināms uz izrādēm, kas būtiski atšķiras no teātra pamata repertuāra, vai izrādēm, kas saturiski varētu būt interesantas salīdzinoši šaurākai auditorijas daļai. Neveiksmīga mērķauditorijas definēšana (vai izvairīšanās to definēt) potenciāli var kļūt par nozīmīgu šķērslī izrādes dzīvotspējai.

- *Man reizēm liekas slikti, ka ir izrādes, kuras ir specifiskākas, nekā teātra pamata repertuārs, viņas ir labas izrādes, bet, ja teātris īpaši nepiestrādā ar to, ka izrādei ir specifiska mērķauditorija, un viņa ir jāpameklē mazliet citā veidā, ne tikai caur šiem tradicionālajiem, vispārējiem informācijas kanāliem, kas attiecas uz visām izrādēm, tad tā izrāde ļoti ātri nomirst, jo par viņu nav dzirdējis viņas skatītājs. (teātra eksperts)*
- *Ir tagad Krievu drāmā tāds interesants projekts (..) „Live journal”, kas ir par internetu. (..) Tas ir pilnīgi citādāks projekts, un tāpēc ir daudz smalkāk [reklamējams]. Īstenībā pilnīgi visiem vajadzētu aizskriet un paskatīties, jo tas ir jauniem cilvēkiem, kas Krievu drāmā nav nemaz tik bieži. (..) Es skatījos tagad sestdien un redzēju, ka vesela virkne atnākuši tādi cilvēki, kas nesaprot, uz ko atnākuši. (teātra eksperts)*

Ekspertu skatījumā, pilnīgi neuzrunāta ir tā repertuāra teātra potenciālā auditorija, kas šobrīd teātri neapmeklē vispār vai arī apmeklē tikai neatkarīgo trupu izrādes. Specifiskākas auditorijas sasniegšanai, ekspertu skatījumā, ne vienmēr noderīgi ir tradicionālie informēšanas kanāli. Šajos gadījumos drīzāk ir nepieciešama kreatīva pieeja un radoša informācijas izplatīšanas kanālu izvēle. Kā vienu no iespējamajiem risinājumiem eksperti piedāvā pastiprinātu sadarbības veidošanu ar attiecīgās grupas viedokļu līderiem. Citi eksperti, savukārt, iesaka izmantot dažāda veida akcijas jaunas auditorijas piesaistei, piemēram, ieviešot „drauga biļeti” un veidojot interaktīvas aptaujas, kur balva būtu ne tikai teātra apmeklējuma biļete, bet arī personīgas komunikācijas iespēja, piemēram, ar kādu no aktieriem.

- *Tas ir atkarīgs no katras izrādes – pirmkārt, definēt lauku, uz kuru strādāt, un, otrkārt, sākt strādāt. Visādos paņēmienos, sākot ar to, ko es saucu par aģentiem, kas nozīmē, izdomāt un uzaicināt uz ielūgumiem nozīmīgus cilvēkus, kuri komunicē savās sabiedrībās, par kuriem tu potenciāli domā, ka tā izrāde varētu patikt. Tie var būt pasniedzēji, kuri runā ar citiem pasniedzējiem un studentiem. Piemēram, ja viens pasniedzējs 40 studentu auditorijas priekšā pasaka, ka viņš ir bijis uz kolosālu izrādi un iesaka to noskatīties, un, ja no 40 [studentiem] aiziet, piemēram, pieci – tas teātrim ir maksājis tikai vienu ielūgumu. Bet tas maksā ar galvu padomāt, kam tieši ielūgumu iedot. (teātra eksperts)*
- *Mēs esam taisījuši akciju „drauga biļete”, ko saklausījāmies vienā seminārā. Mēs esam rīkojuši divus seminārus tieši par auditorijas piesaisti. Drauga biļete, kad tu pērc vienu biļeti, un, ja ņemsi līdzī draugu, tad viņam biļete ir par brīvu. To var tikai akcijas veidā, to nevar uz visu laiku. Zināmā mērā tā ir 50% atlaide. (teātra eksperts)*

Tikmēr atsevišķu repertuāra teātru pārstāvji atzīst, ka kreatīvu risinājumu meklēšana nestandarta situācijās ne vienmēr ir pa spēkam attiecīgajam teātra personālam. Tas nereti ir saistīts ar teātru finansiālo nodrošinājumu un spēju šī iemesla dēļ piesaistīt labi izglītotus un augsti kvalificētus speciālistus. Turklāt, saskaņā ar teātru pārstāvju teikto, ne vienmēr par sabiedrības informēšanu rūpējas mārketinga vai sabiedrisko attiecību speciālisti. Atsevišķos teātros sabiedrības informēšanas pasākumu plānošanā un realizācijā ir iesaistīti cilvēki, kuru profesionālā izglītība un amata pozīcija nav saistīta ar sabiedrisko attiecību vai mārketinga specialitāti.

- *Ja ir darbs, kuru tu gribi popularizēt, bet ne tas režisors, ne tas autors nav ļoti populārs, tad, protams, tev ir trīsreiz vairāk pie tā jāpiestrādā, lai viņu kaut kādā veidā izvilktu. Un tas arī pietrūkst, tas mācēšanas veids, kādā veidā izvilkt ārā. (teātra pārstāvis)*

- *Teātrim ir ļoti grūti piesaistīt labi izglītotos mārketinga speciālistus. Jo ražojošas firmas vai firmas, kas nodarbojas ar tirdzniecību, ir vairāk maksātspējīgas šiem labajiem speciālistiem. Teātris fiziski nevar sev nopirkt labus speciālistus. (teātra pārstāvis)*
- *Mums ir literārās daļas vadītāja, kas ar to nodarbojas, un administratori un menedžeri, kas to izpilda, kas turē pieprasa, ka, teiksim, šo izrādi mums ir jāreklamē. (teātra pārstāvis)*

Kā problemātisku vairāki eksperti atzīmē arī repertuāra teātru interneta mājas lapās izvietoto informāciju par iestudējumiem, novērtējot to kā salīdzinoši virspusēju un ar zemu informatīvo līmeni. Informācija par teātra izrādi bieži aprobežojas ar nelielu izrādes satura anotāciju, kas drīzāk atspoguļo informāciju par izrādes ieceri, tā vietā, lai skatītājam sniegtu ieskatu jau gatavajā produktā. Atsevišķu ekspertu skatījumā, šāda informācija nesniedz skatītājam priekšstatu par to, kāda veida produktu teātris viņam piedāvā, tādējādi ievērojami apgrūtinot skatītāju izvēli un, potenciāli, zaudējot daļas mērķauditorijas uzmanību. Optimāli informācijai par teātra izrādi būtu jāietver īsa, kodolīga, iespējami atraktīvā un skatītājam saistošā veidā pasniegta informācija par izrādes saturu, formu un arī estētiku.

- *Viņi ieliek labu laiku pirms pirmizrādes, ļoti mazu aprakstiņu, ko var režisors pateikt tad, kad viņš sāk iestudēt izrādi, un tas tur paliek arī pēc tam. Ja es esmu skatītājs, kurš meklē, kuru izrādi apmeklēt, mani interesētu īsā kodolīgā formā, bet tomēr pasaka, kāda ir izrāde, viņas forma, mazliet raksturo estētiku un tā. Kas man būtu vajadzīgs, lai es nojaustu, vai mani tas interesētu vai nē. To daudzi neprot un nedara. (teātra eksperts)*
- *Ir ļoti svarīgi, kādā veidā stāsta par teātri. To vairs nevar vienkārši ziņu formā. Ir jāatrod veids, kā cilvēki vispār sāk klausīties. (..) Jābūt pamattēmai un ļoti prasmīgam mārketingam, lai pasniegtu, par ko tas ir un kāpēc jums tas ir jāredz. (teātra eksperts)*

Kā nepilnīga ir vērtējama arī repertuāra teātru mājas lapā pieejamā informācija par teātru piedāvātajām atlaidēm noteiktām sociālajām grupām – atsevišķi teātri šo informāciju publisko daļēji, bet citi – neatspoguļo vispār.

Informācijas kanālu izmantošanu sabiedrības informēšanai par teātra repertuāru un norisēm lielā mērā nosaka teātra administrācijas rīcībā esošais finanšu apjoms, ko iespējams atvēlēt mārketinga un reklāmas aktivitātēm. Tas nozīmē, ka teātru praksei ir raksturīgi biežāk izmantot tos informācijas kanālus, kuru izmaksas ir salīdzinoši zemākas. Reģionālo teātru gadījumā tipiskāka ir reģionālo mediju izmantošana, ko nosaka gan šo mediju esamība tuvāk teātra mērķauditorijai – reģiona iedzīvotājiem, gan arī salīdzinoši zemākas reklāmas izmaksas šajos medijos.

- *Tas ir lētākais – laikraksti, internets, mājas lapa attiecīgi. Tas ir lētākais variants. Tālāk aiziet radio, kas cenu ziņā ir augstāk vienu pakāpi. Un visbeidzot, ir televīzija. (teātra pārstāvis)*

Repertuāra teātru tradicionāli izmantotie informācijas kanāli ir vides reklāma, drukāti informatīvie materiāli, drukātie masu mediji, radio, televīzija, internets. Lielākajā daļā gadījumu iestudējuma reklamēšanai ir kombinēti vairāki no šiem kanāliem.

Tikmēr viens repertuāra teātra pārstāvis atzīst, ka skatītāju lielā pieprasījuma un teātra skatītāju uzņemšanas ierobežoto iespēju dēļ informatīvās aktivitātes aprobežojas vien ar informācijas izvietojumu teātra interneta mājas lapā. Šajā gadījumā mājas lapa piedāvā ne

vien iepazīties ar teātra izrāžu anotācijām, bet sniedz arī platformu skatītāju viedokļiem par redzētajām izrādēm, tādējādi potenciāli iesaistot teātra pastāvīgo auditoriju skatītāju loka paplašināšanas aktivitātēs.

- *Savulaik likām radio džinglus, tagad atkal tā nepieciešamība, ka drīzāk nevajag likt, nevajag satricināt cilvēkus un uztaisīt aktīvu kampaņu, ja beigās to biļeti atkal nevar dabūt. Tā kā mums šobrīd pat vairāk tā sadaļa ir informēšana, nevis reklāma faktiski.* (teātra pārstāvis)
- *(..) mums arī mājas lapā skatītājiem ir atsevišķa sadaļa, kur viņi raksta savas recenzijas pēc izrādes, ko noskatījušies, arī tam ir liela nozīme.* (teātra pārstāvis)

Praktiski visi repertuāra teātri izmanto vides reklāmas iespējas, izvietojot informāciju par savu repertuāru pilsētas publiskajā telpā. Līdztekus informatīvajām afišām, informācija publiskajā telpā par atsevišķiem teātriem ir pieejama arī drukātu kabatas formātu informācijas materiālu veidā, kuri, pēc teātru pārstāvju atzinuma, lielākoties ir izplatītas caur grāmatu tirgotavām un kafejnīcām.

Kā problēma vides reklāmas izmantošanā iezīmējas ierobežotais vides reklāmu izvietojšanas standu skaits pilsētā, kā rezultātā reklāmas izlikšana publiskajā telpā teātriem ne vienmēr ir efektīvi realizējama. Problēmu īpaši uzsver atsevišķi reģionālo teātru pārstāvji.

- *Pilsētā vispār ir problēmas ar reklāmu, ne tikai uz teātri, bet arī uz kaut kādiem pasākumiem. Ir lieli stendi, kur varētu afišas likt, bet tur ir Ieņēmuma dienesta krēsla kāja. Es nezinu, kā tirgo, ne-kultūras iestādēm šīs reklāmas vietas, tur ir kaut kāda pavisam stacionārie plakāti – Ieņēmumu dienesta vai vēl kādi.* (teātra pārstāvis)

Informēšanai par teātru aktivitātēm ar televīzijas starpniecību virknes repertuāra teātru praksē ir fragmentārs un neregulārs raksturs. Nereti reklamēšanās televīzijā aprobežojas ar pirmizrāžu reklāmu izvietojumu. Lai gan finansiālu apsvērumu radītas grūtības izvietot reklāmu televīzijā atzīst gan Rīgā esošie, gan arī reģionālie repertuāra teātri, pēdējie to izjūt īpaši asi. Uzsverot reklāmas izcenojumu nesamērīgumu pretstatā teātra ienākumu apjomam, viens reģionālā teātra pārstāvis norāda:

- *Mēs ļoti labprāt liktu par katru izrādi, katrā Latvijas televīzijā reklāmas rullīti. Bet, ja šī rullīša vienreizēja parādīšana maksā 500 latus? 500 latus, ideālā variantā, mēs iegūstam par vienu nospēlētu izrādi, un katru dienu likt tādu reklāmas rullīti, neko nenopelnot..* (teātra pārstāvis)

Atsevišķu reģionālo teātru pārstāvji skatījumā, problemātiska ir sabiedriskās televīzijas diferencētā attieksme pret teātra aktualitātēm Rīgā un Latvijas reģionos, ievērojami lielāku uzmanību pievēršot Rīgas teātru sniegunam. Sabiedriskajai televīzijai tiek pārmesta zema ieinteresētība novadu kultūras aktualitātēs, tostarp, reģionālo teātru jaunumu atspoguļošanā. Pastiprināta uzmanības pievēršana Rīgā esošo teātru veikumam, ignorējot reģionālo teātru sasniegumus, šo ekspertu skatījumā, nostāda reģionālos teātrus nevienlīdzīgā pozīcijā sabiedrības informēšanas iespēju jomā, kas nebūtu pieļaujama sabiedrisko mediju gadījumā.

- *Esmu nikna, dusmīga un apvainota, uz to pašu „Panorāmu”, kas ir raidījums ar ārprātīgi lielu informācijas spēku. Ja tiek „Panorāmā” atspoguļota gandrīz katra Rīgas teātra pirmizrāde, pat nezinot, kāda būs mākslas vērtība, tas pat nav kritiķa raksts (..) tā ir ļoti liela, dārga reklāma, ko „Panorāmā” bez maksas sniedz, sižets par jaunu iestudētu pirmizrādi, intervija ar režisoru, ar aktieri. Protams, ka nekad*

neviens „Panorāma” neatļausies braukt, lai informētu, ka Daugavpils teātris kaut ko dara. (..) un nodokļus mēs maksājam visi vienādi, arī mēs te Daugavpilī. Tā ir valsts televīzija. (teātra pārstāvis)

Apgrūtinātā piekļuve nacionālā mēroga medijiem atsevišķos gadījumos veicina ciešāku sadarbību starp reģionālo teātri un reģionālajiem medijiem, tostarp, televīzijām. Šajā gadījumā reģionālā televīzija nereti darbojas kā starpnieks starp teātri un nacionālā līmeņa mediju. Saskaņā ar viena reģionālā teātra pārstāvja teikto, izplatīta prakse ir piedāvāt veidot sižetu par teātra repertuāru reģionālajai televīzijai, kurai, savukārt, ir iespēja šo pašu sižetu tālāk piedāvāt demonstrēšanai Latvijas televīzijas „Novadu ziņās”, tādējādi sasniedzot arī nacionāla līmeņa auditoriju. Tomēr arī šajā gadījumā noteicoša loma tajā, vai informācija nonāk līdz skatītājiem, ir televīziju ieinteresētībai, kas teātra vajadzības sabiedrības informēšanas jomā nostāda otrā plānā.

- *Lai mēs sasniegtu visu Latvijas auditoriju, mēs izmantojam televīziju. Mēs strādājam ar Latgales televīziju, kura gatavo sižetu par mūsu pirmizrādi, izrādi un tad novadu ziņās tas tiek atspoguļots. Tad visa Latvija var uzzināt. (..) Šis process ir bezmaksas. Tas ir atkarīgs tikai no televīzijas, no viņu ieinteresētības, no Latgales televīzijas, pirmkārt, un, otrkārt, no sakritības, vai Latvijas televīzijas „Novadu ziņas” ņem pretī. (teātra pārstāvis)*

Gan ekspertu, gan repertuāra teātru pārstāvju skatījumā teātra nozares atspoguļojums masu medijos ir nepietiekams. Vairāki eksperti norāda uz kvalitatīvu analītisku raidījumu par teātra nozari trūkumu publiskajā telpā, uzsverot, ka pašreizējie raidījumi veic galvenokārt tikai informatīvas funkcijas. Virkne speciālistu atzīmē problēmas, kas saistītas ar teātra iestudējumu ierakstu un to demonstrēšanu televīzijas ēterā, kas potenciāli paplašinātu izrāžu auditoriju ar to sabiedrības daļu, kas kādu noteiktu iemeslu dēļ nevar teātri apmeklēt klātienē.

Jautājumā par nepieciešamību pēc kultūrizglītojošiem un analītiskiem raidījumiem teātra nozares aktualitāšu atspoguļojumam ekspertu viedoklis dalās. Daļa ekspertu uzsver, ka šāda raidījuma izveide televīzijā veicinātu kvalitatīvas diskusijas par teātra nozari, tās piedāvājumu. Citi tajā pašā laikā norāda uz auditorijas trūkumu šāda tipa raidījumiem, akcentējot, ka padziļināta analīze lielākoties interesē tikai ar teātra nozari cieši saistītos profesionāļus. Pēc otras grupas ekspertu domām, padziļināta teātra nozares analīze būtu jāatstāj profesionālo teātra nozares izdevumu kompetencē.

- *Īstenībā pietrūkst tādu kultūrizglītojošu analītisku sarunu par teātra mākslu – par izrādi, par konkrētām vairākām izrādēm. Ne tikai aktuālā kritika vai informatīvi sižeti. (..) [Raidījums] par to, kādas idejas pauž teātris, par ko runāja ne tikai uz vienu konkrētu iestudējumu, bet uz vairākiem, kas nav tikai viens viedoklis, bet vairāki. Jo „100 gramu kultūras” – tas ir tikai tāds ķeksītis, tas nav analītisks [raidījums]. (teātra eksperts)*
- *Mēs varētu teikt, ka mums nav dziļu raidījumu par teātri. Plašsaziņas līdzekļos neparādās dziļa analīze par teātri vispār. (..) Ir „Teātra vēstnesis”, kas ar to nodarbojas līdz šim, un tagad iznāks vēl jauns tāds teorētisks žurnāls „Teritorija”. Bet problēma jau ir tāda, ka šī dziļā analīze par teātri praktiski ir vajadzīga tikai pašam teātrim. Šeit televīzijā es esmu iebīkstīta uz to, ka man jādomā nevis par to, ko par manu raidījumu pateiks profesionāļi un kā viņi uz to reaģēs, bet ir jādomā par to, ko es stāstu ļoti plašai auditorijai, kuri varbūt vispār nezina, kas ir Alvis Hermanis. Vienīgais, viņi zina Uldi Dumpi un tos, kas piedalās „Neprāta cenā”. Un plašsaziņas līdzekļiem ir jāstrādā ar šo auditoriju. (teātra eksperts)*

Eksperti norāda uz vairākiem aspektiem, kas negatīvi ietekmē teātra izrāžu dokumentēšanas procesu. Galvenie no tiem ir: pirmkārt, skaidru, kultūrpolitikas līmenī definētu kritēriju trūkums ierakstāmo izrāžu atlasei; otrkārt, nepietiekams finansējums izrāžu ierakstam, ierakstītā materiāla apstrādei un autortiesību nomaksai un, treškārt, zema televīziju ieinteresētība ierakstu veikšanā un demonstrēšanā.

Izdarīto ierakstu skaitam šobrīd ir tendence ievērojami atšķirties atkarībā no teātra. Kamēr viena teātra pārstāvis norāda uz praksi sezonā vidēji ierakstīt divas šī teātra izrādes, cita teātra pārstāvis apstiprina, ka par valsts līdzekļiem ik mēnesi tiek ierakstīta vismaz viena izrāde. Atsaucoties uz nepieciešamību vēsturei saglabāt iespējami plašāku ieskatu teātra daiļradē, vismaz viens teātris norāda uz centieniem ierakstus veikt arī pašu spēkiem.

- *Mums apmēram sezonā divas izrādes tiek nofilmētas. (teātra pārstāvis)*
- *(..) šobrīd par valsts naudu bieži ierakstām Alvja Hermaņa izrādes. Faktiski, reizi mēnesī mums ir kāds izrāžu ieraksts. (teātra pārstāvis)*
- *Patiesībā būtu ļoti pareizi, ja iefilmētu visas izrādes, tāpēc, ka pēc gadiem 20, 30, nu tā ir nacionālā bagātība. (..) Viņas pat varētu nerādīt tur visas, bet viņas būtu visas jāiefilmē, lai viņas bagāžā ir. To mēs mēģinām darīt paši saviem spēkiem. (teātra pārstāvis)*

Nenoteikts ir arī ierakstu tālākais liktenis, jo, saskaņā ar teātra pārstāvju teikto, izrādes ieraksts vēl negarantē tās tālāku sagatavošanu un parādīšanu televīzijas skatītājiem.

- *Līgumus jau mēs saslēdzam, ka viņi pēc tam divas reizes viņas rāda noteikti. Bet, kad viņi parādīs, nākošā piecgadē pēc izrādes noņemšanas no repertuāra, vai pēc 15 gadiem, to mēs nevaram noteikt. (teātra pārstāvis)*

Saskaņā ar ekspertu izteikumiem, šobrīd kultūrpolitikas līmenī nav definēti skaidri kritēriji, saskaņā ar kuriem būtu atlasāmas par valsts līdzekļiem dokumentējamās repertuāra teātru izrādes. Nav definēts arī sociālais pasūtījums pēc noteikta tipa un satura izrādēm. Lēmuma pieņemšana par to, kuru izrādi ierakstīt, notiek televīzijai sadarbojoties ar repertuāra teātra administrāciju. Kā galvenos kritērijus izvēlei par labu konkrētai izrādei atsevišķu teātru pārstāvji min izrādes kvalitāti, skatītāju pieprasījumu pēc tās un potenciāli drīzu izrādes izņemšanu no teātra repertuāra.

- *Patiesībā to televīzija izvēlas. Ejošākās izrādes un tās izrādes, kuras mēs ņemam nost no repertuāra. Un tās, kuras mums pašiem liekas kvalitatīvākas. (teātra pārstāvis)*

Tikmēr eksperti atzīmē, ka kritērijiem dokumentējamo izrāžu atlasē vajadzētu būt daudz izsvērtākiem un definētiem no kultūrpolitikas un sociālā pasūtījuma pozīcijām. Nacionālais pasūtījums ne tikai teātra, bet arī mūzikas un mākslas attīstības dokumentēšanai, būtu saskaņojams ar izglītības programmu pamatnostādņēm, un, iespējams, arī sabiedrības integrācijas procesu noteiktajām vajadzībām.

- *Gan par mūziku, gan par teātri, par izstādēm, par mākslas virzību vajadzētu nacionālu pasūtījumu (..) Nacionālajam pasūtījumam vajadzētu ar Izglītības ministriju vienreiz vienoties, un ar Integrācijas ministriju. (..) Tas jau ir tas sociālais pasūtījums, tas kultūrpolitikas pasūtījums. Skolu programma, un nevis, ka kāda Hansabanka vai Unibanka apmaksā braucienus [uz teātri], bet, ka mēs koncentrējam uzmanību uz to, ka mums ir kādas lietas, kas būtu jāparāda. (teātra eksperts)*

Kā visbūtiskāko teātra izrāžu dokumentēšanas šķērsli eksperti skata finanšu trūkumu. Vienas izrādes ieraksta sagatavošanas izmaksas, ekspertu vērtējumā, šobrīd ievērojami tuvojas pašas izrādes sagatavošanas izmaksām. Turklāt, televīzijai ir mazas iespējas šos līdzekļus atpelnīt, jo salīdzinoši zemie skatītāju reitingi neļauj piesaistīt pietiekami daudz reklāmdevēju. Ekonomiskais neizdevīgums ir galvenais iemesls televīziju (jo īpaši komerctelevisiju) inertajai attieksmei pret teātra izrāžu ierakstīšanu. Problēma, pēc ekspertu domām, varētu būt risināma caur valsts pasūtījumu šāda veida ierakstiem.

- *Viens ieraksts izmaksā vairākus desmitus tūkstošus. Tas ir gandrīz tikpat liels, kā pašas izrādes budžets. Ja būtu šis pasūtījums, tas atvieglotu, [ierakstu] būtu vairāk. (teātra eksperts)*
- *Plašsaziņas līdzekļos daudz ko nosaka bizness. Es, protams, nevaru runāt televīzijas vadības vārdā, bet cik es esmu runājusi ar savu tiešo priekšniecību, tad tas ir dārgs process un nav lieli tie reitingi. (..) Jāteic, ka teātra izrādēm nav tie švakākie reitingi, bet viņi nav tik lieli, lai piesaistītu reklāmu devējus kaut kādā veidā. Tāpēc, piemēram, LNT nerāda nekādus izrāžu ierakstus. Komerctelevisijas nerāda. Tas nav finansiāli izdevīgi. (..) Sabiedriskā televīzija to redz kā misiju. (teātra eksperts)*

Teātra kritikas apjomu plašsaziņas līdzekļos eksperti kopumā vērtē kā pietiekamu. Vienīgie, kas norāda uz kritiķu zemo ieinteresētību teātru veikumā, ir Leļļu teātra un atsevišķu reģionālo teātru pārstāvji. Pirmajā gadījumā kritiķu zemā ieinteresētība tiek saistīta ar vispārēju pasaules tendenci teātra kritikai retāk aprakstīt šās nozares aktualitātes. Reģionālo teātru gadījumā galveno lomu, pēc teātru pārstāvju domām, spēlē teātra ģeogrāfiskā atrašanās vieta.

Salīdzinoši būtiski ekspertu viedoklis dalās jautājumā par teātra kritikas kvalitāti. Lai gan vairāki eksperti atsaucas uz pozitīviem un profesionāliem teātra kritikas piemēriem, vairums ekspertu tomēr uzsver, ka Latvijā bieži ir pārprasta teātra kritiķa loma un funkcijas. Tā vietā lai sniegtu savam lasītājam padziļinātu izpratni par teātri, analītisku skatījumu uz repertuāra teātru iestudējumiem, kritika bieži vien aprobežojas ar kategoriska viedokļa izteikšanu, kurai nav raksturīga iedziļināšanās niansēs. Līdztekus tiek atzīmēts savstarpēji atbalstošas sadarbības trūkums starp teātri un teātra kritiķiem, kas ļautu celt repertuāra teātra piedāvājuma kvalitāti.

- *(..) kritiķi arī neuzņemas atbildību publiski veikt skaidrojošo vai publikas piesaistes lomu. Viņi vienkārši pasaka savu viedokli un viss. (teātra eksperts)*
- *Nevis uzreiz norakt, bet ieklausīties. Tāda pozitīva ieinteresēta attieksme ir mazākumā un kopumā tas nepalīdz, bet gremdē kopīgo lietu. (teātra eksperts)*

Teātra kritika, ekspertu skatījumā, šobrīd nekalpo arī kā informatīvs resurss potenciālajiem iestudējumu skatītājiem, neveicina skatītāju piesaisti un ieinteresētību par teātri. Padziļinātas diskusijas veidošana par sarežģītākiem un novatoriskākiem ar teātra nozari saistītiem jautājumiem, ekspertu skatījumā, būtu tas virziens, kurā vajadzētu attīstīties kvalitatīvai teātra kritikai.

- *Par jaunām formām runājot un gadījumiem, kas nav vienkārši, tad klasiskajā teātrī skatītājam viss ir skaidrs, bet jaunajā skatītājam dažreiz kaut kas ir mulsinošs vai neskaidrs. Šis būtu lauks kritiķiem un citiem palīdzēt publikai, nevis izskaidrot, bet virzīt sarunu, ievirzīt, kā uz to skatīties, kas tas ir, kāpēc mākslinieki tā dara, kas ir svarīgi. (teātra eksperts)*

Problēmas teātra kritikas jomā eksperti saskata gan objektīvos, gan subjektīvos aspektus. Līdztekus pārmetumiem par izteiktu subjektivitātes un personīgo simpātiju vai antipātiju klātbūtni teātra kritikās, eksperti iezīmē arī vairākas objektīva rakstura problēmas: pirmkārt, izglītības kvalitāti un tradīcijas un, otrkārt, kritiķu iespējas sekot līdzi novitātēm pasaulē. Atsevišķu ekspertu skatījumā, analīzes trūkums teātra kritikās ir jau vairāku paaudžu problēma ne tikai Latvijā, un tā ir saistāma ar skatījumu, ko kritiķos veido esošā izglītības sistēma. Specifiski Latvijai ir atzīmējamās salīdzinoši ierobežotās teātra kritiķu iespējas klātienē sekot līdzi aktualitātēm un galvenajām tendencēm teātra jomā pasaulē, kas ļautu celt viņu snieguma kvalitāti.

- *Domāju, ka tas ir saistīts lielā mērā ar izglītību, jo tā nav tikai mūsu problēma, tas daudz kur ir tā. Ir maz pasaulē tādu kritiķu, vai žurnālistu, kas raksta tā, ka teātrim patīk. Es nedomāju par to, ka raksta tikai pozitīvi un slavē, bet es runāju tieši par analītisko pusi un par to, cik pats rakstītājs ir informēts un cik plašs ir viņa redzesloks. No kādām pozīcijām viņš skatās uz teātri, izrādi un kā viņš pārzina dažādu valodu specifiku teātrī. Kāpēc tas dominē, es nezinu, tas ir tradicionāli iegājies. Arī skolas jautājums. Tie, kas tā domā, tie māca tālāk tā domāt tiem, kas nāk jaunie klāt. Veidojas priekšstats par uzdevumu, kas ir jāveic, un to, kā skatīties izrādi, ko sagaidīt. Tas tiek ielikts. (teātra eksperts)*
- *Izglītības trūkums, naudas trūkums. Nebrauc, neskatās, neanalizē pasaules tendences. Kad jūs esat labu rakstu izlasījusi, no kāda kritiķa par to, ko jūs man uzdodāt, kādas ir pasaules tendences? Kad jūs esat kaut ko labu lasījusi, kādas ir pasaules tendences teātrī? Kā strādā, teiksim, vācu teātris, kā strādā zviedru, kā amerikāņu? Uz ko viņi iet, kas šobrīd ir galvenais? (teātra pārstāvis)*

Oponējot nosodošajai attieksmei pret teātra kritiķu veikumu, viens no ekspertiem norāda uz vairākiem aspektiem, kas kavē kritiķus sniegt padziļinātu analīzi par iestudējumu kvalitāti. Būtiskākie no tiem ir plašsaziņas līdzekļu un galvenās teātru auditorijas neieinteresētība šāda tipa materiālos, kā arī rakstu zīmēs vai raidlaika minūtēs ļoti ierobežots kritikas apjoms, kas neļauj iekļaut plašu analīzi par iestudējumu.

- *Teātra profesionāļi visi ir pārliecināti, ka pietrūkst dziļas analīzes. Visi dara visu pavis, trīs teikumi „Ābolu ķoci” un tādā garā. Bet tur jau ir tas humors, ka tā analīze interesē pašus teātra cilvēkus, un arī ne visus. Vēl ļoti mazu grupu blakus. Galveno teātra auditoriju, viņus neinteresē. Plašsaziņas līdzekļi nav teātra apkalpotājs. Viņš ir publikas apkalpotājs. (teātra eksperts)*
- *Televīzijā sižeta apjoms ir 4 minūtes, standarts. Laikrakstā „Diena” recenzijas apjoms ir 5000 zīmes, standarts. Tas ir apjoms, kurā nevar iekļaut to, ko vēlas teātra cilvēki. (teātra eksperts)*

Kā risinājums no šī viedokļa pārstāvja puses ieteikts pārnest analītisko diskusiju no publiskās telpas tuvāk teātra videi. Viens no veidiem, kā to izdarīt, ir organizēt diskusijas starp iestudējumu veidotājiem un teātra kritiķiem uz vietas teātrī.

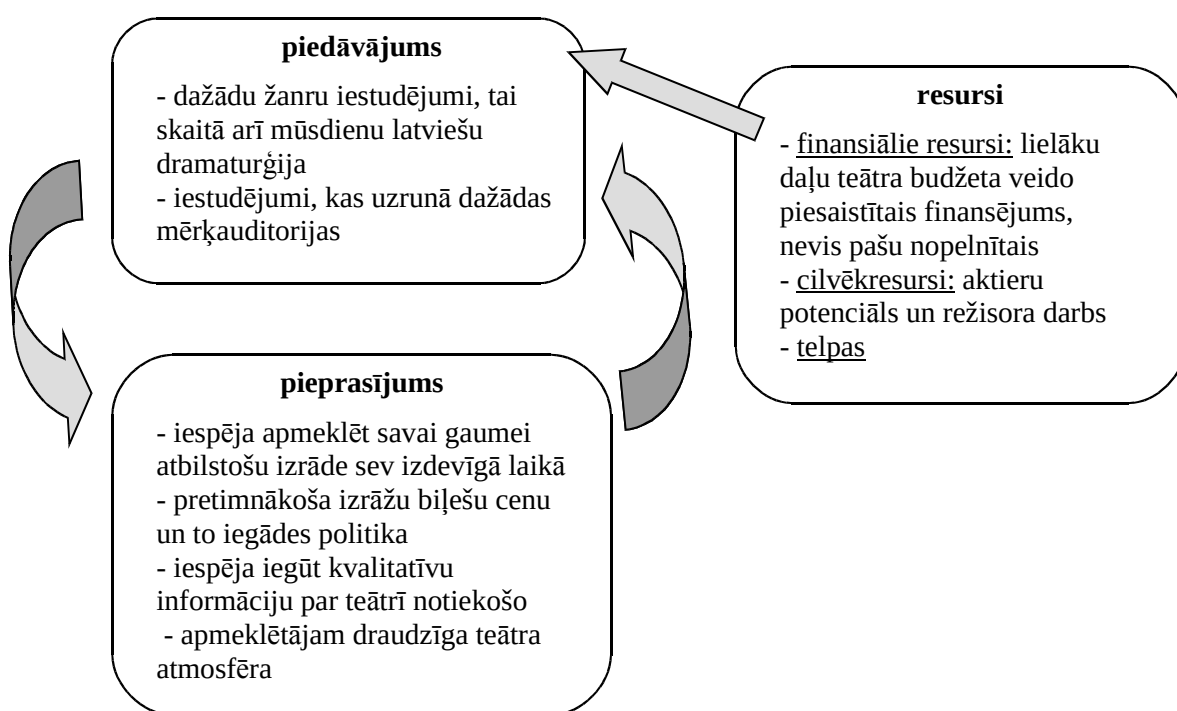
- *To var organizēt savādāk, piemēram, tikšanos ar teātra kritiķi, ja tev tik ļoti interesē izsmelīga analīze. Tu vari viņam uzdot jautājumus. Valmieras teātris savulaik tā darīja. (teātra eksperts)*

Secinājumi

Teātra darbu un tā rezultātu ietekmē pašu piedāvājuma un skatītāju pieprasījuma mijiedarbība. Teātra piedāvājums ir atkarīgs no teātrim pieejamiem resursiem – no finansiālajiem resursiem un cilvēkresursiem, kā arī no pieejamām telpām (skat. 40. attēls). Pētījuma rezultāti liecina, ka teātra efektīgu funkcionēšanu un daudzveidīgu produktu radīšanas iespējas pastāv konkurences „atvēršanā” (konkurence starp teātriem, trupām, aktieriem un režisoriem). Pašreizējā situācijā konkurences iespējas ir apslāpētas, kas izriet gan no teātru dotāciju politikas, gan arī no institucionālās kārtības. Konkurences „atvēršana” gan starp repertuāra un neatkarīgajiem teātriem, gan dažāda statusa ceļojošām teātra trupām, varētu sekmēt repertuāra paplašināšanos un žanriskās daudzveidības ienākšanu Latvijas teātros.

40. attēls

Teātru darbu un tā rezultātu ietekmējošie faktori

Repertuāra teātru piedāvājums

Izvērtējot repertuāru teātru piedāvājumu, eksperti norāda, ka repertuāra izvēli nosaka galvenokārt mārketingš, kura uzdevums ir piesaistīt skatītāju. Repertuāra teātri pamatā vadās pēc viena principa – uzrunāt dažādas auditorijas. Tomēr politika, kas vērsta uz jebkuras gaumes apmierināšanu, nereti kavē teātrim izveidot savu individuālo „seju” un arī mazina māksliniecisko atdevi.

Aplūkotā citu Eiropas valstu pieredze liecina, ka skatītājus ievērojami piesaista mūsdienu pašmāju autoru dramaturģija, tomēr mūsdienu latviešu dramaturģija Latvijas repertuāra teātros iestudē samērā reti. Eksperti uzskata, ka tādas mūsdienu latviešu dramaturģijas vienkārši nav, jo tā ir saturiski vāja un grūti iestudējama. Savukārt citi min, ka režisoriem trūkst resursu un prasmju strādāt ar materiālu, kuru vēl neviens nav iestudējis. Situāciju varētu mainīt, ja plašāk izvērstu sadarbību starp dramaturgiem un teātriem.

Teātra ēkas pieejamība un vides kvalitāte mūsdienu teātrī spēlē ievērojamu lomu teātra auditorijas veidošanā, jo šodienas teātris nav tikai vieta, kur apmeklētājs gūst kultūras baudījumu, bet arī sociālā telpa aktīvam socializēšanās procesam. Līdz ar to telpu estētiskā pievilcība un funkcionalitāte, tāpat kā sniegto pakalpojumu (garderoberis, kafejnīca, informatīvie materiāli) pieejamība un kvalitāte iegūst jaunu dimensiju. Ja teātru apkalpojošā personāla darbs, ekspertu un arī teātru apmeklētāju skatījumā, vērtējams pozitīvi, tad kritiski vārdi tiek veltīti nepārdomātajiem teātra telpu remontiem, kā arī teātru videi nepiemērotajam kafejnīcu sortimentam un tā neadekvātajām cenām. Salīdzinoši kritiski eksperti vērtē arī repertuāra teātru veidotās izrāžu programmas. Kā norāda eksperti, nereti ir pārprasta programmas pamatfunkcija, informācijas vietā par iestudējuma veidošanā iesaistīto kolektīvu piedāvājot reklāmas materiālu par izrādi. Kā radoši veiksmīga tiek novērtēta Latvijas Leļļu teātra un atsevišķu citu bērniem paredzēto izrāžu veidotāju pieeja programmu veidošanai.

Kā norāda eksperti, repertuāra teātri biļešu cenu aprēķinā ņem vērā virkni faktoru, piemēram, mērķauditorijas maksātspēju, izrādes pašizmaksu, izrādē izmantotās tehnoloģijas un to izmaksas, zāles ietilpību un sēdvietu zonējumu tajā, kā arī pieprasījumu pēc konkrētā žanra izrādēm. Tajā pašā laikā teātros pieejamā atlaižu sistēma ir pārāk statiska, proti, ir noteiktas konkrētas sociālās grupas, kuras var saņemt atlaides, bet teātriem nav izkopta prakse veidot diferencētu atlaižu politiku atkarībā no katras konkrētās izrādes mērķauditorijas.

Eksperti pozitīvi atzīmē salīdzinoši plašo starpniecfirmu biļešu tirdzniecības punktu tīklu un iespēju iegādāties biļetes internetā. Tomēr biļešu tirdzniecības punktu tīkls ir ļoti vāji attīstīts Latvijas mazpilsētās, kas būtiski ierobežo pakalpojuma izmantošanas iespējas reģionos.

Vairums ekspertu uzskata, ka informācija par repertuāra teātru piedāvājumu ir nepietiekama. Lielākā repertuāra teātru sabiedrības informēšanas stratēģiju problēma ir orientēšanās uz vispārēju, nenodefinētu un anonīmu auditoriju, mēģinot sasniegt to tikai caur sev tradicionāli ierastiem informācijas kanāliem. Neveiksmīga mērķauditorijas definēšana vai izvairīšanās to definēt mēdz kļūt par nozīmīgu šķērslī izrādes dzīvotspējai.

Kā problemātisku eksperti atzīmē repertuāra teātru interneta mājas lapās izvietoto informāciju par iestudējumiem, novērtējot to kā salīdzinoši virspusēju un ar zemu informatīvo līmeni. Nepilnīgi vērtējama arī repertuāra teātru mājas lapā pieejamā informācija par teātru piedāvātajām atlaidēm noteiktām sociālajām grupām – atsevišķi teātri šo informāciju publisko daļēji, bet citi – neatspoguļo vispār.

Ekspertu skatījumā teātra nozares atspoguļojums masu medijos ir nepietiekams. Tiek norādīts uz kvalitatīvu analītisku raidījumu par teātra nozari trūkumu publiskajā telpā, uzsverot, ka pašreizējie raidījumi veic galvenokārt tikai informatīvas funkcijas. Savukārt teātra iestudējumu ierakstu un to demonstrēšanu televīzijas ēterā kavē virkne faktoru – kultūrpolitikas līmenī nenodefinētie kritēriji izrāžu atlasei, nepietiekamais finansējums ierakstam, tā apstrādei un autortiesību nomaksai, kā arī zemā televīziju ieinteresētība ierakstu veikšanā un demonstrēšanā. Tādējādi tiek zaudēta iespēju potenciāli paplašināt izrāžu auditoriju ar to sabiedrības daļu, kas kādu noteiktu iemeslu dēļ nevar teātri apmeklēt klātienē.

Teātru apmeklētāju pieprasījums

Kā uzskata intervētie eksperti, skatītāju ekspektācijas un pieprasījums ir veidojies Latvijā pastāvošās teātru tradīcijas, nevis konkurences un inovatīvu projektu rezultātā. Teātru skatītāji ir dažādi, to gaumes un pieprasījums ir ļoti atšķirīgs, tādēļ ne vienmēr tas sakrīt ar

repertuāra teātru piedāvājumu. Pēc ekspertu domām, pašreizējā repertuāra teātru politika vērsta uz esošo skatītāju noturēšanu, savukārt pārējos skatītājus vairāk uzrunā neatkarīgo teātru vai teātru festivālu piedāvājums. Turklāt Latvijā nav izstrādāta repertuāra politika, kas strikti izdalītu bērnu, pusaudžu un jaunatnes izrādes, kas ir ļoti svarīgi nākotnes teātra auditorijas veidošanai.

Teātru apmeklētāju aptaujas rezultāti liecina, ka lielākoties skatītājs uz teātri dodas, jo viņam patīk teātra māksla, viņu uzrunā teātra repertuārs, viņam šķiet simpātiski teātra aktieri, viņam patīk teātrī valdošā gaisotne vai arī viņš vēlas labi pavadīt laiku un atpūsties. Ekspertu sniegtais teātru mērķauditorijas raksturojums liecina, ka iespējams izdalīt tradicionālos, intelektuālos, prestižos, reģionālos, izklaides, atpūtas, bērnu izrāžu un inovatīvo izrāžu apmeklētājus (skat. „Ekspertu interviju rezultāti”).

Teātru apmeklētāju klasifikācija liecina, ka Latvijā nav izveidota teātru apmeklētāju „piramīda”, kas nodrošinātu teātra pieprasījuma un skatītāju labas gaumes atražošanu un arī izaugsmi. To var nodrošināt sistēma, kas būvēta „no apakšas” un kuras pamatus veido skolu teātri un amatierteātri. Latvijā skolu teātru pastāvēšana vairāk balstās uz skolotāju un jauniešu entuziasmu, mazāk uz institucionalizētu politiku. Tos atbalsta skolas un pašvaldības, finansējumu no valsts tie nesaņem. Nozīmīgs skatītāju piramīdas veidotājs ir arī amatierteātris, jo tas paplašina teātra pieejamību reģionos un tā saturisko daudzveidību. Lietuvā, Zviedrijā, Somijā un citās valstīs amatierteātrus atbalsta kā valsts tā pašvaldības, kas dot tiem iespēju uz līguma pamata piesaistīt profesionālus aktierus, kā arī pasūtīt savas valsts dramaturgiem lugas. Labākie šādi teātri tad strādā kā pusprofesionāli pilsētu teātri.

Skatītāju piramīdas veidošanā nozīmīga loma ir profesionālu trupu viesizrādēm reģionos. Spriežot pēc citu valstu pieredzes, var veidot gan speciālas viesizrāžu formāta izrādes repertuāra teātros, gan arī mērķtiecīgi atbalstīt nelielu neatkarīgu ceļojošu trupu rašanos. Viesizrāžu politikas izvērsšanu pašlaik kavē gan ļoti pieticīgais to finansējums, gan arī teātra izrādēm piemērotu zāļu trūkums reģionos.

Eksperti norāda, ka repertuāra teātri nespēj uzrunāt to potenciālo auditoriju, kas šobrīd teātri neapmeklē vispār vai arī apmeklē tikai neatkarīgo teātru izrādes, t.i., galvenokārt inovatīvo izrāžu apmeklētājus. Savukārt, repertuāra teātru pārstāvji atzīst, ka kreatīvu risinājumu meklēšana nestandarta situācijās ne vienmēr ir pa spēkam attiecīgajam teātra personālam. Tas ir saistīts ar teātru finansiālo nodrošinājumu, kas ierobežo tās spēju piesaistīt labi izglītotus un augsti kvalificētus speciālistus.

Aptaujātie repertuāra teātru apmeklētāji galvenokārt atzīst, ka viņus apmierina pašreizējais teātru repertuārs un ka viņiem lielākoties vienmēr ir iespēja izvēlēties savai gaumei atbilstošu izrādi. Visslabprātāk viņi apmeklē izklaides rakstura izrādes, tādēļ teātra repertuārā priecātos redzēt vairāk komēdiju un muzikālo izrāžu. Viņi uzskata, ka teātru repertuārā ir gana daudz klasiskās dramaturģijas iestudējumu. Taču atzinums par to, ka viņi nezina par mūsdienu dramaturģijas iestudējumiem, liek secināt, ka to varētu būt vairāk.

Apmeklētāji pārsvarā par teātrī notiekošo uzzina no reklāmas plašsaziņas līdzekļos, no teātra mājas lapas un no saviem draugiem, paziņām vai interešu klubiem. Viņus apmierina informācijas pieejamība, bet, pēc viņu domām, pašai informācijai būtu jābūt daudz plašākai. Izrāžu biļetes lielākā daļa apmeklētāju iegādājas teātru biļešu kasēs, jo, salīdzinājumā ar citiem piedāvātajiem biļešu iegādes veidiem, šo uzskata par ērtāku, drošāku un ierastāku. Aptaujātie repertuāra teātru apmeklētāji norāda, ka labprāt uz teātri dotos biežāk, ja vien tas atrastos tuvāk viņu dzīvesvietai un ja izrāžu biļešu cenas būtu pieņemamākas.

Teātriem pieejamie resursi

Pētījuma rezultāti rāda, ka kopumā teātra piedāvājums ir atkarīgs no teātriem pieejamiem resursiem. Aplūkot Eiropas valstu praksi liecina, ka citviet teātru budžeta lielāko daļu veido valsts un pašvaldību dotācijas. Latvijā šādas dotācijas sastāda nedaudz vairāk kā pusi repertuāra teātru budžeta, tādējādi Latvijas repertuāra teātri ir spiesti fokusēties uz komerciāli izdevīgāku radošo un arī uz saimniecisko darbību. Latvijas neatkarīgie teātri ir krietni neizdevīgākā situācijā, jo pašreizējā teātru organizācijas un finansēšanas modeļa ietvaros tie var saņemt vien neregulāru un niecīgu finansiālu atbalstu. Tiem pašiem jānopelna viss nepieciešamais, ieskaitot telpu īri; tas kavē neatkarīgajiem teātriem darboties pastāvīgi, kā arī neveicina reālu konkurenci ar repertuāra teātriem par teātra skatītāju.

Repertuāra teātru darba rezultātu nosaka nepieciešamība rēķināties ar aktieru ansambļa iespējām, kas mēdz ierobežot režisoru brīvību. Turklāt cieša aktieru piesaiste repertuāra teātru trupai pēc būtības izslēdz brīva aktieru tirgus veidošanās iespējamību. Līdz ar to būtiski ierobežota ir neatkarīgo režisoru iespēja piesaistīt kvalificētus un profesionālus aktierus saviem projektiem. Tādējādi, kā norāda intervētie eksperti, potenciāli ierobežots ir skatītājam pieejamo teātra iestudējumu skaits un žanru dažādība, kā arī konkurences trūkums aktieru vidū nereti mazina viņu motivāciju attīstīties un piedāvāt kvalitātes ziņā aizvien augstvērtīgāku sniegumu.

Šobrīd Latvijas repertuāra teātriem ir raksturīga izteikta teātra trupas piesaiste noteiktai ēkai, kurā tā pamatā darbojas. Savukārt lielākajai daļai neatkarīgo teātru nav pieejamas savas telpas regulārai iestudējumu izrādīšanai. Pašreiz noteiktie izcenojumi telpu īrei repertuāra teātru ēkās, ekspertu skatījumā, ir ļoti augsti, un padara šīs telpas nepieejamas neatkarīgo teātru trupām un nereti arī reģionālo repertuāru teātru viesizrāžu rīkošanai, piemēram Valmieras drāmas teātra izrādēm Rīgā.

Tā kā trūkst mehānismu, kas veicinātu repertuāru teātru administrāciju ieinteresētību atvēlēt telpas arī citām trupām, kā arī politiskās gribas šo situāciju noregulēt, tad, pēc ekspertu domām, pastāvošo situāciju mainītu alternatīva ēka vai vairākas piemērotas zāles viesizrāžu un projekta tipa iestudējumu izrādīšanai. Ēka ar šādām funkcijām ļautu ne tikai neatkarīgajiem teātriem bagātināt teātru piedāvājumu, bet arī topošajiem aktieriem un režisoriem tiktu dota iespēja pietuvināties reālajam izrādes tapšanas procesam. Šādai ēkai būtu jātop ar valsts finansiālu atbalstu un tai varētu izmantot kādreizējo rūpniecības objektu. Latvijā netiek izmantota citur pasaulē praktizētā dažādu telpu (bijušo rūpnīcu, zāles mācību iestādēs u.tml.) pārveidošanu, pielāgošanu teātra izrāžu vajadzībām.